

ÚSTAV ZEMĚDĚLSKÝCH A POTRAVINÁŘSKÝCH INFORMACÍ

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Agricultural Economics

ČESKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD

10

ROČNÍK 44 (LXXI)
PRAHA
ŘÍJEN 1998
CS ISSN 0139-570X

Mezinárodní vědecký časopis vydávaný z pověření Ministerstva zemědělství České republiky a pod gesce České akademie zemědělských věd

An international journal published under the authorization by the Ministry of Agriculture and under the direction of the Czech Academy of Agricultural Sciences

Redakční rada – Editorial Board

Předseda – Chairman

Doc. Ing. Vladimír Jeníček, DrSc. (Česká zemědělská univerzita, Praha, ČR)

Členové – Members

Ing. Gejza Blaas, CSc. (Výzkumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava, SR)

PhDr. Stanislav Buchta, CSc. (Národný úrad práce, GR, Bratislava, SR)

Doc. Ing. Juraj Cvečko, CSc. (OTIS spol. s r. o., Bratislava, SR)

Prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr. h. c. (Česká zemědělská univerzita, Praha, ČR)

Mgr. Helena Hudečková, CSc. (Česká zemědělská univerzita, Praha, ČR)

Doc. Ing. Viera Izáková, CSc. (Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava, SR)

Ing. Josef Kraus, CSc. (Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha, ČR)

Prof. Ing. František Steleček, CSc. (Jihočeská univerzita, České Budějovice, ČR)

PhDr. Jana Šindlářová (Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, Brno, ČR)

Prof. Ing. Karel Vinohradský, CSc. (Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, Brno, ČR)

Prof. Ing. Jozef Višňovský, CSc. (Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra, SR)

Prof. Ing. Ivan Vrana, DrSc. (Česká zemědělská univerzita, Praha, ČR)

Vedoucí redaktorka – Editor-in-Chief

Mgr. Alena Rottová

Redakční kruh – Editorial circle

Prof. Dr. Konrad Hagendorf (Humboldt-Universität zu Berlin, Deutschland)

Prof. Dr. Alois Heißenhuber (Technische Universität München, Deutschland)

Prof. J. Sandorf Rikoon, PhD. (University of Missouri-Columbia, USA)

Cíl a odborná náplň: Časopis publikuje autorské vědecké statě s agrární tematikou z oblasti ekonomiky, managementu, informatiky, ekologie, sociálně-ekonomické a sociologické. Od roku 1993 zajišťuje kontinuálně problematiku dosud uveřejňovanou ve zrušeném časopisu Sociologie venkova. Široké tematické spektrum zahrnuje prakticky celou sféru agrobiznesu, tj. ekonomickou problematiku dodavatelských inputových sfér pro zemědělství a potravinářský průmysl, sociálně-ekonomickou problematiku a sociologii venkova a zemědělství, až po ekonomiku výživy obyvatelstva. Statě jsou publikovány v jazyce českém, slovenském nebo anglickém. Abstrakty z časopisu jsou zahrnuty v těchto databázích: Agris, CAB Abstracts, Czech Agricultural Bibliography, WLAS.

Periodicita: Časopis vychází měsíčně (12x ročně), ročník 44 vychází v roce 1998.

Přijímání rukopisů: Rukopisy ve dvou vyhotoveních je třeba zaslat na adresu redakce: Mgr. Alena Rottová, vedoucí redaktorka, Ústav zemědělských a potravinářských informací, Slezská 7, 120 56 Praha 2, tel.: 02/24 25 79 39, fax: 02/24 25 39 38, e-mail: editor@login.cz. Den doručení rukopisu do redakce je publikován jako datum přijetí k publikaci.

Informace o předplatném: Objednávky na předplatné jsou přijímány pouze na celý rok (leden-prosinec) a měly by být zaslány na adresu: Ústav zemědělských a potravinářských informací, vydavatelské oddělení, Slezská 7, 120 56 Praha 2. Cena předplatného pro rok 1998 je 744 Kč.

Aims and scope: The journal publishes original scientific papers dealing with agricultural subjects from the sphere of economics, management, informatics, ecology, social economy and sociology. Since 1993 the papers continually treat problems which were published in the journal Sociologie venkova a zemědělství until now. An extensive scope of subjects in fact covers the whole of agribusiness, that means economic relations of suppliers and producers of inputs for agriculture and food industry, problems from the aspects of social economy and rural sociology and finally the economics of the population nutrition. The papers are published in Czech, Slovak or English. Abstracts from the journal are comprised in the databases: Agris, CAB Abstracts, Czech Agricultural Bibliography, WLAS.

Periodicity: The journal is published monthly (12 issues per year), Volume 44 appearing in 1998.

Acceptance of manuscripts: Two copies of manuscript should be addressed to: Mgr. Alena Rottová, editor-in-chief, Institute of Agricultural and Food Information, Slezská 7, 120 56 Praha 2, tel.: 02/24 25 79 39, fax: 02/24 25 39 38, e-mail: editor@login.cz. The day the manuscript reaches the editor for the first time is given upon publication as the date of reception.

Subscription information: Subscription orders can be entered only by calendar year (January-December) and should be sent to: Institute of Agricultural and Food Information, Slezská 7, 120 56 Praha 2. Subscription price for 1998 is 177 USD (Europe), 195 USD (overseas).

CIELE A VÝSLEDKY AGRÁRNEJ POLITIKY SLOVENSKA

GOALS AND RESULTS OF AGRICULTURAL POLICY OF THE SLOVAK REPUBLIC

F. Kuzma

Slovak University of Agriculture, Nitra, Slovak Republic

ABSTRACT: This paper aims at analyzing of the actual problems of agricultural policy of Slovakia. The price scissors are still opening against the primary agricultural production. This increases the pressure on the state budget for reimbursement of the agricultural producers costs. However, preparation for the accession to the EU requires maintaining of liberal agricultural policy that is consistent with the efficient allocation of resources.

agricultural policy, subsidies, intensity, prices, restructuralization

ABSTRAKT: Cieľom príspevku je analýza aktuálnych problémov agrárnej politiky Slovenska. Stále pretrvávajú rozširovanie cenových nožníc v neprospech poľnohospodárskej prvovýroby. Zvyšuje sa tlak na úhradu nákladov prostriedkami zo štátneho rozpočtu. Príprava na vstup do EÚ vyžaduje udržanie liberálnej politiky prispievajúcej k účinnej realokácii zdrojov.

agrárna politika, intenzita, ceny, reštrukturalizácia

ÚVOD

Výkonné poľnohospodárstvo je dôležitým faktorom stability hospodárskeho a sociálneho rozvoja SR. Popri tradičnej úlohe zabezpečenia výživy obyvateľstva rastie jeho význam ako producenta surovín pre priemysel, energetiku a zdravotníctvo. Dôležitú úlohu zohráva pri využívaní a ochrane prírodných zdrojov najmä poľnohospodárskej pôdy, pitnej vody, tvorbe krajiny a štruktúre osídlenia.

Vývojové tendencie poľnohospodárstva v ekonomicky rozvinutých krajinách smerujú k využívaniu veľkovýrobných foriem hospodárenia s uplatňovaním špičkových technológií.

Plnenie takýchto mnohorakých cieľov nie je možné bez aktívneho uplatňovania nástrojov agrárnej politiky.

METODICKÝ PRÍSTUP

Strategickým cieľom hospodárskej politiky vlády SR je vstup do EÚ. Tomuto cieľu je potrebné podriaďovať aj agrárnu politiku SR. V rámci prípravy na vstup do EÚ je potrebné zabezpečiť prebudovanie slovenského poľnohospodárstva tak, aby bolo kompatibilné a konkurencieschopné s poľnohospodárstvom EÚ. Agrárna politika by mala podnecovať a upevňovať trhovú orientáciu nášho poľnohospodárstva, zvyšovanie kvality produkcie, znižovanie nákladov a lepšie zhodnocovanie poľnohospodárskych surovín, ale tiež lepšie plnenie mimoprodukčných funkcií poľnohospodárstva.

Plnenie týchto cieľov je komplikované skutočnosťou, že poľnohospodárska prvovýroba zohráva významnú úlohu pri udržaní sociálneho zmierním, že realizačné ceny produktov poľnohospodárskej prvovýroby sú nízke a nezabezpečujú pokrytie nákladov na jednoduchú reprodukciu.

Účinnosť nástrojov agrárnej politiky hodnotíme podľa výsledkov v ekonomickej a sociálnej sfére. V meniacich sa vnútorných i vonkajších podmienkach je potrebné sústavne upresňovať ciele i nástroje agrárnej politiky.

V roku 1993 boli v Koncepcii a zásadách pôdohospodárskej politiky schválené tieto hlavné strategické ciele:

- zabezpečenie potravinovej bezpečnosti štátu, zdravej výživy a výživovej dostatčnosti obyvateľstva;
- ekonomickú stabilitu, dôchodkovú primeranosť poľnohospodárstva a regionálne vyvážený rozvoj;
- zveľačovanie a ochranu poľnohospodárskej pôdy, ekologické hospodárenie v krajine, zamedzovanie vstupu cudzorodých látok do potravinového reťazca;
- zachovanie poľnohospodárstva v nekonkurenčných, najmä horských oblastiach, ako základnej podmienky rozvoja krajinotvorných, ekologických a sociálnych funkcií a zachovanie vidieckeho osídlenia.

Agrárna politika mala byť na tieto ciele orientovaná v najbližšom desaťročí. Sú to ciele, ktoré nemožno spochybňovať. Ak však akceptujeme strategický cieľ hospodárskej politiky SR – vstup do EÚ, potom je potrebné uvedené strategické ciele plniť v podmienkach postupného reformovania poľnohospodárstva tak, aby bolo pripravené obstáť v konkurenčnom prostredí európskych krajín.

Plnenie základných strategických cieľov za podmienok udržovania sociálneho zmiernu politikou lacných potravín, vyžaduje vysoký objem prostriedkov zo štátneho rozpočtu do poľnohospodárstva.

Na Slovensku, ale podobne i v ďalších krajinách CEFTA, pretrvávajú tendencie rozširovania cenových nožníc v neprospech poľnohospodárskej výroby, čo sa z časti kryje výdavkami zo štátneho rozpočtu do poľnohospodárstva. Aj keď štátne výdavky do poľnohospodárstva SR na 1 ha poľnohospodárskej pôdy nedosahujú ani jednu tretinu EÚ, predsa však treba vidieť, že ich úroveň je podstatne vyššia ako v okolitých krajinách (tab. I).

Z dlhodobého hľadiska vzniká riziko, že trhové prostredie deformované dotáciami a ochranou trhu môže viesť pri reštrukturalizácii poľnohospodárskej výroby k nesprávnej realokácii zdrojov.

Dotácie boli poskytované podľa Výnosu Ministerstva pôdohospodárstva SR, ktorý je každoročne obnovený alebo doplnený. Upravuje sa jednak objem prostriedkov určených na dotačnú činnosť podľa štátneho rozpočtu a jednak podmienky a aktivity v poľnohospodárskej výrobe, ktoré sú podporované.

Z nevýhod, ktoré sa javia pri znižovaní účinnosti dotácií ako najvážnejšie, treba spomenúť najmä:

- časté zmeny pravidiel niekedy s protichodným účinkom,
- veľké riziko subjektivismu pri prideľovaní dotácií,
- problematická a administratívne náročná kontrola.

Napriek uvedeným problémom sa ukazuje využitie tohto nástroja agrárnej politiky v súčasnosti ako potrebné a účinné, jednak ako čiastočná úhrada nákladov podnikov nekrytých cenami, najmä v horských oblastiach a jednak na preferovanie záujmov štátu pri aktivitách, ktoré dostatočne nepodnecuje trh.

Objem a použitie dotácií je potrebné usmerňovať tak, aby nevznikla zbytočná, neefektívna nadvýroba založená na krytí nákladov dotáciami. Ich účinok by mal smerovať do podpory reštrukturalizácie a technického prezbavenia prvovýroby i spracovateľského priemyslu tak, aby bola zabezpečená konkurencieschopnosť na trhu EÚ.

Liberálnejší prístup k riešeniu problémov poľnohospodárskej prvovýroby oproti EÚ zabezpečuje vyšší tlak na realokáciu zdrojov. Tento tlak sa prejavil v uvoľnení viac ako 200 000 pracovných síl z poľnohospodárstva. Preto produktivita práce v poľnohospodárstve rástla, najmä znižovaním spotreby práce. Nedostatok kapitálu spôsobuje, že podniky sú nútené využívať techniku, ktorá je fyzicky i morálne opotrebená.

I. Výdavky do poľnohospodárstva na ha p. – Expenditures on agriculture per 1 ha of agricultural land

	1994		1995		1996	
	USD	ECU	USD	ECU	USD	ECU
USA	143	120	122	94	125	99
Švajčiarsko ¹	1 575	1 328	1 835	1 119	1 886	1 486
EÚ	429	349	432	343	490	400
Slovensko ²	124	104	133	102	133	110
Česká republika ³	73	62	68	57	86	68
Maďarsko ⁴			101	86	85	67
Poľsko ⁵	42	35	48	37	48	36

Pramen – source: Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR 1997

¹Swiss, ²Slovakia, ³Czech Republic, ⁴Hungary, ⁵Poland

II. Vývoj cien vstupov, poľnohospodárskych výrobkov a spotrebiteľských cien v roku 1996 – Development of input prices, farm prices and consumer prices in 1996

Krajiny ¹	Index cien v % ²				
	vstupov ³	výrobkov ⁴		poľnohospod. výrobkov ⁵	
		poľnohospodárskych ⁶	spotrebiteľských ⁷	1990 = 100	
				1995 = 100	nominálnych ⁸
EÚ-15				106,0	85,6
Česká republika ¹⁰	111,9	108,3	108,8	140,0	51,1
Maďarsko ¹¹	138,9	128,4	123,6	260,0	
Poľsko ¹²		116,7	119,9	519,2	
Slovensko ¹³	109,4	104,7	105,8	152,7	53,0

Pramen – source: Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR 1997

¹countries, ²price index in %, ³of inputs, ⁴of products, ⁵of agricultural products, ⁶agricultural, ⁷consumers, ⁸nominal, ⁹real, ¹⁰Czech Republic, ¹¹Hungary, ¹²Poland, ¹³Slovakia

Efekt vyplývajúci z racionalizácie výroby sa stráca rastom cien vstupov (tab. II).

Ceny poľnohospodárskych produktov rastú pomalšie ako ceny vstupov. Neodráža sa to však v nízkych cenách potravín a rastúcom dopyte po nich, pretože rastú náklady na spracovanie a realizáciu v obchodnej sieti. Vysoký podiel výdavkov obyvateľstva na potraviny nedáva predpoklady k rastu ich spotreby bez zníženia ich ceny. U produktov určených na domácu spotrebu nemožno teda rátať s rastom objemu výroby.

Pri reštrukturalizácii poľnohospodárskej výroby je preto popri intenzifikácii výroby v najproduktívnejších oblastiach počítať so snižovaním intenzity v okrajových oblastiach. S prípadným rastom intenzity i objemu výroby možno počítať len u výrobkov konkurencieschopných na svetovom trhu.

S rastom domácej spotreby možno bez nárokov na dotácie počítať len pri udržaní tempa rastu HDP, čo vytvorí predpoklady pre rast kúpyschopnosti obyvateľstva.

Napriek tomu, že klesá počet stratových podnikov, nemožno ešte hovoriť o rozvoji poľnohospodárskej výroby. Podniky potrebujú zdroje na reštrukturalizáciu, technickú inováciu a racionálnu intenzifikáciu poľnohospodárskej výroby. Znižovanie strát je z časti výsledkom rastu vnútorného zadlženia podnikov. Intenzita výroby je pre nedostatok zdrojov často nižšia, ako by bolo účelné z hľadiska ekonomickej efektívnosti.

Ekonomický tlak veľmi silne pôsobí na vybavenie pracovnými silami. Nedostatok peňažných prostriedkov v poľnohospodárskej prvovýrobe je jednou z príčin, že z poľnohospodárskej prvovýroby odišlo od roku 1989 do roku 1990 zhruba 230 000 pracovníkov (tab. III).

Racionálne využitie pracovných síl v poľnohospodárskej prvovýrobe je možné považovať za pozitívny jav vzhľadom na agrárnu prezamestnanosť. Do roku 2005 možno očakávať pokles pracovníkov v poľnohospodárskej prvovýrobe pod 75 000. Problematická je však skutočnosť, že vzhľadom k tomu, že mzdy v poľnohospodárskej prvovýrobe zaostávajú za priemerom národného hospodárstva o 20 až 25 %, a preto odchádzajú spravidla najvýkonnejší pracovníci zo všetkých pracovných pozícií od robotníkov až po manažment.

Až po obnovení schopnosti podnikov dosahovať primeraný zisk je možné očakávať postupné znižovanie mzdovej disparity a postupnú stabilizáciu kvalitných pracovných síl.

ZÁVER

Naliehavým problémom agrárnej politiky je zastaviť rozširovanie cenových nožníc v neprospech poľnohospodárskej prvovýroby tak, aby nemusela rásť úhrada nákladov poľnohospodárskych podnikov z prostriedkov

III. Vývoj priemerného evidenčného počtu pracovníkov v poľnohospodárstve a ostatných ekonomických odvetviach (fyzické osoby) v organizáciách s 25 a viac pracovníkmi – Development of the average number of registered workers in agriculture and in other economic branches (natural persons) regarding organizations with 25 and more employees

Odvetvie ¹	Priemerné evidenčné počty pracovníkov (fyzické osoby) ²				Výhľad ^{***3}	Prognóza ^{***4}
	1989	1993	1995	1996	1997	1998
Poľnohospodárstvo (prvovýroba) ⁵	350 956	180 762	145 471	133 210	120 200	108 700
Poľnohospodárske družstvá ⁶	277 675	132 958	105 333	96 310	92 300	85 200
Štátne podniky ⁷	72 280	38 937	24 652	17 778	8 800	2 700
Potravinársky priemysel ⁸	65 049	50 643	49 698	49 320	48 900	48 100
Lesníctvo, ťažba dreva ⁹	40 696	27 791	24 984	24 449	23 900	23 300
Stavebníctvo ¹⁰	221 798	106 055	88 136	85 853	–	–
Priemysel spolu ¹¹	727 293	547 381	521 718	513 988	–	–
Doprava a spoje ¹²	158 047	140 995	132 893	130 453	–	–
Peňažníctvo a poisťovníctvo ¹³	9 484	19 752	27 343	30 583	–	–
Textilný priemysel ¹⁴	47 801	32 151	25 095	23 886	–	–
SPOLU ¹⁵ (odvetvia ekonom. činnosti) ¹⁶	2 504 079	1 549 803	1 503 071	1 487 586	–	–

Prameň – source:

¹Pracovníci a vybrané ekonomické ukazovatele v poľnohospodárstve, SR podľa okresov od začiatku roka do konca 4. štvrťroka, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996. ŠÚ SR Bratislava, Štatistická ročenka 1990 – Workers and selected indices on agriculture of SR according to districts from the beginning of the year to the end of the fourth quarter, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, Statistical Bureau of the Slovak Republic, Bratislava, Statistical Yearbook 1990

²Pracovníci a priemerné mesačné mzdy (Práca 2-04),

Rad PAM, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996. ŠÚ SR Bratislava, Štatistická ročenka 1990 – Workers and Average Monthly Wages, Práca 2-04, Series PAM, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, Statistical Bureau of the Slovak Republic, Bratislava, Statistical Yearbook 1990

³Výhľad 1997 a prognóza 1998 – VÜEPP – Outlook for 1997 and forecast for 1998, Research Institute of Agricultural Economics (VÜEPP) Elaborated by VÜEPP.

⁴branch, ⁵average registered number of workers, ⁶outlook for 1997, ⁷forecast for 1998, ⁸agriculture (primary production), ⁹agricultural co-operatives, ¹⁰state farms, ¹¹food industry, ¹²forestry, timber production, ¹³building and construction, ¹⁴industry in total, ¹⁵transportation and communications, ¹⁶banking and insurance, ¹⁷textile industry, ¹⁸total, ¹⁹economic (profit-making) branches

štatného rozpočtu. Udržaním liberálnej politiky je potrebné vytvárať primeraný tlak na reštrukturalizáciu, intenzifikáciu poľnohospodárskej výroby a technické prezbavenie. Pri využití predností nášho poľnohospodárstva (najmä koncentrácie výroby, kvalifikácie a ceny pracovnej sily) je predpoklad, že bude schopné obstáť v súťaži s konkurenciou v EÚ. Znižovanie počtu pracovníkov musí byť substitutované technickou inováciou a zvyšovaním kvalifikácie pracovných síl v poľnohospodárskej prvovýrobe.

LITERATÚRA

BIELIK, P.: Faktory výkonnosti a dôchodkovosti v poľnohospodárstve Slovenska. In: Zborník z vedeckej konferencie

Aktuálne ekonomicko-právne problémy poľnohospodárstva. Katedra práva FEM SPU Nitra, 11. sept. 1997: 134–138.

BOREKOVÁ, B.: Dane a odvody v transformujúcom sa poľnohospodárstve SR. In: Zborník z vedeckej konferencie Medzinárodné vedecké dni E97. FEM SPU Nitra, február 1997: 55–61.

KUZMA, F.: Produktivita práce v poľnohospodárstve SR. In: Zborník z vedeckej konferencie Aktuálne ekonomicko-právne problémy poľnohospodárstva. Katedra práva FEM SPU Nitra, 11. sept. 1997: 139–143.

PODOLÁK, A.: Ekonomicko-sociálna a legislatívna transformácia na Európsku integráciu. In: Zborník z vedeckej konferencie Aktuálne ekonomicko-právne problémy poľnohospodárstva. Katedra práva FEM SPU Nitra, 11. sept. 1997: 60–63.

Došlo 23. 7. 1998

Kontaktná adresa:

Doc. Ing. František Ku z m a, PhD., Fakulta ekonomiky a manažmentu, Katedra ekonomiky, Slovenská poľnohospodárska univerzita, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovenská republika

UPLATŇOVANIE AGRÁRNEJ A VÝŽIVOVEJ POLITIKY A ĎALŠÍ ROZVOJ POLNOHOSPODÁRSKO-POTRAVINÁRSKEHO KOMPLEXU NA SLOVENSKU

IMPLEMENTATION OF AGRAR AND NUTRITION POLICY AND OTHER DEVELOPMENT OF AGRI-FOOD COMPLEX IN THE SLOVAK REPUBLIC

V. Gozora

Slovak University of Agriculture, Nitra, Slovak Republic

ABSTRACT: The contribution describes present conditions and perspectives of the agri-food complex. It is directed at the privatization and transformation processes, at meeting the restitution claims and at forming of the business basis.

On the sample of 1479 enterprises, the paper shows the position of enterprises in the turbulent economic environment, the function of the agricultural support system and the agrar foreign trade level. Not least, it also characterizes the enterprise resources reproduction, the level of agrar management and the tendencies of integration and globalization in agriculture. In the synthetic part of the contribution, there are presented conclusions and recommendations for increasing the efficiency of business basis and of the agrar market.

transformation, privatization, restitution, agricultural policy, international agrar trade, support system, resource reproduction, indebttness, entrepreneurial efficiency, capital power, cooperation, integration, globalization

ABSTRAKT: Príspevok popisuje súčasný stav a perspektívy poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu. Pozornosť sústreďuje na privatizačné a transformačné procesy, na plnenie reštitučných nárokov a formovanie podnikovej základne. Na vzorke 1 479 podnikateľských subjektov demonštruje postavenie podnikov v turbulentnom ekonomickom prostredí, funkciu podporného systému rozvoja pôdohospodárstva a zahraničného agrárneho obchodu. V neposlednom rade charakterizuje reprodukciu podnikových zdrojov a úroveň agrárneho manažmentu, integračné a globalizačné tendencie v pôdohospodárstve. V syntetickej časti príspevku sú uvedené závery a odporúčania k zvýšeniu výkonnosti podnikovej základne a agrárneho trhu.

transformácia, privatizácia, reštitúcia, agrárna politika, medzinárodný agrárny obchod, podporný systém, reprodukcia zdrojov, dubiozny majetok, zadlženosť, podnikateľská výkonnosť, kapitálová sila, kooperácia, integrácia a globalizácia

ÚVOD

Transformácia vlastníckych vzťahov a hospodárskeho mechanizmu, meniace sa ekonomické a právne prostredie determinovali štruktúrne a procesné zmeny v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe. Nosným základom uvedených zmien bola divizionalizácia veľkých poľnohospodárskych podnikov a vznik nových podnikateľských subjektov, uplatnenie účinných organizačno-právnych foriem podnikania a plošných podnikateľských štruktúr na všetkých stupňoch výrobovej vertikály.

Štruktúrne zmeny v podnikovej základni sa naplno prejavili v technicko-technologickom, finančnom a personálnom zabezpečení, v poklese výkonnosti a kapitálovej sily podnikateľských subjektov, vo vytvorení konkurenčnom prostredí a životnosti podnikov.

Uplatnením systémovo-cieleného podporného systému sa podarilo zastaviť prehlbujúcu ekonomickú stratu

a zlepšiť ekonomickú pozíciu agropotravinárskych podnikov na domácom trhu potravín. Oživenie podnikov nastalo u takmer 70 % podnikov, na čom má nemalý podiel podporný systém rozvoja agropotravinárskej výroby a podnikový manažment.

Cieľom príspevku je zhodnotiť uplatňovanú koncepciu agrárnej a výživovej politiky vo vzťahu k zabezpečeniu trvale udržateľného rozvoja agropotravinárskej výroby, úrovni podnikania v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe a predikovať ďalší vývoj agropotravinárskej výroby na Slovensku.

PREHLAD LITERATÚRY

Viaceri autori sa stotožňujú v názore, že poľnohospodárske a potravinárske podniky prešli zložitým transformačným a privatizačným procesom, v rámci ktorých

sa vyšpecifikovali tri veľkostné skupiny podnikov. Väčšina podnikov podľa Hudáka (1997), Višňovského (1997) a Mižičkovej (1997) modifikovala výrobné, organizačné a personálne štruktúry, zvýšila výkonnosť a hľadala cesty dosiahnutia trvale udržateľného rozvoja agropotravinárskej výroby. Svoboda (1998) a Šajbidorová (1996) uvedenú skutočnosť demonštrujú na príklade uplatňovania strategických prístupov podnikových manažmentov pri oživovaní podnikovej ekonomiky a dosahovaní hospodárskej prosperity agropotravinárskeho sektoru.

Vplyv vonkajšieho prostredia a výrobných činiteľov v podnikateľských subjektoch sa podľa Serenčáka (1997), Bieliky (1998) a Hudákov (1996) prejavil v agrárnom marketingu, v komoditných režimoch a v diferencovanej personálnej a technicko-technologickej vybavenosti podnikateľských subjektov. Rovnakého názoru je Baranovič (1997), Žaja (1997), Kozelová (1997) a Šimo (1998).

MATERIÁL A METODIKA PRÁCE

Realizácia predznačeného cieľa si vyžiadala uskutočniť prieskum v súbore 1 479 podnikateľských subjektov, z ktorých bolo 1 254 poľnohospodárskych a 225 potravinárskych podnikov (tab. I).

Podkladové údaje sme získali z veľkostnej skupiny malých, stredných a veľkých podnikov a tieto spracovali do analytických tabuliek. Výsledky prieskumu sme verifikovali vo vybranom súbore agropotravinárskych subjektov, komparovali a využili pri predikcii ďalšieho vývoja agropotravinárskej výroby na Slovensku.

Z obsahového hľadiska sa prieskum zamerával na postavenie podnikov v turbulentnom prostredí, na životné prostredie a rozvoj vidieka, na medzinárodný agrárny obchod a podporu poľnohospodárstva, na kvantitatívnu a kvalitatívnu reprodukciu zdrojov a úroveň agrárneho manažmentu a na integračné a globalizačné tendencie v pôdohospodárstve.

I. Vybrané ukazovatele podnikateľskej úspešnosti agropotravinárskych subjektov v rokoch 1995–1997 – Selected indicators of business successfulness of the agribusiness subjects during the years 1995–1997

			1995	1996	1997	Index 1997/95
1.	Počet podnikov v sektore ¹	P	1 154	1 222	1 254	1,10
		Po	214	214	225	1,05
2.	Počet pracovníkov v sektore ²	P	136 178	122 036	116 270	0,85
		Po	41 749	43 646	44 872	1,07
3.	Priemerný počet pracovníkov v podniku ³	P	119	100	93	0,78
		Po	195	204	199	1,02
4.	Výnosy na podnik v tis. Sk ⁴	P	42 559	42 087	19 239	0,45
		Po	292 984	339 141	165 094	0,56
5.	Hospodársky výsledok pred zdanením v tis. Sk ⁵	P	-1 960	-1 452	-2 239	0,87
		Po	-2 136	316	1 276	1,60
6.	Rentabilita nákladov v % ⁶	P	-4,40	-3,33	-10,42	0,42
		Po	-0,70	0,10	0,80	2,14
7.	Produktivita práce v tis. Sk výkonov na 1 pracovníka ⁷	P	358	421	208	0,58
		Po	1 502	1 663	828	0,55
8.	Objem úverov v tis. Sk na podnik ⁸	P	10 290	8 861	9 527	0,92
		Po	62 575	76 489	70 880	1,13
9.	Úverová zafarbenosť 1 pracovníka v tis. Sk ⁹	P	86	89	102	1,18
		Po	321	375	356	1,11
10.	Celková zadlženosť podnikov v % ¹⁰	P	41,98	40,47	46,53	1,11
		Po	55,60	61,10	60,30	1,11
11.	Celková likvidita ¹¹	P	2,08	2,13	1,88	0,90
		Po	3,00	3,00	2,70	0,90

Prameň – source: Informačné listy MP SR a vlastné výpočty – own computations

Poznámka – note: údaj k 30. 6. 1997 – date by 30. 6. 1997

P = sektor poľnohospodárstva – sector of agriculture

Po = sektor potravinárstva – sector of food industry

¹number of enterprises in the sector, ²number of workers in the sector, ³average number of workers per enterprise, ⁴yields per enterprise in thous. Sk, ⁵economic results before taxation in thous. Sk, ⁶cost profitability in %, ⁷labour productivity in thous. Sk of yields per 1 worker, ⁸credits in thous. Sk per enterprise, ⁹credit indebtedness per 1 worker in thous. Sk, ¹⁰credit indebtedness of enterprises in %, ¹¹total liquidity

Pri zisťovaní podkladových údajov sme použili údaje z Informačných listov MP SR a z databázy VÚEPP v Bratislave, dotazníkovú metódu, metódu abstrakcie, analógie a dedukcie. V záverečnej časti sa predikoval ďalší vývoj poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu vo vzťahu k začleňovaniu Slovenska do európskych trhových štruktúr.

DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY A DISKUSIA

Výsledky štúdie OECD (Organizácie pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj), ako aj výsledky našich prieskumov naznačujú, že slovenské poľnohospodárstvo urobilo smerom k trhovu-orientovanému a na súkromnom vlastníctve založenému spôsobu hospodárenia značný pokrok. Výrazný posun nastal predovšetkým v reštrukturalizácii a privatizácii slovenského poľnohospodárstva a spracovateľských podnikov, čo prispelo k vytváraniu základov pre konkurenčný priestor v trhovej ekonomike. Privatizácia podnikov zabezpečujúcich vstupy do agropotravinárskych podnikov je už z väčšej časti ukončená, i keď konkurencia v domácom prostredí sa vytvára veľmi pomaly.

Reštitučný proces týkajúci sa skonfiškovanej poľnohospodárskej techniky bol ku koncu roka 1996 takmer ukončený hlavne prostredníctvom priamych platieb

v hotovosti zo štátneho rozpočtu. Proces vo vysporiadaní ostatného majetku bol však pomalší. Napriek odhadovanej celkovej hodnote majetku (okrem pôdy) reštituícii 2,5 mld. Sk, však boli vysporiadané nároky ku koncu roku 1996 iba na 20 % a to iba v materiálnej forme alebo peňažnej hotovosti. Očakávame, že 0,6 mld. Sk zo zostávajúcich reštitučných nárokov bude vysporiadaných z Fondu národného majetku.

Rozsiahle transformačné procesy determinovali štrukturálne zmeny v podnikovej základni. Na základe toho je podnikateľská štruktúra veľmi rozmanitá a dynamická. Dokumentuje to 94–98% podiel malých a stredných podnikov, takmer 70% podiel podielnických družstiev a 25 % obchodných spoločností na celkovom počte agropotravinárskych subjektov. Relatívne stabilizované sú počty samostatne-hospodáriacich roľníkov, ktorých počet nepresahuje 7 620 a podiel na celkovej výmere poľnohospodárskej pôdy nepresahuje 5 percent (tab. II).

Postavenie podnikov v turbulentnom prostredí, životné prostredie a rozvoj vidieka

Relatívne stabilné politické a eticko-právne prostredie, opakované zmeny makroekonomických nástrojov, neúplnosť právnych noriem a nedostatočná ochrana vnútorného trhu robí podnikateľské prostredie veľmi

II. Priemerná výmera poľnohospodárskej pôdy na poľnohospodársky podnik a na 1 pracovníka v poľnohospodárstve k 30. 6. 1997 – Average area of agricultural land per 1 agricultural enterprise and per 1 worker in agriculture by 30. 6. 1997

Skupina podnikov ¹	Poľn. pôda v ha ²	Priemerná výmera poľn. podnikov v ha ³	Poľn. pôda na 1 pracovníka v ha ⁴	Podiel kategórie podnikov na poľn. pôde v % ⁵	Celkový objem dotácií na podnik v tis. Sk ⁶	Podiel dotácií v Sk-ha ⁷	Podiel dotácií na 1 pracovníka v Sk ⁸
Malé podniky (1–24 pracovníkov alebo do 20 mil. Sk výkonov) ⁹	94 807	462	38,62	4,72	580	1 255	48 300
Stredné podniky (25–500 pracovníkov alebo do 500 mil. Sk výkonov) ¹⁰	1 778 457	1 738	16,13	88,50	2 575	1 482	23 800
Malé a stredné podniky spolu 1–500 pracovníkov alebo do 500 mil. Sk výkonov) ¹¹	1 873 264	1 525	16,62	93,22	2 241	1 470	24 400
Veľké podniky (nad 500 pracovníkov alebo do 500 mil. Sk výkonov) ¹²	136 260	5 231	38,64	6,78	1 807	345	13 300
Poľnohospodárske podniky spolu ¹³	2 009 524	1 602	17,28	100,00	2 232	1 393	24 000

Prameň – source: Informačné listy MP SR, VÚEPP v Bratislave a vlastné údaje – own computation

Poznámka – note: Podiel dotácií na 1 pracovníka, resp. SHR činil v roku 1996 42 460 Sk, v roku 1995 vyše 38 000 Sk. V roku 1997 podiel dotácií presiahol 47 000 Sk na 1 pracovníka – Subsidy share per 1 worker, resp. per 1 family farm, reached 42,460 Sk in 1996 and over 38,000 Sk in 1995. In 1997, the subsidy share exceeded 47,000 Sk per 1 worker

¹group of enterprises, ²agricultural land in ha, ³average area of agricultural enterprises in ha, ⁴agricultural land per 1 worker in ha, ⁵share of the category of enterprises in agricultural land in %, ⁶total subsidies per 1 enterprise in thous. Sk, ⁷share of subsidies in Sk per 1 ha, ⁸share of subsidies per 1 worker in Sk, ⁹small enterprises (from 1 to 24 workers or up to 20 mill. Sk of output), ¹⁰medium-size enterprises (from 25 to 500 workers or up to 500 mill. Sk of output), ¹¹small and medium-size enterprises together (from 1 to 500 workers or up to 500 mill. Sk of output), ¹²big enterprises (over 500 workers or up to 500 mill. Sk of output), ¹³agricultural enterprises in total

turbulentné a neisté. Formujúce sa trhové prostredie determinovalo výkonnosť agrárneho a spotrebiteľského trhu. Zníženie kúpyschopnosti obyvateľstva a zbrzdzenie peňažných tokov mali za následok zníženie výkonnosti agropotravinárskych podnikov. Napriek oživeniu podnikovej základne výkonnosť poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu dosiahla produkčnú úroveň roku 1989. Hospodárska strata rezortu pôdohospodárstva sa znížila na 520 mil. Sk v roku 1997, pri 10,9 hodnotovom indexe rastu. Celkový podiel pôdohospodárstva neprekračuje 5% podiel na hrubom domácom produkte. Podiel pracovníkov poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu však poklesol na 5,2 % celkovej počtu ekonomicky činného obyvateľstva, pričom predpokladáme pokles tohoto ukazovateľa do roku 2000 pod 4,5 %.

Zvýšenie výkonnosti je v súlade s deklarovaným cieľom novej poľnohospodárskej koncepcie vytvoriť lepšie prostredie pre výrobcov a spotrebiteľov, zastaviť pokles poľnohospodárstva a vytvoriť podmienky pre jeho stabilizáciu a trvale udržateľný rozvoj. Naďalej však pretrvávajú riziko, že koncepcia agrárnej a výživovej politiky bude veľmi nákladná a môže viesť k nesprávnemu rozdeleniu zdrojov, k nadbytočnej výrobe a k zavádzaniu trhovo deformujúcich regulačných mechanizmov.

Hlavnými nástrojmi dosiahnutia cieľov agrárnej politiky sú cenová podpora a regulácia trhu prostredníctvom štátneho fondu trhovej regulácie (ŠFTR), priame platby poľnohospodárom v horších prírodných podmienkach, dotácie na priame vstupy a podpora investícií v poľnohospodárstve. Mechanizmus a pravidlá, prostredníctvom ktorých sa zabezpečuje podpora poľnohospodárstva v koncepcionálnych oblastiach, sa do roku 1996 často menili, boli nejasne definované a chýbala im transparentnosť. V súvislosti s tým sa niektoré typy podpôr stanú dočasnými opatreniami.

Vzhľadom na pokročilé štádium všeobecnej hospodárskej reformy, značný pokrok v procese štrukturálnych zmien a značnej miere prispôsobenia sa formujúcim trhovým podmienkam predpokladáme zníženie vplyvu štátu na reguláciu trhu potravín.

Dosiahnutím takéhoto stavu bude ešte dlho predchádzať štátna intervencia na podporu prvovýrobcov a regulácia agrárneho trhu, ktoré vyúsťia do ochrannárskej politiky na jednej strane a do zvyšovania rozpočtových prostriedkov a spotrebiteľských cien na strane druhej. Dokumentuje to sústavný nárast podporných prostriedkov, ktorý v roku 1996 dosiahol 42 460 Sk a v roku 1997 takmer 50 000 Sk na 1 pracovníka v poľnohospodárstve.

Hoci Slovensko vyvinulo rôzne programy na podporu mimoprodukčných funkcií agropotravinárskych podnikov na vidieku, najväčšia finančná pomoc smeruje na pomoc poľnohospodárstva v oblastiach s horšími prírodnými podmienkami. Alternatívne možnosti zamestnania vo vidieckych sídlach a oblastiach budú vhodnou náhradou za poľnohospodárstvo a vážnym sociálnym problémom v regiónoch.

Vzhľadom na uvedené prepojenia a vzájomné sociálno-ekonomické závislosti sa problémy v poľnohos-

podárstve nebudú riešiť izolovane od ostatných zložiek ekonomiky regiónov. Pokusy vyriešiť špecifické problémy vidieka narastajúcou podporou poľnohospodárskej produkcie sa postupne stávajú neefektívne a nákladnejšie. Zásadne sa musí zmeniť prístup k rozvoju vidieka, kde popri rozvoji poľnohospodárstva sa musia výraznejšie rozvíjať remeslá, občianske služby a obchodné činnosti.

Medzinárodné obchodné vzťahy a podpora poľnohospodárstva

Slovensko je dovozcom i vývozcom potravín. Jeho agropotravinársky obchod zaberá asi 6 % z celkového vývozu a okolo 9 % celkového dovozu výrobkov zo zahraničia. Najväčším obchodným partnerom je Česká republika, ktorá na celkovom dovoze potravín participuje 36 % a na vývoze potravín zo Slovenska takmer 50 %, hoci tieto percentuálne podiely sústávne klesajú. Ďalšími obchodnými partnermi Slovenska pri dovoze potravín sú krajiny EÚ a krajiny SNŠ pri exporte potravín. Obchod s Maďarskom a Poľskom síce narastá, ale zostáva relatívne nízky v porovnaní s obchodovaním v rámci colnej únie s Českom. Liberalizácia agropotravinárskeho obchodu pravdepodobne zvýši dohodnutú obchodnú výmeru medzi krajinami CEFTA.

Podmienky pre zahraničný agrárny obchod sa sústávne zlepšujú pričom sa uzatvorilo niekoľko obchodných dohôd, ktorých hlavným účelom je dosiahnuť voľnejší obchod. Určitý pokrok sme v tomto smere uskutočnili pri liberalizácii agropotravinárskeho obchodu v rámci krajín CEFTA. Napriek uvedeným pokrokom bude naďalej pretrvávajúť disparita na úrovni ekonomík a výkonnosť poľnohospodárstva bude zaostávať za poprednými európskymi krajinami. Napriek účelovo-cieľovým opatreniam pretrvávajú záporné saldo v zahraničnom agrárnom obchode. V roku 1996 poľnohospodárstvo participovalo 12 643 mld. Sk a v roku 1997 13 190 mld. Sk na zápornom salde zo zahraničného obchodu SR.

Výrazné rozdiely sa medzi Slovenskom a Európskou úniou ukazujú v podporných politikách, keď Slovenská podpora predstavovala polovicu z úrovne EÚ a vzrástli rozdiely v podporovaní trhovej ceny. Keďže podpora trhovej ceny je považovaná za trhovo najviac deformujúci spôsob podpory, jej zníženie signalizuje určitý pohyb k trhovo-orientovanej politike.

Ďalšie kroky by mali byť zamerané na efektívnejšie monitorovanie trhu, na informačné systémy a na väčšiu transparentnosť poľnohospodárskej politiky. Jej tvorcovia musia pozornosť sústrediť na odstránenie neefektívnych častí potravinového reťazca, ktoré zvyšujú tlak na podporu cien.

Reprodukcia zdrojov a úroveň agrárneho manažmentu

Dlhodobá ekonomická stagnácia poľnohospodárstva nepriaznivo ovplyvnila kvantitatívnu a kvalitatívnu reprodukciu zdrojov. Sústavné odhodnocovanie majet-

ku a nedostatočné zdroje financovania sa podpísali pod zníženie hodnoty majetku o takmer 5 mld. Sk a pod fyzickú a morálnu amortizáciu strojno-technologického parku. Výsledky prieskumov signalizujú, že práve tento druh odpisovaného hmotného majetku je na 65–70 % amortizovaný a na jeho obnovu je potrebných 16–18 mld. Sk. Rovnaký objem investičných prostriedkov sa žiada do obnovy technologického zariadenia v potravinárskej výrobe.

Výrazné zníženie stavov hovädzieho dobytku, zmena technológie živočišnej výroby a obmedzenie výroby úsuškov spôsobilo nárast dubiálneho majetku. Snahou vrcholových manažmentov je zbaviť sa tohoto neproduktívneho majetku predajom, nájmom či iným spôsobom likvidácie.

Nedostatok vlastných zdrojov a neprístupnosť cudzích zdrojov finančného kapitálu sú bezprostrednou príčinou spomaleného rozvoja agropotravinárskej výroby a nedostatočnej reprodukcie vecných zdrojov kapitálu.

Uvedený problém je umocnený značnou zadlženosťou podnikovej základne, ktorá u poľnohospodárskych podnikov dosiahla v roku 1997 46,53 % a v potravinárskych podnikoch 60,30 %. Napriek 70% podielu ziskových podnikov vzrástla výška starého bloku úverov zo 4,824 mld. Sk v roku 1992 na 6,2 mld. Sk v roku 1996. Na 1 pracovníka v poľnohospodárstve tak celkovo pripadá 102 000 Sk pri 1,18 hodnotovom raste a v potravinárstve na 356 000 Sk pri 1,11 hodnotovom indexe rastu.

K 30. júnu 1997 pracovalo v poľnohospodárskych podnikoch 116 036 pracovníkov a v potravinárskych podnikoch 43 646 pracovníkov.

Výrazný pokles pracovníkov v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe priamo i nepriamo determinoval rast produktivity práce. Veď na 1 pracovníka v poľnohospodárstve pripadá vyše 18 ha poľnohospodárskej pôdy a výrobou potravín pre takmer 45 obyvateľov sa Slovenské poľnohospodárstvo radí medzi krajiny s priemernou výkonnosťou. Predpokladáme, že do roku 2000 počet pracovníkov bude klesať a produktivita práce sa bude zvyšovať.

Napriek uvedenej skutočnosti trvale zaostáva kvalitatívna stránka ľudských zdrojov predovšetkým v oblasti ekonomického a právneho vedomia. Pracovná a technologická disciplína sa podstatne nezmenila. Prevláda pasívny či zamestnanecký prístup k podnikom a plneniu ich úloh. Takýto stav evokuje vysloviť názor, že kvalitatívna reprodukcia výrazne zaostáva za kvantitatívnou reprodukciou ľudských zdrojov v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe.

Ľudské zdroje sú aktívnym nositeľom podnikových úloh a funkcií. Preto vyslovujeme názor, že revitalizácia podnikov musí byť založená na oživení vecných a ľudských zdrojov, podnikového manažmentu a finančných tokov. Dostať podnik do ekonomickej rovnováhy však môže len schopný vrcholový manažment, účinne zainteresovaný na výsledkoch podniku a zosúladený s oprávnenými požiadavkami vlastníkov, podielnikov či akcionárov v podnikateľských subjektoch.

Veď sú to podnikové manažmenty, ktoré s 80–90% účinnosťou ovplyvňujú činnosť podnikov.

Integračné a globalizačné tendencie v pôdohospodárstve

Systémovo-cielené prístupy vrcholových manažmentov nachádzajú uplatnenie v strategickom a inovačnom rozvoji agropotravinárskych podnikov, v ochranárskej politike a združovaní kapitálu k zvýšeniu objemov výroby, k dosiahnutiu väčšej hospodárnosti a výhodnejšej pozície na domácom agrárnom trhu. Výsledkom uvedených prístupov je rozvoj dlhodobej a sezónnej kooperácie poľnohospodárskych podnikov, združené investície na nákup techniky, či výstavbu produkčných kapacít.

Integračné tendencie sa naplno prejavili vo vertikálnej integrácii poľnohospodárskych výrobcov a spracovateľov mlieka, v konzervárskom a mraziarskom priemysle. Silnejúce konkurenčné prostredie a kapitalizácia pohľadávok podmienili integráciu produkčných chovov ošipovaných a hydiny s výrobcami kŕmnych zmesí. Vertikálna integrácia nadobúda plošný charakter na celom území Slovenska. Kapitalizácia pohľadávok a zvyšovanie koncentrácie aktívneho kapitálu sa premieta do horizontálnej integrácie a vzniku plošných podnikateľských štruktúr. Najčastejšími formami takejto integrácie sú voľné a užšie združenia podnikateľských subjektov, fúzie a ekonomický nájom pôdy a produkčných kapacít. Na základe doterajšieho procesu horizontálnej integrácie predpokladáme do roku 2 005 existenciu iba 4–5 mäsopracovateľských podnikov, 3–4 podnikov mýnskeho priemyslu, 2–3 konzervárskych podnikov, 4–5 cukrovarov, 5–6 pivovarov. Totálnu zmenu očakávame v pekárskom a mliekárskom priemysle (tab. III).

Predznačené zmeny a integračné tendencie nie sú náhodné, ale sú výsledkom agresívneho konkurenčného prostredia a objektívneho posúdenia hospodárskej situácie podnikateľmi a vrcholovými manažmentami. Sú dôkazom toho, že podnikové manažmenty si uvedomili svoju pozíciu v podmienkach nastupujúcej globalizácie poľnohospodárstva.

Naše poľnohospodárstvo a potravinárstvo sa podľa Husáru (1996) nevyhne pri vstupe do európskych trhových štruktúr procesu globalizácie. Je to preto, že podstatou globalizácie je politická a ekonomická integrácia veľkých geografických celkov s následným utvorením veľkého politicko-ekonomického priestoru, vytvorením a ovládnutím ekonomických procesov, obchodu so surovinami a potravinami, kapitálových trhov a pohybu kapitálu. A práve pôdohospodárstvo je rezortom, ktorého sa globalizačné procesy budú najviac dotýkať a to nielen vo vzťahu k jeho produkčnej funkcii, ale aj vo vzťahu k mimoprodukčným funkciám na vidieku, k tvorbe a ochrane životného prostredia a k rozvoju vidieka ako takému vôbec. V najbližších 7–10 rokoch sa presvedčíme o tom, že vertikálna a horizontálna integrácia potravinárskych subjektov ako súčasť globalizačných tendencií prinesie všestranný rozvoj a bohatstvo našej krajiny alebo nárast nových globalizačných prob-

Výrobný odbor ¹	Počet podnikov ²		Výrobný odbor ¹	Počet podnikov ²	
	S	P		S	P
Mliekárenský priemysel ³	44	22–25	Tukový a kozmetický priemysel ¹²	8	5–6
Mäsový priemysel ⁴	39	4–5	Pivovarnícky a sladovnícky priemysel ¹³	17	8–9
Hydinársky priemysel ⁵	13	10–11	Vinársky priemysel ¹⁴	14	8–9
Cukrovarnícky priemysel ⁶	10	4–5	Priemysel výroby nealkoholických nápojov ¹⁵	13	7–8
Mlynársky priemysel ⁷	9	3–4	Mraziarsky priemysel ¹⁶	10	7–8
Pekársky a cukrárenský priemysel ⁸	42	21–23	Priemysel spracovania rýb ¹⁷	4	3–4
Cukrovinársky a pečivársky priemysel, výroba kávovin ⁹	6	4–5	Tabakový priemysel ¹⁸	1	1
Liehovarnícky a konzervársky priemysel ¹⁰	29	6–7	Stroje PP, projektové organizácie a výroba obalov ¹⁹	7	4–5
Škrôbársky priemysel ¹¹	5	2–3	Zväzy a združenia ²⁰	12	15–17

Prameň – source: Z podkladových údajov VÚEPP v Bratislave a odhad autora – Base data of the Research Institute of Agricultural Economics in Bratislava and estimate of the author

S = skutočný stav podnikov a samosprávnych organizácií k 30. 6. 1998 – real state of enterprises and self-management organizations by 30. 6. 1998

P = predikovaný počet podnikov a samosprávnych organizácií – predicted number of enterprises and self-management organizations

¹industry, ²number of enterprises, ³dairy industry, ⁴meat industry, ⁵poultry industry, ⁶sugar industry, ⁷milling industry, ⁸baking and confectionery industry, ⁹sweets and pastry industry, coffee production, ¹⁰spirit and canning industry, ¹¹starch industry, ¹²oils and cosmetics industry, ¹³brewery and malt industry, ¹⁴wine industry, ¹⁵soft drinks producing industry, ¹⁶freezing industry, ¹⁷fish processing industry, ¹⁸tobacco industry, ¹⁹machinery for food industry, designing organizations and packing, ²⁰associations and unions

lémov. To sú však otázky, ktoré sa musia zodpovedať vo vzťahu k ostatným rezortom národného hospodárstva na makroekonomickej úrovni.

ZÁVERY A ODPORUČENIA

Z výsledkov nášho prieskumu vyplýva, že naše poľnohospodárstvo a spracovateľský priemysel urobili v rámci prebiehajúcej ekonomickej reformy a formujúceho sa agrárneho trhu značný pokrok. Výrazný posun sa dosiahol v reštrukturalizácii a privatizácii slovenského poľnohospodárstva a potravinárskeho priemyslu.

Podnikateľské subjekty si osvojili zásadu podnikania s koncentrovaným kapitálom v novovzniknutých a transformovaných podnikoch, v ktorých sa formovalo právne a ekonomické vedomie manažmentov, ich obchodné a manažérske zručnosti.

V súvislosti s tým sa sformovali tri veľkostné skupiny podnikateľských subjektov, v rámci ktorých majú dominantné postavenie malé a stredné podniky (94–98 %), družstevné podniky (69 %) a obchodné spoločnosti (26 %).

Makroekonomické indikátory signalizujú zvyšovanie výkonnosti a znižovanie hospodárskej straty. K zlepšeniu makroekonomických ukazovateľov prispeli uplatňované nástroje poľnohospodárskej politiky, i keď o ich ďalšom zotrvaní a funkcii prevláda množstvo protichodných názorov.

Negatívnym atribútom je podiel pôdohospodárov na pasívnom salde zahraničného obchodu.

Dlhodobá ekonomická stagnácia poľnohospodárstva nepriaznivo ovplyvnila kvantitatívnu a kvalitatívnu reprodukciu zdrojov. Na ich obnovu treba takmer 43 mld.

Sk, zredukovať dubiozný majetok a znížiť podiel cudzích zdrojov na celkovom majetku. Zlepšiť sa musí kvalitatívna stránka ľudských zdrojov a kvalifikačná úroveň podnikových manažmentov.

Systémovo-cieľené prístupy vrcholových manažmentov smerujú k rozvoju dlhodobej a sezónnej kooperácie. Integračné tendencie sa prejavujú vo výrobkovej vertikále pri utváraní plošných podnikateľských štruktúr ako neoddeliteľných súčastí globalizácie poľnohospodárstva.

Ďalší rast výkonnosti a kapitálovej sily rezortu trhovnej či obchodnej výkonnosti predpokladáme dosiahnuť oživením materiálových a finančných tokov, cenovou liberalizáciou agropotravinárskych komodít, koncentrovaním kapitálu a rastom výkonnosti podnikov, zhospodárňovaním výroby a spoločenskou delbou práce. V neposlednom rade osvojením si zásad hospodárskej súťaže v rámci Európskych integračných štruktúr, stabilným politickým, ekonomickým a eticko-právnym prostredím ako nevyhnutných podmienok pre prílív zahraničného kapitálu.

LITERATÚRA

- BARANOVIČ, R.: Kvantitatívna a kvalitatívna úroveň podnikových manažmentov v poľnohospodárstve. 106–112.
 BIELIK, P.: Komparácia výkonnosti slovenského poľnohospodárstva. In: Acta oeconomica et informatica, SPU Nitra, 1, 1998 (1): 11–15.
 GOZORA, V.: Efektívnosť organizačných zdrojov pri ekonomickom rozvoji agropotravinárskych podnikov. In: Zborník Reštrukturalizácia a revitalizácia podnikateľských subjektov v PPOK, Agrotar 1997: 5–15.

- GRZNÁR, J.: Finančné pozície agrárnych podnikov v procese transformácie. In: Zborník Medzinárodné vedecké dni '98, SPU Nitra, 1998: 27–30.
- HUDÁK, J.: Vplyv vonkajšieho ekonomického prostredia na hospodársku prosperitu podnikateľských subjektov v PPK. In: Zborník Reštrukturalizácia a revitalizácia podnikateľských subjektov v PPK, Agrotar 1997: 16–24.
- HUDÁKOVÁ, M.: Vertikálna a horizontálna mobilita vedúcich pracovníkov v poľnohospodárstve. In: Zborník Reštrukturalizácia a revitalizácia podnikateľských subjektov v PPK, Agrotar 1997: 83–86.
- HUSÁR, I. a kol.: Globalizácia spoločných procesov vo svete a rozvoj slovenskej ekonomiky. In: NEZES, Kartprint 1996 (13): 5–81.
- KOZELOVÁ, D.: Systém zvyšovania kvalifikačnej úrovne vedúcich pracovníkov v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe. In: Zborník Reštrukturalizácia a revitalizácia podnikateľských subjektov v PPK, Agrotar 1997: 101–105.
- MALEJČÍK, A.: Algoritmus riešenia alokácie poľnohospodárskych produktov na Slovensku vo vzťahu ku krajinám CEFTA. In: Zborník vedeckých prác z MVD E97, II., SPU Nitra, ES 1997: 125–131.
- MIŽIČKOVÁ, L.: Formovanie malých a stredných podnikov v agropotravinárskom komplexe. In: Zborník Medzinárodné vedecké dni E97, SPU Nitra, 1997: 149–155.
- SERENČES, P.: Efektívnosť makroekonomických nástrojov pri formovaní agrárneho trhu. In: Zborník Reštrukturalizácia a revitalizácia podnikateľských subjektov v PPK, Agrotar 1997: 25–47.
- SVOBODA, E.: Nové prístupy strategického rozhodovania top manažmentu podnikateľských subjektov v agrárnom sektore. In: Zborník Medzinárodné vedecké dni E98, SPU Nitra, 1998: 94–98.
- ŠAJBIDOROVÁ, M.: Úroveň vnútropodnikového manažmentu vo vybraných hospodárskych subjektoch v PPK. Zborník vedeckých prác PEF VŠP Nitra, 1996: 46–56.
- ŠIMO, D.: Obilniny v agrárnom obchode Slovenskej republiky. In: Acta oeconomica et informatica, SPU Nitra, 1 (1): 20–22.
- VIŠŇOVSKÝ, J.: Smery zdokonaľovania manažérskych schopností u agromanažérov. Zem. Ekon., 43, 1997 (9): 417–421.
- ŽAJA, J.: Kvantitatívna a kvalitatívna reprodukcia ľudských zdrojov v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe. In: Zborník Reštrukturalizácia a revitalizácia podnikateľských subjektov v PPK, Agrotar 1997: 66–72.
- Prehľad politik: Slovenská republika. In: Zhrnutie a závery OECD. OECD, 1997: 1–12.

Došlo 23. 7. 1998

Kontaktná adresa:

Prof. Ing. Vladimír Gozora, PhD., KMM, Fakulta ekonomiky a manažmentu Slovenskej poľnohospodárskej univerzity, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovenská republika

Informační servis Ústřední zemědělské a lesnické knihovny
120 56 Praha 2, Slezská 7, p.schr. 39

Hledáte-li nejnovější informace o právě publikované světové literatuře z oboru: *Zemědělská ekonomika*, vyzkoušejte měsíčně aktualizovanou databázi CAB, která je dostupná v naší knihovně:

CAB - World Agricultural Economics and Rural Sociology Abstracts

Databáze obsahuje literární prameny od r. 1994 do současnosti.

Tyto informace oborově doplňují námi provozovanou novinkovou informační službu z databáze Current Contents - Agriculture, Biology and Environmental Sciences.

Informace lze vyhledávat dle klíčových slov, jména autora, názvu časopisu, jazyka dokumentu, event. kombinací těchto kritérií.

Databáze obsahují nejen klíčová slova ale i podrobné abstrakty k jednotlivým záznamům literatury.

Předpokládaná cena za 1 rešerši (obvyklého rozsahu): 150 - 200 Kč.

Z databázi lze objednat i pravidelné sledování vybraných tematických profilů - např. ve čtvrtletních intervalech.

Bližší informace a objednávky: ÚZLK - dr. Bartošová, tel. 02/24257939, fax. 02/24253938, E-mail: bartos@uzpi.cz

Ústav zemědělských a potravinářských informací

Slezská 7, 120 56 Praha 2, p. schr. 39 - tel. 2425 7939, linka 520 - dr. Bartošová

Zakázková služba z databáze CAB: World. Agric. Economics and Rural Sociology Abstracts

Objednávací list
(Vyplní objednatel)

Datum zakázky:

Příjmení a jméno objednatele:

Název instituce:

Přesná adresa:

Telefon:

Specifikace úkolu:

.....
.....
.....

(téma rešerše - profilu v angličtině, ev. jeho další vymezení)

***/ Jednorázově:**

***/ Průběžně:**

v intervalu: *měsíčním*
: *čtvrtletním*

***/ Požadovaná forma:**

- *tištěná rešerše / výstup na disketu*se záznamy *krátkými*

- *tištěná rešerše / výstup na disketu*se záznamy *úplnými - s abstrakty*

Razítko a podpis objednavatele

Poznámka: ***/ Podtržením označte, co požadujete**

NEGOCIAČNO-ŠTRUKTURÁLNA POLITIKA A AGROOBCHOD SR

NEGOTIATION AND STRUCTURAL POLICY OF THE SLOVAK AGRAR TRADE

A. Podolák

Slovak University of Agriculture, Nitra, Slovak Republic

ABSTRACT: The legislative transformation of the Slovak Republic accession to the EU continues through the process of negotiation and implementation of structural policy. The agricultural trade efficiency with respect to the structure of traded agricultural commodities is highly influenced by the access to markets and it evaluates the commercial results of the economic and non-economic character of the trade. The tendencies of world economy development and the results of national economics influence mostly the process of globalization in the international trade. The number of countries which open their markets towards trade and investments increases, but on the other hand, there are restrictions against controlled trade and foreign investments.

negotiation process, instruments of structural policies, agricultural trade efficiency, agricultural trade balance, effects of transition process

ABSTRAKT: Legislatívna transformácia vstupu SR do EÚ pokračuje procesom negociácie a implementáciou štrukturálnej politiky. Komoditná efektívnosť agroobchodu sa odvíja od všeobecného prístupu na trh a hodnotí komerčné výsledky ekonomického a mimoeconomického charakteru obchodu. Orientácia agroobchodu vychádza z predpokladu liberálneho trhu, záväzkov SR voči GATT-WTO a z obsahu a pôsobenia nástrojov obchodnej politiky. Krajiny strednej a východnej Európy (SVE) majú diferencovaný prístup k otváraní agrotrohu a k voči viazaniu vlastných obchodov a investícií k investíciám zahraničným. Agrokomoditná štruktúra exportu a importu hodnotí komerčné výsledky ekonomického a mimoeconomického charakteru obchodu k vynaloženým nákladom na dovoz a vývoz tovarov.

negociačný proces, nástroje štrukturálnej politiky, efektívnosť agroobchodu, saldo agroobchodu, transformačný efekt

NEGOCIAČNÝ PROCES A ŠTRUKTURÁLNA POLITIKA

Súčasnú dobu je zvlášť poznačené pokračujúcou transformáciou realizáciou obsahu:

- dohody asociácie,
- dohody GATT-WTO,
- dohody o CEFTE.

Konštatujeme, že sa (do roku 1997) stabilizujú makroekonomické charakteristiky slovenského národného hospodárstva a poľnohospodárstva. Negociačný proces znamená vyjadrenie pozície Slovenska v implementácii opatrení štrukturálnej politiky a jej nástrojov.

Štrukturálna politika EÚ a SR vyúsťuje do ich zosúladenia. Nástroje štrukturálnej politiky EÚ obsahujú elimináciu negatívnych vplyvov na regionálny a vidiecky rozvoj a stabilitu životného prostredia. Nástroje vyjadrujú pomoc zaostávajúcim regiónom a pomoc v prispôbovaní sa na spoločnú agrárnu politiku.

Štrukturálna politika je realizovaná cez finančné fondy:

- Európsky fond pre regionálny rozvoj, ktorý financuje programy vidieckeho rozvoja,
- Európsky sociálny fond, orientovaný na zamestnanecké príležitosti,
- Európsky garančný fond pre poľnohospodárstvo, ktorý znamená podporu národného dofinancovania poľnohospodárstva a diverzifikáciu vidieckych oblastí.

Finančné zdroje štrukturálnych fondov predstavujú čiastku 141 mld. ECU a podielajú sa 4 % na HDP sledovaného štátu.

Nástroje štrukturálnej politiky SR zatiaľ sú odlišné od systému vyspelých štátov EÚ. Stratégia regionálneho rozvoja sa rozptyluje programami viacero rezortov MP, MH – program malého a stredného podnikania, MPSVaR – program politiky zamestnanosti, MK – program fondu PRO SLOVAKIA – program budovania infraštruktúry v obciach, MVaVP – podpora fondu bývania, atď.

Integrovaná politika rozvoja vidieka obsahuje pomoc prostredníctvom dotácií, podporu malého a stred-

ného podnikania, podpora ekologického smerovania, atď. Regionálna podpora hospodárenia v extrémnych (marginálnych a submarginálnych oblastiach) predstavuje každoročne viac ako 3 mld. Sk dotačnej pomoci. Okrem systému dotácií pôsobia ďalšie podporné fondy:

- Štátny podporný fond pôdohospodárstva a potravinárstva,
- Fond zveľaďovania lesa,
- Fond ochrany a zveľaďovania pôdneho fondu.

V negociačnom procese sa zvyrazňuje aktualizovanie, novelizovanie – teda negociovanie – už prijatých zákonov v rokoch 1995–1997 a schválenie ďalších zákonov v zmysle aproximácie legislatívy EÚ v rokoch 1998–1999.

Súčasná aproximácia je orientovaná na:

- legislatívu vnútorného trhu,
- na spoločné segmenty agrárnej politiky.

Realizácia Národného programu ACQUIS znamená výraznú úniou a národná pomoc zapojenosti do programov a ďalších projektov, výchovu odborníkov a saturovanie expertami, budovanie inštitucionálnej a organizačnej siete a najmä tvorbu zavedenia a fungovania negociačných režimov agrárnej a štrukturálnej politiky.

EXPORT-IMPORT AGROOBCHODU SR

Komoditný export

Komoditný export v agroobchode SR v sledovanom období (roky 1994–1996) zaostával za národohospodárskym trendom exportu SR, ktorý predstavoval vývozný nárast najmä v roku 1994 (+27 %) a v roku 1995 (+15 %). Vývoz agrokomodít sa v roku 1995 zvýšil o 3,5 mld. Sk (+22 %) a v roku 1996 zvýšenie vývozu o 750 mil. Sk (+6 %). Za najdôležitejšie komodity v trvalom vývoze a najmä cez ich pozitívny vplyv na saldo agroobchodu považujeme:

- vývoz syrov (600–800 mil. Sk), saldo 530 mil. Sk,
- vývoz piva (350–680 mil. Sk), saldo 190 mil. Sk,
- živý hovädzí dobytok (690–280 mil. Sk), saldo 174 mil. Sk,
- vývoz mlieka a smotany (330–490 mil. Sk), saldo 172 mil. Sk,
- vývoz sladu (380–1 100 mil. Sk), saldo 700 mil. Sk.

Za komodity malého objemu vývozu a zároveň s nízkym vplyvom na saldo obchodu považujeme bravčové mäso, ovce a kozy, škrob, semeno repky a víno.

Komoditný import

Pasívna bilancia obchodu SR sa najviac prejavila v roku 1996 (–64,5 mld. Sk), ktorá v roku 1994 ešte predstavovala kladnú bilanciu (+1,8 mld. Sk). Bol to dôsledok nárastu objemu a cien dovozu surovín, import strojov, osobných automobilov, zvýšený objem dovozu ropy a zároveň zvýšenie ich cien, dovoz v rámci deblokácie ruského trhu a ďalšie negatívne vplyvy. Obrat zahraničného obchodu v roku 1997 predstavoval

640 mld. Sk. Objem dovozu agrokomodít sa od roku 1994 do roku 1997 zvýšil o 6,7 mld. Sk.

Importované agrokomodity s najväčším vplyvom na pasívne saldo agroobchodnej bilancie:

- pokrutiny (objem dovozu 0,86–1,1 mld. Sk), saldo –1,1 mld. Sk,
 - káva (objem dovozu 1,0–1,5 mld. Sk), saldo –1,06 mld. Sk,
 - banány (0,78–1,1 mld. Sk), saldo –1,06 mld. Sk,
 - citrusové plody (0,74–0,98 mld. Sk), saldo –0,9 mld. Sk,
 - krmivá (0,64–1,18 mld. Sk), saldo –0,85 mld. Sk,
 - ovocné šťavy (0,33–0,80 mld. Sk), saldo –0,78 mld. Sk.
- Vplyv na pasívne saldo majú ďalšie komodity, najmä cigarety, pekársky tovar, ryža, zemiaky, rybí filé a ďalšie, tzv. nekompetitívne komodity.

TENDENCIE PASÍVNEHO SALDA AGROOBCHODU

Kompenzovanie pasívneho salda obchodnej bilancie si žiada zapojenie nástrojov a mechanizmov pre účinnejšiu proexportnú hospodársku politiku. Saldo obchodnej bilancie v sledovanom období dosiahlo prudký obrat, keď ešte v roku 1994 bolo aktívne saldo +2,5 mld. Sk, v roku 1995 už –5,7 mld. Sk a v roku 1996 až –64,5 mld. Sk. V roku 1997 sa pasívne saldo znížilo na –49 mld. Sk.

Saldo v agroobchodnej bilancii v roku 1994 predstavovalo –7,18 mld. Sk a v roku 1996 až –16,1 mld. Sk, čo znamená trend zvýšenia o 46 %.

Vývoj agroobchodnej bilancie vyplýva z nasledovných tendencií:

- Tendencia teritoriálneho zapojenia, kde najväčšie prehlbenie pasívneho salda sa dosiahlo v agroobchode s EÚ (zvýšenie z –4,4 mld. Sk na –7,1 mld. Sk) a v agroobchode s ČR (zvýšenie z –365 mil. Sk na –2,8 mld. Sk).
- Tendencia zvyšovania obojstrannej výmeny zhodných komodít a teritória s jej vplyvom na prehlbovanie pasívneho salda:
 - vývoz a zároveň dovoz mäsa z ČR (zvýšenie pasívneho salda o 100 mil. Sk),
 - vývoz a dovoz rýb z ČR (zvýšenie pasívneho salda o 150 mil. Sk),
 - živé rastliny a kvetiny (zvýšenie pasívneho salda o 150 mil. Sk),
 - zelenina (zvýšenie pasívneho salda o 200 mil. Sk),
 - ovocie a orechy (zvýšenie o 1 mld. Sk),
 - krmivové odpadky (zvýšenie pasívneho salda o 1,5 mld. Sk), atď.
- Tendencia vývozu vybraných komodít s nižšou cenovou hladinou k cenám svetového obchodu a tým i zníženia šance komparatívnej výhodnosti.
- Tendencia zväčšovania deformácie trhového prostredia a nízkej konkurencieschopnosti zapojenia ekonomiky malej krajiny, ktorá má obmedzenú výrobovú a odevtovú výkonnosť.
- Nerešpektovanie tendencie vývoja zmeniteľných relácií vyjadrujúcich pomer priemerných kilogramo-

vých cien rovnakých exportných a importných komodít do zhodného teritória.

- Žiada sa rešpektovať tendencie rastu ekonomiky a obchodnej bilancie z hľadiska vývoja štruktúry do-
pytu, rastu ekonomiky, ponuky hrubého domáceho
produktu a rešpektovanie protirastových faktorov
vnútorných zdrojov ekonomiky, tempa investovania,
atď.

ZÁVER

Predvstupová stratégia SR do EÚ obdobne i v iných štátoch sa orientuje na riešenie kľúčových problémov poľnohospodárstva a jeho transformáciu inštitucionálneho významu.

Inštitucionálna problematika súvisí s náročnosťou našej agrárnej a obchodnej diplomacie s konštituovaním negociačných skupín, intervenčných agentúr, skupín kontroly, informatiky s nadväznosťou na neprimeranú administratívu EÚ.

Negociačno-štruktúrna politiky značne ovplyvňuje tendencie agroobchodu, reštrukturalizáciu jeho teritoriálnej a komoditnej orientácie a najmä neustále sa prehľbujúce jeho pasívne saldo. Graduie medzinárodný agroobchod, v rámci ktorého sa realizuje už vyše 50 % objemu vytvorenej potravinovej produkcie.

LITERATÚRA

- ALEMU, D. – PODOLÁK, A.: Analýza dopadov nástrojov agroobchodnej politiky SR. Ekon. čas., EU Bratislava, 1998 (v tlači).
- BIELIK, P.: Teoretické prístupy ku komparácii výkonnosti poľnohospodárskych podnikov na Slovensku a v krajinách EÚ. In.: MVD E98 – Agrárna ekonomika a politika, SPU Nitra, 1998: 53–57.
- KUZMA, F.: Produktivita práce v poľnohospodárstve Slovenska. In.: Aktuálne ekonomicko-právne problémy poľnohospodárstva, Katedra práva, SPU Nitra, 1997: 139–143.
- PODOLÁK, A.: Teritoriálna a komoditná efektívnosť agroobchodu v SR. Zem. Ekon., 44, 1998 (2): 73–75.
- SVATOŠ, M. – BIELIK, P. – PODOLÁK, A. – HRON, J. – TVRDOŇ, J. – OKENKA, I. – GRZNÁR, M.: Ekonomika zeméľstvá a európska integrace, VŠP Nitra – ČZU Praha, 1996, 267 s.
- ŠIMO, D.: Obilniny v agrárnom obchode SR. Acta oeconomica et informatika, SPU Nitra, 1, 1998 (1): 20–22.
- ZENTKOVÁ, I.: Vplyv colných bariér na vybrané druhy poľnohospodárskych komodít. In.: Sborník Agrární perspektivy VI, ČZU Praha, 1997: 397–401.

Došlo 23. 7. 1998

Kontaktná adresa:

Prof. Ing. Alojz Podolák, CSc., Fakulta ekonomiky a manažmentu, Katedra ekonomiky, Slovenská poľnohospodárska univerzita, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovenská republika, tel.: +421 87 513 243, fax: +421 87 511 560, e-mail: podolak@afnet.uniag.sk

INZERCE

Redakce časopisu nabízí tuzemským i zahraničním firmám možnost inzerce na stránkách časopisu **ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA**. Prostřednictvím inzerátů uveřejňovaných v našem časopise budou o Vašich výrobcích informováni pracovníci z výzkumu a provozu u nás i v zahraničí.

Bližší informace získáte na adrese:

Redakce časopisu **ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA**
k rukám Mgr. A. Rottové

Ústav zemědělských a potravinářských informací
Slezská 7
120 56 P r a h a 2

ADVERTISEMENT

The Editors of the journal offer to the Czech as well as foreign firms the possibility of advertising on pages of the **ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA** (Agricultural Economics) journal. Through your adverts published in our journal, the specialists both from the field of research and production will be informed about your products.

For more detailed information, please contact:

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

attn. Mgr. A. Rottové

Ústav zemědělských a potravinářských informací
Slezská 7
120 56 P r a h a 2

KOMPARÁCIA VÝKONNOSTI POĽNOHOSPODÁRSKÝCH PODNIKOV NA SLOVENSKU A V KRAJINÁCH EÚ

COMPARISON OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISES EFFICIENCY BETWEEN SLOVAKIA AND THE EU

P. Bielik

Slovak University of Agriculture, Nitra, Slovak Republic

ABSTRACT: A series of factors influences the efficiency of Slovak producers as compared to the EU countries. Their influence is differentiated and it depends upon a series of external and internal conditions that determine the level of enterprises economy. Competitive production conditions, that are the result of the production factors productivity, are considered to be the decisive element of the efficiency of enterprises. In spite of the large-scale character of Slovak enterprises that has been preserved, the current parameters of gross production are not only lagging behind those of the EU enterprises but even behind the potential level of the inputs productivity. For example, gross production reaches only 84 per cent of the pre-transformation level. On the other hand, the differentiation is caused by the structure of production, available technology, quality of management and the availability of capital.

efficiency, gross product, gross margin, European Union, average size of farms, comparative advantages

ABSTRAKT: Výkonnosť slovenských výrobcov v komparácii s výrobcami v krajinách EÚ ovplyvňuje rad faktorov. Ich vplyv je diferencovaný a závisí od rady vonkajších a vnútorných podmienok, ktoré determinujú úroveň a stav ekonomiky podnikov. Produkčné konkurenčné podmienky sú považované za rozhodujúci prvok úrovne výkonnosti a závisia od produktivnosti výrobných faktorov. I napriek tomu, že si slovenské podniky zachovali svoj veľkovýrobný charakter, súčasné parametre hrubej produkcie zaostávajú nielen za úrovňou podnikov EÚ, ale aj za potencionálnou produktivnosťou výrobných faktorov. Napr. objem hrubej produkcie dosiahnutej v poľnohospodárstve v roku 1997 predstavuje len 84 % predtransformačnej úrovne. Na druhej strane diferenciácia je spôsobovaná aj skladbou produkcie, technickou a technologickou vybavenosťou, dispozíciou kapitálu a kvalitou manažmentu.

výkonnosť, hrubá produkcia, príspevok na úhradu, Európska únia, priemerná veľkosť podniku, komparatívne výhody

ÚVOD

V čase vzniku integračných snáh v Európe a pri následnom vzniku Európskeho spoločenstva poľnohospodárstvo jednotlivých členských krajín charakterizovali výrazné rozdiely. Dôkazom toho môže byť napríklad porovnanie počtu obyvateľov zamestnaných v tomto odvetví, ktorého úroveň sa pohybovala v rozmedzí od 10 % v Belgicku až po 33 % v Taliansku. Ďalším ukazovateľom bol podiel poľnohospodárstva na tvorbe hrubého domáceho produktu, keď jeho hodnota v podmienkach Belgicka bola 8,4 % až po 23 % v Taliansku (Kmeť 1996).

Účasť slovenského poľnohospodárstva na medzinárodných integračných procesoch po roku 1989 znamená postupné otváranie nášho trhu medzinárodnej konkurencii a spolu s odstraňovaním bariér medzinárodnej výmeny je determinovaná medzinárodnými zmluvami a dohodami (Podolák 1996). Z nich najdôležitejšie sú Všeobecná dohoda o clách a obchode (GATT-WTO) a v neposlednom rade Asociačná dohoda s Európskou Úniou. Svatoš (1996) upozorňuje, že Spoločná poľno-

hospodárska politika EÚ je považovaná za jednu z najväčších prekážok rozšírenia EÚ o súčasné či budúce pridružené krajiny. Poľnohospodárstvo označuje za najnákladnejšiu a politicky najcitlivejšiu oblasť politiky EÚ. Nad príčinami, na základe ktorých na Slovensku dochádza k poklesu zamestnanosti v poľnohospodárstve i v základných odboroch spracovateľského priemyslu, sa zamýšľa Grznár (1996). Konštatuje, že pokles súvisí s odstraňovaním prezamestnanosti tohto odvetvia z čias direktívneho systému, s poklesom dopytu po potravinách a poľnohospodárskych surovinách v súčasnosti.

MATERIÁL A METÓDY

Predmetom príspevku je komparácia úrovne výkonnosti slovenského poľnohospodárstva s krajinami EÚ a komparácia ich podnikových štruktúr. Uplatnené metódy smerujú k vyjadreniu výkonnosti podnikov a výrobných faktorov z hľadiska využitia ich výrobných kapacít a produktivnosti. Výskum faktorov je založený na skúmaní ich vplyvu na výsledky výrobných činností z hľadiska diferenciácie produkčnej výkonnosti kompa-

rovaných agrárnych sústav a nositeľov ich podnikateľských aktivít – podnikov. Použitý materiál je z dostupnej údajovej základne VÚEPaP, MP SR a Eurostatu.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Základná štruktúra poľnohospodárskeho pôdneho fondu sa na Slovensku po transformácii poľnohospodárstva takmer nezmenila. Zaznamenávame však pomalý úbytok výmery poľnohospodárskeho pôdneho fondu, ako aj pokles percenta zornenia, ktoré od roku 1990 kleslo zo 61,5 % na 60,4 %.

Obdobné tendencie sledujeme aj v krajinách EÚ, kde došlo za posledných desať rokov k poklesu poľnohospodárskej pôdy ročne o 0,4 %, ornej pôdy o 0,4 % a lúk a pasienkov o 0,5 %. Percento zornenia je v jednotlivých členských krajinách značne rozdielne, napr. v Rakúsku 40,2 %, v Dánsku 88,1 %, v Írsku 29,9 % a pod. Najnižšie percento zornenia sledujeme v Grécku len 27,6 %, najvyššiu hodnotu tohto ukazovateľa má Fínsko, až 96 %. Výrazné rozdiely jednotlivé členské štáty EÚ dosahujú aj v prepočítaných ukazovateľoch, ako napr. v prepočte poľnohospodárskej pôdy na obyvateľa, resp. na poľnohospodára. Najväčšiu výmeru poľnohospodárskej pôdy na obyvateľa dosahujú v Írsku, Grécku a Španielsku (1,27–0,79 ha), najmenšiu výmeru vykazujú Belgicko a Luxembursko (0,14 ha). Vo Veľkej Británii a v Írsku pripadá na jedného poľnohospodára viac ako 30 ha poľnohospodárskej pôdy a 10–11 ha ornej pôdy. Najmenej ornej pôdy na poľnohospodára pripadá v Grécku (3 ha), v Holandsku (4 ha), v Taliansku a v Rakúsku (5 ha).

Za posledné desaťročie došlo v krajinách EÚ aj k značnému úbytku poľnohospodárskych podnikov. Keďže však znižovanie výmery poľnohospodárskej pôdy za rovnaké obdobie bolo pomerne miernejšie, priemerná výmera poľnohospodárskych podnikov sa zvýšila na súčasných 16 ha. Diferenciácia medzi jednotlivými krajinami je ale značná a je v intervale od 4,3 ha v Grécku po 68 ha vo Veľkej Británii.

Na Slovensku sme svedkami opačných tendencií. Počet poľnohospodárskych podnikov rastie a priemerné výmery poľnohospodárskych podnikov klesajú. Od roku 1990 sme zaznamenali rast počtu podnikov z úrovne 968 na súčasných 9 000, čo spôsobilo, že došlo k poklesu priemernej veľkosti poľnohospodárskeho podniku na súčasných 234 ha poľnohospodárskej pôdy. Výrazná je však ich veľkostná diferenciácia, ktorá vyplýva jednak z predtransformačných tendencií zvyšovania plošnej koncentrácie, ako aj z existencie novovznikajúcich právnych foriem vlastníctva. Uvedené skutočnosti spôsobujú, že priemerná veľkosť poľnohospodárskeho družstva je 1 500 ha p.p., obchodnej spoločnosti 1 170 ha p.p. a hospodárstva samostatne hospodáriacich roľníkov len 15 ha p.p.

V dôsledku rozdielných podmienok, ktoré na Slovensku pôsobili do roku 1989, majú slovenské poľnohospodárske podniky v súčasnom období podstatne vyššiu

výmeru nielen v komparácii s priemerom štátov EÚ, ale aj s ostatnými stredoeurópskymi krajinami. Odlišná situácia sa javí v skupine samostatne hospodáriacich roľníkov, kde sú rozdiely podstatne menšie a napr. v komparácii s podnikmi vo Veľkej Británii s priemernou výmerou 68 ha poľnohospodárskej pôdy sú tieto rozdiely v neprospech slovenských farmárov.

Na Slovensku v súčasnosti ešte viac ako 80 % poľnohospodárskej pôdy obhospodárujú podniky väčšie ako 1 000 ha a viac ako 50 % pôdy podniky s výmerou viac ako 2 000 ha poľnohospodárskej pôdy. V EÚ podniky vo veľkostnej kategórii nad 100 ha tvoria len necelé 3 % z celkového počtu podnikov a na celkovej výmere poľnohospodárskej pôdy sa podieľajú v rozsahu 32 %. Na Slovensku veľkostný interval nad 100 ha tvorí 15,9 % podnikov, ktoré však obhospodárujú takmer 95 % poľnohospodárskej pôdy. Najväčšiu priemernú výmeru poľnohospodárskej pôdy aj po ukončení procesov transformácie a privatizácie na Slovensku majú štátne podniky, akciové spoločnosti (2 200 ha) a družstevné podniky (1 500 ha).

I keď v SR je evidovaných veľa drobných súkromných hospodárstiev, ich podiel na obhospodarovanej pôde je menej podstatný, pretože obhospodávajú nízky podiel pôd (4,8 %).

V ďalšom období je možné očakávať na Slovensku ďalší pokles koncentrácie pôdy v dôsledku založenia nových súkromných hospodárstiev, ktoré vzniknú v dôsledku pokračovania procesu privatizácie štátnych majetkov, v dôsledku uplatňovania zákona o konkurze a vyrovnaní, ďalšou majetkovou transformáciou družstiev a pod. Nie je však pravdepodobné, že priemerná veľkosť podnikov v slovenskom poľnohospodárstve sa zníži na úroveň súčasných priemerných veľkostí členských štátov EÚ.

Na Slovensku v súčasnosti poľnohospodársky prvovýrobcovia hospodária na celkovej výmere 2,4 mil. ha poľnohospodárskej pôdy. V komparácii s výmerou krajín EÚ z roku 1995 to predstavuje podiel na výmere vo veľkosti necelých 0,02 %. Slovensko sa tak zaraďuje medzi malé hospodárske krajiny, u ktorých sa v medzinárodnej tovarovej výmene prejavuje snaha o využitie tzv. absolútnych a komparatívnych výhod. Využitie absolútnych výhod je spojené so schopnosťou nášho poľnohospodárstva vyrobiť určité produkty v komparácii s inou krajinou, resp. spoločnosťou s menším množstvom výrobných zdrojov. Výhody medzinárodnej špecializácie sa potom prejavujú tak, že sa budeme špecializovať na takú výrobu, v ktorej dosiahneme absolútne výhody. Komparatívne výhody malých krajín sa prejavujú najmä v tých odvetviach, ktoré sú na medzinárodnej úrovni pracovne viac náročné a ich zdrojom úspechu sú nižšie pracovné náklady a vyššia produktivita práce. Pracovné náklady aj v menej vyspelých krajinách EÚ, ako napr. Grécko, Španielsko, Portugalsko, sú v priemere o 50 % nižšie ako v EÚ ako celku. Počet zamestnancov v EÚ je v súčasnosti 7 857 tisíc ľudí, čo predstavuje 5,3 % práceschopného obyvateľstva. Tento podiel je však medzi jednotlivými krajinami

mi veľmi rozdielny. Pohybuje sa v rozpätí 20,4 % v Grécku a až do 2,1 % vo Veľkej Británii. Je zrejme, že tieto rozdielnosti súvisia s priemyslovou a ekonomickou vyspelosťou krajiny. Na porovnanie, napr. v USA predstavuje tento podiel 2,3 % a v Japonsku 6,4 %. Komparatívnu výhodu slovenských prvovýrobcov by mal preto byť intenzívny typ reprodukčného procesu pri zachovaní plošnej veľkosti podnikov, spojený s vysokokvalifikovanou pracovnou silou. To by sa malo prejavovať v poklese materiálovej, surovínovej a energetickej náročnosti reprodukčného procesu a efektívnu substitúciu výrobných faktorov. Obmedzenosť faktora pôdy je preto možné prekonať vyššou mierou špecializácie na tie poľnohospodárske produkty, ktoré z hľadiska konkurenčnosti dosiahnu predpoklad uplatnenia v medzinárodnej výmene.

Veľkosť podniku v podmienkach EÚ má vplyv na štandardizovaný dôchodok, ktorý je niekoľkonásobne nižší v krajinách s nižšou priemernou výmerou pôdy. Tak napr. Dánsko vykazuje takmer 10 násobne vyšší štandardizovaný dôchodok na 1 podnik ako podnik v Portugalsku. Rast koncentrácie výroby sa teda prejavuje v pozitívnom efekte. Niektorí ekonómovia však poukazujú aj na ekonomické negatíva, ktoré sú spojené s nadmernou koncentráciou výmery, najmä v transformujúcich sa krajinách vrátane Slovenska, ktorá sa prejavuje nielen v raste neproduktívnych nákladov, ktoré cez podiel réžii ovplyvňujú efektívnosť a rentabilitu výroby, ale aj v nadprodukcii a v požiadavkách na subvencovanie výroby.

V slovenskom poľnohospodárstve sa tendencie známe z EÚ medzi výmerou a ekonomickými výsledkami podnikov vo výslednom efekte neprejavujú vzhľadom na všeobecne nízku dôchodkovosť a stratovosť poľnohospodárstva. No vznik nových organizačno-právnych foriem podnikov na základe rozdielnych foriem vlastníctva poukazuje na ich ekonomickú diferenciáciu. Najpriaznivejšie výsledky dosahujú obchodné spoločnosti, najmä spoločnosti s ručením obmedzeným, ktoré v priemere hospodária so ziskom, no objektívizovanie danej tendencie efektívnosti u danej formy vlastníckych vzťahov je vzhľadom na ich priaznivejšiu východzu základnú možnosť až za dlhšie obdobie. Hlavne, ak sa vyrovnajú pozície všetkých právnych foriem podnikania vo vzťahu k úverovej zadlženosti, likvidity majetku, aktívnych foriem majetku, prístupu ku kapitálu a pod. I napriek súhrnne nepriaznivým ekonomickým výsledkom v skupine poľnohospodárskych družstiev a štátnych majetkov, už existuje v skupine družstiev aj v súčasnosti značný počet prosperujúcich podnikov.

Problém v komparácii výkonnosti prostredníctvom ukazovateľa priemernej veľkosti podnikov u nás a v krajinách EÚ je spôsobený ďalej aj tým, že v krajinách EÚ sa veľkosť podniku nemeria len jeho plošnou veľkosťou, ale aj inými ukazovateľmi, ako napr. veľkosťou podnikového obrátu, veľkosťou hrubého produktu, hrubým ziskovým rozpätím, resp. príspevkom na úhradu.

Jednou z možností, ako navzájom komparovať výkonnosť našich prvovýrobcov v poľnohospodárstve s eu-

rópskymi poľnohospodárskymi prvovýrobcami, je využitie ukazovateľa gross margin – príspevku na úhradu. Príspevok na úhradu je z pohľadu ekonomickej teórie definovaný ako rozdiel hrubého produktu (gross product) a variabilných nákladov (variable cost) a predstavuje teda fixné náklady a hrubý zisk, resp. stratu podniku. Základnú definíciu ukazovateľa je však potrebné upraviť v podmienkach poľnohospodárstva reálnym obsahom tak, že je nutné upresniť obsah jeho výnosovej a nákladovej časti (Streleček 1997).

Príspevok na úhradu je možné hodnotiť z dvoch hľadísk:

- prvé hľadisko najčastejšie porovnáva príspevok na úhradu sledovaného obdobia s uplynulým obdobím; v tomto prípade hovoríme o efektívnosti hospodárskeho rozvoja podniku a je možné pre hodnotenie používať absolútne a relatívne ukazovatele;
- druhé hľadisko porovnáva príspevok na úhradu s dosiahnutou úrovňou v porovnateľných podmienkach, resp. s regionálnym alebo medzinárodným priemerom.

Výnosovou časťou príspevku na úhradu je hrubý produkt. Hrubý produkt vyjadruje sumu hodnôt hlavných a vedľajších produktov po odpočítaní strát na produkciu, ktorý je meraný ako intenzívny ukazovateľ, napr. hrubý produkt na 1 ha poľnohospodárskej pôdy alebo na 1 ks priemerného stavu zvierat. Do obsahu hrubého produktu sa započítavajú aj dotácie prúdiace do podniku, ktoré v našich podmienkach majú charakter systémových a fakultatívnych dotácií. Z hľadiska rôznorodého charakteru poľnohospodárskej produkcie sa v našich podmienkach pre vyjadrenie súhrnu užitočných hodnôt v rámci podniku používa ukazovateľ hrubý obrát, ktorého obsah je tvorený aj vnútropodnikovým medziproduktom. Spôsob ocenenia spotrebovaného medziproduktu má preto vplyv na výšku hrubého produktu a tým samozrejme aj na veľkosť dosiahnutého zisku.

Druhú stránku vyššie uvádzaného vzťahu predstavujú variabilné náklady. Vzhľadom na nesúlad tejto kategórie s druhovou štruktúrou nákladov evidovaných v kalkuláciách, medzi variabilné náklady je možné zaradiť osivo, sadivo, krmivo, hnojivo a ostatné náklady, ktoré pri zmene produkcie menia svoj rozsah.

V čase pred ekonomickou reformou sa na Slovensku hrubá poľnohospodárska výroba zvyšovala v priemere o dve percentá ročne. V prvých rokoch reformy sa hrubá poľnohospodárska produkcia znížila a v roku 1993 dosiahla najnižšiu hodnotu, t.j. 71 % predtransformačnej úrovne. Klesajúci trend sa prejavil v zmene štruktúry výroby a bol reakciou na nové konkurenčné trhovacie podmienky. V ďalších rokoch sa postupne dosahovalo zvyšovanie hrubej produkcie a v roku 1996 jej podiel dosiahol 84 % úrovne v roku 1989.

Dosiahnuté parametre hrubej produkcie sú vyjadrením úrovne intenzity odvetia rastlinnej a živočíšnej výroby u nás a v krajinách EÚ. Napr. pri porovnateľnom percentuálnom zastúpení niektorých plodín na celkovej poľnohospodárskej pôde sa v hektárových úrodách dosahuje 30 až 50 percentná diferenciácia v neprospech našich výrobcov (pšenica, cukrová repa, zemiaky a pod.).

obdobné tendencie sa prejavujú aj v úžitkovosti hospodárskych zvierat. Pokles parametrov najmä v rastlinnej výrobe je objektivizovaný radikálnym poklesom spotreby priemyselných hnojív, ktoré v porovnaní s rokom 1990 dosahujú len 17 percentnú úroveň, t.j. 40 kg čistých živín na 1 ha poľnohospodárskej pôdy.

LITERATÚRA

PODOLÁK, A. – SVATOŠ, M. – BIELIK, P. – HRON, J. – TVRDOŇ, J. – OKENKA, I. – GRZNÁR, M.: *Ekonomika poľnohospodárstva a európska integrácia*. SPU Nitra, 1996, 274 s. 48. úroveň výsk. ústavu v Bratislave, Bratislava.

KMEŤ, J.: *Európska Únia a slovenské poľnohospodárstvo*. MP SR, Bratislava, 1996, 51 s.

STŘELEČEK, F.: Gross margin – příspěvek na úhradu a jeho zařazení do soustavy ukazatelů české ekonomiky. In: *Agrární perspektivy VI*, ČZU Praha, 1997: 393–396.

GOZORA, V.: Procesné a štrukturálne zmeny v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe. *Acta oeconomica et informatica*, SPU Nitra, 1, 1998: 4–8.

KUZMA, F.: Možnosti udržania poľnohospodárstva v nekonkurenčných výrobných podmienkach. In: *Agrárna politika v období prechodu na trhovú ekonomiku*, Reka, Bratislava, 1993: 50–54.

ŠIMO, D.: Obilniny v agrárnom obchode Slovenskej republiky. *Acta oeconomica et informatica*, SPU Nitra, 1, 1998: 20–22.

Došlo 23. 7. 1998

Kontaktná adresa:

Doc. Ing. Peter Bielik, PhD., Fakulta ekonomiky a manažmentu, Katedra ekonomiky, Slovenská poľnohospodárska univerzita, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovenská republika, e-mail: bielik@sun.uniag.sk

KOMPARÁCIA PESTOVATELSKÝCH PLÔCH A ÚRODNOSTI PŠENICE A KUKURICE V KRAJINÁCH CEFTA A EÚ

COMPARISON OF THE CULTIVATION AREAS AND YIELDS OF WHEAT AND MAIZE IN THE CEFTA AND EU COUNTRIES

D. Šimo

Slovak University of Agriculture, Nitra, Slovak Republic

ABSTRACT: The level of Slovak agriculture has been expressively influenced by the process of transformation of agricultural production after 1990. Slovak agrar market is forming continuously, there are forming organizational norms for the adequate stabilization of food market in relation to the nutrition and food recommendations. Wheat production in Slovak conditions is partly comparable with the EU countries and we have some strengths in grain maize production, regarding the per hectare yields, in comparison with the CEFTA and some EU countries. Production analysis points at the fact that the Slovak Republic has some prerequisites for successful joining of the EU, with the rational development of per hectare yields, of the wheat and grain maize cultivation areas and with the possibility of adequate export of these commodities.

wheat, maize, area harvested, per hectare yields, EU, CEFTA

ABSTRAKT: Procesy transformácie poľnohospodárskej výroby od rokov 1990 významne ovplyvnili úroveň slovenského poľnohospodárstva. Agrárny trh Slovenskej republiky sa postupne formuje, vytvárajú sa organizačné normy pre primeranú stabilizáciu trhu potravín vo väzbe na výživové a potravinové odporúčania. Výroba pšenice v podmienkach SR v porovnaní s krajinami EÚ je čiastočne zrovnateľná a pri výrobe kukurice na zrno máme isté silné stránky v úrodnosti v porovnaní s krajinami CEFTA a niektorými krajinami EÚ. Analýza produkcie poukázala, že SR má predpoklady úspešného zaradenia sa do EÚ pri racionálnom rozvoji úrodnosti, pestovateľských plôch pšenice a kukurice na zrno s možnosťou primeraného exportu týchto komodít.

pšenica, kukurica, zberové plochy, úrodnosť EÚ, CEFTA

ÚVOD

Transformujúce sa slovenské poľnohospodárstvo za posledné roky prešlo významnými kvalitatívnymi zmenami. Procesy prechodu spoločnosti na trhové hospodárstvo a nadväzne vstupu do európskych hospodárskych a ostatných štruktúr možno označiť za historické zmeny. Poľnohospodárstvo v Slovenskej republike (SR) malo vysoký stupeň koncentrácie, vyspelý podnikový manažment, progresívnu veľkovýrobnú technológiu, primeranú intenzifikáciu výroby a ďalšie silné stránky. Transformácia poľnohospodárskych družstiev rozhodne priniesla pozitívne stránky najmä vo vzťahu k vlastníckym vzťahom, identifikácii majetku, uplatnenie kreativity v podnikaní, ale aj prevzatie zodpovednosti za podnikateľské riziká. Na druhej strane z poľnohospodárskej prvovýroby odišiel značný počet kvalifikovaných manažérov, ale aj ostatných pracovníkov. Významné organizačné a legislatívne zmeny, ako aj realizácia nových ekonomických nástrojov, nedostatok finančných zdrojov a ďalších problémov sú dôsledkom

zníženia intenzifikácie, výkonnosti a zhoršenia ekonomických výsledkov hospodárenia podnikov.

Obilniny v štruktúre výroby podnikov hospodáriacich na pôde zaberajú viac ako 50 % ornej pôdy. Výroba chlebového obilia, ale aj obilia pre kŕmne účely hospodárskych zvierat, sú základné úlohy poľnohospodárov. V podmienkach súčasného turbulentného prostredia agrárneho trhu nielen u nás, ale aj v ostatných transformujúcich sa krajinách, sú podmienky porovnateľné a to je jeden z dôvodov spracovania danej problematiky.

LITERÁRNY PREHLAD

Obilniny sú základnou komoditou pre výživu obyvateľstva, ale i hospodárskych zvierat. Potravinová bezpečnosť stavia na dosiahnutí primeraného množstva tejto základnej komodity na agrárnom trhu. Plochy osevu obilnín sú vo svete primerane stabilizované na úrovni 221,0 mil. ha. Medzi najväčších pestovateľov sa zara-

dujú producenti v Ázii, bývalom ZSSR, Severnej Amerike a Európe. Pestovanie obilnín má svoju tradíciu (Mižičková 1997) a úspešnosť produkcie bravčového mäsa je významnou mierou závislá od dostatku kvalitných krmív, v ktorých práve obilniny majú rozhodujúci podiel (Kretter 1996; Paška 1997).

V podmienkach Slovenskej republiky majú významné postavenie obilniny a z nich najmä pšenica, jačmeň a kukurica na zrno (Šimo, Šimová 1997). Ich dôležitosť sa dokazuje vysokým zastúpením v štruktúre osevu na ornej pôde (v kukuričnej výrobní oblasti viac ako 55,0 %). Ich podiel sa však bude odvíjať od filozofie marketingu podnikania na poľnohospodárskej pôde.

Súčasným podmienkám agrárneho trhu v SR sú otvorené pre ponuku kvalitných komodít potravinárskeho charakteru. Nízky podiel kvalitných produktov potravinárskej a tvrdej pšenice sú príčinou nevhodných poveternostných podmienok ročníka 1997, kedy dlhotrvajúce dažde výrazne negatívne ovplyvnili kvalitatívne parametre potravinárskej pšenice. Nežiaduca situácia objektívnych faktorov ovplyvnila cenový úroveň chlebového a krmného obilia u nás (Čepelová 1997; Repka 1997; Vicen 1997).

Naturálna produkcia v podmienkach SR bola ďalej ovplyvnená nákupným trhom. Cenová liberalizácia vstupov, ale i ďalšie faktory transformujúceho sa poľnohospodárstva, sú príčinou nízkych vstupov do pôdy najmä anorganických, ale nepriamo aj organických hnojív, čo sa výrazne prejavilo nízkymi úrodňosťami zrnín, ako i ostatných poľných plodín.

Problematickou cenou ako jedného z faktorov marketingového mixu treba pokladať za významnú pre výrobu (Podolák 1997; Matošková 1996).

MATERIÁL A METÓDA

Predmetom skúmania sú základné komodity zrnín agrárneho trhu – pšenica a kukurica na zrno. Zámerne boli vybrané iba uvedené komodity, nakoľko ďalšie ich rozšírenie by neumožňovalo konkrétnejšiu analýzu vzhľadom na možný rozsah príspevku. Predmetom výskumu ďalej budú analytické údaje za CEFTU a vybrané krajiny Európskej únie (EÚ).

Ako metódy výskumu sa použijú analýza a syntéza, komparácia a časové rady. Podkladové údaje sa získali zo sekundárnych zdrojov informačného systému katedry, Štatistického úradu SR (ďalej ŠÚ SR), Výskumného ústavu ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v Bratislave (VÚEPP) a iných zdrojov. Pri spracovaní sa využili štandardné matematicko-štatistické metódy s podporou PC.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Naturálna produkcia vybraných komodít

Hospodársky rok 1996–1997 zaznamenal v SR produkciu pšenice 1 713,1 tis. ton. K ďalším marketingo-

vým informáciám možno zaradiť produkciu, zásoby z predchádzajúceho obdobia a ostatné zdroje v celkovej ponuke 1 929 tis. ton, čo je o 27,5 % menej ako v roku 1995–1996. Predpokladá sa 15,1% pokles domácej spotreby a vývoz 5,6 tis. ton, čo umožní vytvoriť zásoby pšenice na úrovni 78,4 tis. ton.

V roku 1997–1998 sa dosiahla približne o 12,4 % vyššia produkcia pšenice ako v predchádzajúcom roku, čo znamená produkciu v objeme 2 004 tis. ton. Predpokladá sa asi 6,4% rast domácej spotreby a tým vytvorenie zásob pšenice na úrovni vyššej ako v predchádzajúcom roku o 20,6 tis. ton.

Naturálna produkcia kukurice na zrno je pre domáci trh významná najmä vo väzbe na výživu a kŕmenie hospodárskych zvierat. V hospodárskom roku 1996–1997 sa dosiahla produkcia v SR 750 tis. ton. K 1. 7. 1996 dosiahli zásoby kukurice objem 83,2 tis. ton. Celková ponuka dosiahla úroveň 837,5 tis. ton, čo je o 13,1 % viac v porovnaní s predchádzajúcim rokom. V roku 1997 sa zaznamenala vyššia zberová plocha, ale aj produkcia a tým aj celková ponuka na úrovni 886 tis. ton. Aj napriek rastu domáceho použitia zásoby kukurice sa v porovnaní s rokom 1996 približne zdvojnásobili.

Komparácia naturálnych výsledkov produkcie pšenice a kukurice na zrno vo vybraných krajinách CEFTY je uvedená v tab. I.

Ako dokazuje tab. I, zberové plochy pšenice v krajinách CEFTA za roky 1989 až 1995 až na roky 1992 majú vyrovnanú úroveň. Od tohto roku každým rokom sa zaznamenal narastajúci trend jednotlivých plôch pšenice. Najvýznamnejším pestovateľom je Poľsko (PR), ktoré pestuje pšenicu na ploche 2 407 tis. ha, čo je z CEFTY 50,2% podiel. Relatívne na 1 obyvateľa v roku 1995 najviac pšenice pestovali v Maďarskej republike (MR) 0,107 ha, ďalej SR 0,081 ha, ČR 0,080, PR 0,062 a Slovinsko 0,021 ha.

Index pestovateľských plôch 1995/1989 je najvyšší v PR – 109,6 bodu, ďalej SR 106,3, ČR 100,2, Slovinsko 97,6 a MR zaznamenalo pokles na 88,7 bodu.

Pestovateľské plochy kukurice na zrno sú limitované náročnejšími prírodnými podmienkami najmä na teplotu vzduchu a vodné podmienky. Uvedená základná požiadavka výroby kukurice sa prejavila aj v zastúpení pestovania tejto plodiny v krajinách CEFTA. Medzi najvýznamnejších pestovateľov patrí MR, ktorá z celkovej plochy kukurice v krajinách CEFTA zaberá 77–82% podiel. SR má druhý najväčší podiel 9–10 %. Krajiny CEFTA za sledované obdobie majú vyrovnanú úroveň pestovateľskej plochy až na rok 1995, kedy plochy v porovnaní s rokom 1989 poklesli o 117 tis. ha.

Úroveň výroby vybraných plodín možno posúdiť aj podľa ďalších kritérií ako aj spotreba živej ľudskej práce, úrodnosť, úroveň nákladov a ďalších ukazovateľov. Z uvedených ukazovateľov sa zameriame na komparáciu úrodnosti. Úrodnosť pšenice a kukurice na zrno v krajinách CEFTA je uvedená v tab. II.

Ako sa uvádza v tab. II, pestovatelia krajín CEFTA za časový rad rokov 1989–1995 zaznamenali značný pokles hektárových úrod až na Slovinsko. Ako dokazu-

I. Zberové plochy pšenice a kukurice na zrno v krajinách CEFTA podľa rokov (v tis. ha) – Harvested areas of wheat and grain maize in the CEFTA countries according to the years (in ths. hectares)

Krajina ¹	1989		1990		1991		1992		1993		1994		1995	
	tis. ha	%	tis. ha	%	tis. ha	%	tis. ha	%	tis. ha	%	tis. ha	%	tis. ha	%
PŠENICA²														
Česká republika ³	829	17,5	823	17,2	800	16,5	759	17,2	790	16,7	851	17,7	831	17,2
Maďarsko ⁴	1 241	26,4	1 221	25,6	1 152	23,8	846	19,6	986	20,9	1 059	22,0	1 102	22,8
Poľsko ⁵	2 195	46,5	2 281	47,6	2 437	50,4	2 405	54,3	2 500	53,1	2 407	50,3	2 407	50,2
Slovinsko ⁶	43	0,9	44	0,9	42	0,8	43	0,9	44	0,9	42	0,8	42	0,8
Slovensko ⁷	410	8,7	417	8,7	407	8,4	354	8,0	397	8,4	442	9,2	436	9,0
Spolu ⁸	4 718	100,0	4 786	100,0	4 838	100,0	4 407	100,0	4 717	100,0	4 801	100,0	4 418	100,0
KUKURICA NA ZRNO⁹														
Česká republika ³	48	3,4	45	3,3	39	2,7	33	2,3	32	2,1	35	2,4	26	2,0
Maďarsko ⁴	1 085	77,6	1 082	79,9	1 106	78,6	1 159	79,4	1 195	80,2	1 204	82,1	1 037	81,0
Poľsko ⁵	51	3,6	59	4,3	70	4,9	56	3,8	55	3,7	50	3,4	49	3,8
Slovinsko ⁶	66	4,7	66	4,8	64	4,5	62	4,2	62	4,2	51	3,5	48	3,7
Slovensko ⁷	149	10,7	104	7,7	132	9,3	150	10,3	146	9,8	126	8,6	122	9,5
Spolu ⁸	1 399	100,0	1 356	100,0	1 411	100,0	1 460	100,0	1 490	100,0	1 466	100,0	1 282	100,0

¹country, ²wheat, ³Czech Republic, ⁴Hungary, ⁵Poland, ⁶Slovenia, ⁷Slovakia, ⁸total, ⁹grain maize

II. Hektárové úrody pšenice a kukurice na zrno v krajinách CEFTA podľa rokov (t) – Per hectare yields of wheat and grain maize in the CEFTA countries according to the years (in tons)

Krajina ¹	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	Index 1995/1989
PŠENICA²								
Česká republika ³	4,93	5,61	5,10	4,60	4,26	4,58	4,59	93,1
Maďarsko ⁴	5,26	5,07	5,21	4,08	3,07	4,60	4,17	79,3
Poľsko ⁵	3,85	3,95	3,80	3,06	3,32	3,18	3,60	93,5
Slovinsko ⁶	3,33	4,54	4,30	4,13	3,81	4,33	4,23	109,0
Slovensko ⁷	5,52	4,99	5,21	4,79	3,86	4,85	4,44	80,4
Spolu ⁸	4,50	4,62	4,47	3,67	3,47	3,90	3,98	87,3
KUKURICA NA ZRNO⁹								
Česká republika ³	3,64	2,17	3,90	3,15	4,87	3,54	4,34	119,2
Maďarsko ⁴	6,44	4,15	7,00	3,80	3,35	3,95	4,43	68,7
Poľsko ⁵	4,78	4,91	4,92	3,67	5,27	3,78	5,02	105,0
Slovinsko ⁶	4,92	5,12	5,25	3,35	4,01	6,35	6,48	131,7
Slovensko ⁷	6,20	3,55	5,39	4,50	4,61	4,13	4,89	78,8
Spolu ⁸	6,12	4,12	6,57	6,35	3,75	3,67	4,61	75,3

Notes see Table I

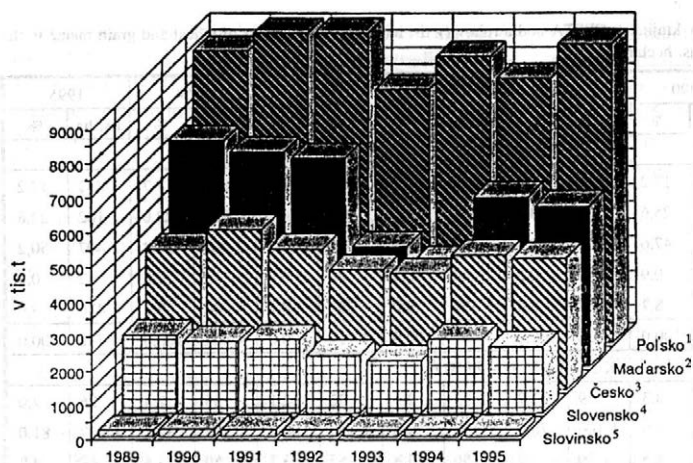
je index, najvyšší pokles sa zaznamenal v MR na 79,3 bodu, ale aj ostatné krajiny dosiahli nižšiu úroveň úrodnosti. Transformujúce sa krajiny na trhové hospodárstvo prekonávajú zložité procesy veľmi citlivo, najmä v dôsledku cenovej liberalizácie medzi nákupným a odbytovým trhom. Zvlášť rok 1993 bol pre pestovateľov obilnín kritickým najmä z dôvodu poveternostných vplyvov, kde sa negatívne prejavil nedostatok vody počas vegetácie. V tomto hospodárskom roku sa zaznamenala aj najnižšia hektárová úroda vo všetkých krajinách CEFTA. Zvlášť nízka úrodnosť sa zaznamenala v MR a PR, ktoré sú najväčšími pestovateľmi pšenice.

Spoločne v roku 1993 mali 74,0% podiel zberných plôch, čo sa negatívne prejavilo aj na celkovej produkcii pšenice v krajinách CEFTA.

Produkcia pšenice a kukurice na zrno v krajinách CEFTA je uvedená v grafe 1 a 2.

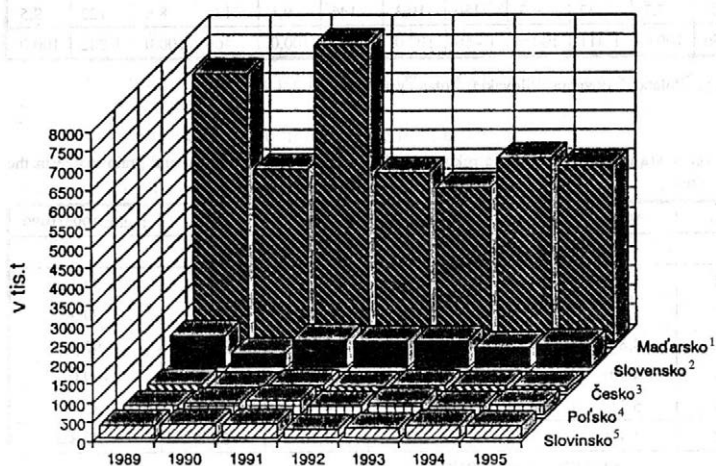
Časový trend komodity pšenica a kukurica za roky 1989–1995 v krajinách CEFTA je uvedený v grafe 3 a 4.

Ako sa uvádza v grafe 1, časový trend pšenice vykazuje klesajúcu tendenciu. V indexovom vyjadrení to činí 87,3 bodu. Významnou mierou to bolo ovplyvnené úrodnosťou pšenice v PR a MR, kde sú najvyššie podielové zastúpenia tejto komodity a nadväzne ich nižšia

1. Produkcia pšenice v štátoch CEFTA v rokoch 1989–1995 – Wheat production in the CEFTA countries during 1989–1995

¹Poland, ²Hungary, ³Czech Republic, ⁴Slovakia, ⁵Slovenia

2. Produkcia kukurice v štátoch CEFTA v rokoch 1989–1995 – Maize production in the CEFTA countries during 1989–1995

¹Hungary, ²Slovakia, ³Czech Republic, ⁴Poland, ⁵Slovenia

hektárová úrodnosť najmä v PR, ktorá nedosiahla za sledované obdobie nad 4 tony po hektári. Slovinsko dosiahlo index 100,0 bodu, ale jej východzia úroveň bola iba 3,88 t/ha a rok 1995 iba 4,23 t po hektári, čo možno pokladať za nízku úrodnosť.

Graf 2 uvádza časový trend úrodnosti kukurice na zrnó v krajinách CEFTA. Pri tejto komodite rozhodujúci podiel má MR a SR. Maďarská republika z krajín CEFTA pestuje kukuricu na viac ako 80 % plôch, preto jej úrodnosť výrazne ovplyvňuje celkové výsledky. Zo sledovaných rokov zvlášť v roku 1991 sa v MR dosiahla rekordná úroda 7,0 t/ha na ploche 1 106 tis. ha, čo významne ovplyvnilo produkciu, ale rok 1992, 1993, 1994 sa dosiahla produkcie pod štyri tony po hektári, čo ovplyvnilo zníženie produkcie tejto komodity v krajinách CEFTA.

V tab. III sú uvedené zberové plochy a úrodnosť pšenice a kukurice na zrnó vo vybraných krajinách EÚ podľa rokov.

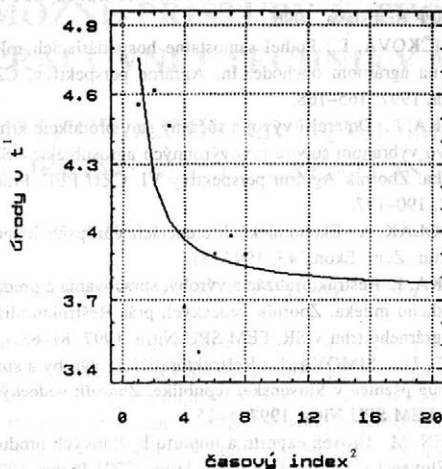
Tab. III dokazuje, že trend zberových plôch pšenice má stúpajúci trend v krajinách EÚ. Celkove sa pesto-

valo táto komodita v roku 1995 na ploche 12 791 tis. ha. K najväčším pestovateľom patrí Francúzsko, ktorého podiel z celkovej plochy krajín EÚ je v roku 1995 35,3 %, ďalej je to Nemecko s podielom 20,2 %. Najnižší podiel má Fínsko a Holandsko. Index 1995/1993 je 103,7 bodu.

Komodita kukurice na zrnó a ďalšie kŕmne zrniny najmä zmesky vyžadujú okrem iného vhodné prírodné požiadavky na teplotu vzduchu a vodu. K najväčším pestovateľom patria krajiny Španielsko, Nemecko a Francúzsko.

Produkčné parametre pšenice nad priemerom EÚ, ktorý sa pohybuje na úrovni 6,0 t po hektári v sledovanom období, sú krajiny Holandsko s priemerom nad 8 ton po hektári, Belgicko 7 ton, ale priaznivé prírodné podmienky dosahujú aj krajiny Veľká Británia, Dánsko, Nemecko a Francúzsko. Ostatné krajiny EÚ sa zaraďujú na úroveň 4 tony po hektári, ale sú aj krajiny pod touto úrovňou hektárových úrod, ako je Portugalsko, Španielsko a ďalšie.

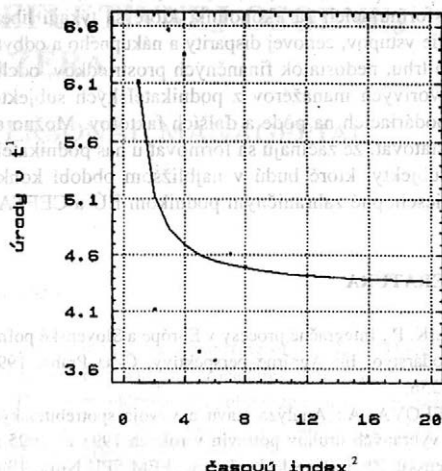
EXP(1.31625+0.243826/T)

3. Trend hektárových úrod pšenice v krajinách CEFTA – Trends in wheat per hectare yields in the CEFTA countries

¹production in t, ²time indices

EXP(1.4576+0.35023/T)

4. Trend hektárových úrod kukurice v krajinách CEFTA – Trends in maize per hectare yields in the CEFTA countries

¹production in t, ²time indices

III. Zberové plochy a úrodnosť pšenice a kukurice na zrno vo vybraných krajinách EÚ – Harvested areas and per hectare yields of wheat and grain maize in the selected EU countries

Krajina ¹	Pšenica ²						Kukurica na zrno ³					
	1993		1995		1996		1993		1995		1996	
	tis. ha	t/tis. ha	tis. ha	t/tis. ha	tis. ha	t/tis. ha	ha	t/ha	ha	t/ha	ha	t/ha
Belgicko ⁴	203	7,19	210	6,98	–	–	18	9,06	25	6,81	–	–
Nemecko ⁵	2 385	6,59	2 580	6,89	–	–	331	8,02	324	6,58	–	–
Francúzsko ⁶	4 306	6,60	4 523	6,62	–	–	1 851	8,09	1 624	7,60	–	–
Taliansko ⁷	889	4,61	853	4,80	–	–	927	8,66	941	9,01	–	–
Holandsko ⁸	118	8,77	135	8,66	–	–	10	9,09	10	9,13	–	–
Rakúsko ⁹	241	4,22	258	4,91	–	–	170	8,97	165	8,44	–	–
Česká republika ¹⁰	790	4,27	831	7,60	799	4,66	32	4,84	26	4,28	33	5,09
Maďarsko ¹¹	986	3,05	1 108	4,16	1 193	3,28	1 121	3,50	1 033	4,43	1 053	5,62
Poľsko ¹²	2 477	3,33	2 407	3,60	2 407	3,31	232	5,32	181	4,96	223	4,70
Slovensko ¹³	398	3,85	436	4,44	415	4,13	146	4,62	122	4,90	130	5,75

Pramen – source: Eurostat

¹country, ²wheat, ³grain maize, ⁴Belgium, ⁵Germany, ⁶France, ⁷Italy, ⁸the Netherlands, ⁹Austria, ¹⁰Czech Republic, ¹¹Hungary, ¹²Poland, ¹³Slovakia

Ak sa analyzuje produkcia kukurice na zrno a zmesky, výsledky hektárových úrod v EÚ poukazujú na nižšiu úroveň. Priemerné hodnoty 3,19–3,51 t/ha sú nízke, iste je viac faktorov, ktoré túto úroveň ovplyvňujú.

ZÁVER

Komparácia naturálnych vybraných ukazovateľov poukázala v časovom rade 1989–1995 v SR, že v roku 1989 sa pšenica pestovala na ploche 410 tis. ha, čo bolo 8,7% podiel z krajín CEFTA a v roku 1995 to bolo 9,0 %. Najvýznamnejším producentom bolo Poľsko,

ktoré malo v roku 1995 50,2% podiel zberových plôch pšenice z krajín CEFTA. Pri výrobe kukurice na zrno najvýznamnejší podiel má MR – 81,0 % v roku 1995 a SR 9,5 %. Produkčné parametre úrodnosti SR v sledovanom časovom rade 1989–1995 majú klesajúcu úroveň, keď index za sledované roky dosiahol 78,8 bodu.

Komparácia s krajinami EÚ poukázala na zaostávanie v produkcii pšenice, kde sú podstatne vyššie produkčné parametre krajín EÚ až na Portugalsko, Španielsko ako i Fínsko, zrovnateľné s Talianskom a Rakúskom.

Slovenské poľnohospodárstvo v počiatočných deväťdesiatych rokoch prežíva vplyvom transformácie a privatizácie výrazný útlm. Je to negatívny dopad, ktorý sa

odvíja od viacerých spoločných sprievodných znakov transformujúcich sa ekonomik, ktoré sa týkajú liberalizácie vstupov, cenovej disparity a nákupného a odbytového trhu, nedostatok finančných prostriedkov, odchodu tvorivých manažérov z podnikateľských subjektov hospodáriacich na pôde a ďalších faktorov. Možno ale konštatovať, že začínajú sa formovať u nás podnikateľské subjekty, ktoré budú v najbližšom období konkurencieschopné zahraničným podnikom EÚ a CEFTA.

LITERATÚRA

BIELIK, P.: Integračné procesy v Európe a Slovenské poľnohospodárstvo. In: Agrárne perspektívy, ČZU Praha, 1997: 250–256.

ČEPELOVÁ, A.: Analýza stavu a vývoja spotrebiteľských cien vybraných druhov potravín v rokoch 1993 až 1995 na Slovensku. Zborník vedeckých prác, FEM SPU Nitra, 1997: 99–104.

KRETTNER, A.: Marketingová vertikála komodity bravčové mäso. Zborník Podnikateľská a poradenská činnosť v PPK, Nitra, 1996: 140–146.

MATOŠKOVÁ, D.: Analýza situácie na trhoch CEFTA. VÚEPP Bratislava, 1996.

MIŽIČKOVÁ, L.: Podiel samostatne hospodáriacich roľníkov na agrárnom obchode. In: Agrárne perspektívy, ČZU Praha, 1997: 165–168.

PAŠKA, L.: Doterajší vývoj a súčasný stav produkcie krmovín vo vybranom súbore prvovýrobných agrosubjektov Slovenska. Zborník Agrárne perspektívy VI, ČZU PEF, Praha, 1997: 190–197.

PODOLÁK, A.: Ekonomická diferenciácia európskych agroštruktúr. Zem. Ekon., 43, 1997 (8).

REPKA, I.: Reštrukturalizácia výroby, spracovania a predaja kravského mlieka. Zborník vedeckých prác Reštrukturalizácia agrárneho trhu v SR, FEM SPU Nitra, 1997: 81–88.

ŠIMO, D. – ŠIMOVÁ, E.: Reštrukturalizácia výroby a spracovania pšenice v Slovenskej republike. Zborník vedeckých prác, FEM SPU Nitra, 1997: 5–15.

VICEN, M.: Úroveň exportu a importu hydinových produktov Slovenska. In: Agrárne perspektívy, ČZU Praha, 1997: 239–242.

Došlo 23. 7. 1998

Kontaktná adresa:

Prof. Ing. Dušan Šimo, CSc., Slovenská poľnohospodárska univerzita, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Katedra manažmentu a marketingu, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovenská republika, tel. +421 87 601 187

MOŽNÉ PRÍSTUPY K TVORBE EFEKTÍVNEJ OSOBNEJ PRACOVNEJ TECHNIKY MANAŽÉRA

METHODOLOGICAL PROBLEMS OF PERSONAL MANAGERIAL WORKING SKILLS CREATION

J. Višňovský

Slovak University of Agriculture, Nitra, Slovak Republic

ABSTRACT: The individual managers use their own techniques in the planning and organizing of activities. The analysis of these techniques is essential for their further improvement. This paper deals with the procedures applied in the analysis, which resulted in the improvement of personal working techniques. This paper addresses the following issues: a) the proposal of the complex system of effective working skills; b) "identification issues" and derived research methods of used personal working skills; c) generally proposed methodology of creation of the more effective working skills.

manager, personal working techniques, analysis, improvement

ABSTRAKT: V práci popisujeme: a) účelný model prístupu manažera k riešeniu individuálnej úlohy; b) návrh celkového systému efektívnej pracovnej techniky; c) tzv. identifikačné otázky a z nich odvodené metodiky výskumu reálne používanéj osobnej pracovnej techniky; d) rámcový návrh postupu pri tvorbe efektívnejšej pracovnej techniky.

manažér, osobné pracovné techniky, analýza a zdokonaľovanie techník

ÚVOD A CIEĽ

V našej práci (Višňovský 1998) zameranej na identifikáciu interných a externých faktorov úspešnosti práce s ľudskými zdrojmi v podnikoch pripisujeme veľký význam kvalite pracovníkov vrcholového podnikového manažmentu. Manažéri by sa mali vyznačovať vysokou úrovňou osobnostnej, sociálnej, strategicko-kultúrnej a odbornej (funkčnej) kompetencie. Významnú zložku odbornej (funkčnej) kompetencie predstavujú metódy a techniky používané pri plánovaní a organizovaní svojej vlastnej práce. Týmto metódam a technikám sa najčastejšie hovorí tzv. osobná pracovná technika (ďalej OPT).

Aby sme zvýraznili význam vhodnej OPT pre úspech v manažérskej funkcii, pomôžeme si príkladom z ergonomického výskumu. Pri posudzovaní vzťahov v systéme človek-stroj-prostredie sa stretávame s pojmami: zaťaženie a namáhanie. Zaťaženie je objektívny stav („tlak“ na človeka), ktorý vyplýva z povahy (štruktúry) práce a vplyvu faktorov fyzikálneho a sociálneho prostredia. Namáhanie je subjektívna reakcia jedinca na zaťaženie, ktorá sa premieta v intenzite fyziologických a psychologických procesov človeka. Ten istý „tlak“ práce (zaťaženie) budú rôzni ľudia prežívať (pocíťovať ako námahu) rozdielne, podľa toho aké majú profesionálne predpoklady pre úspešné vykonávanie danej práce. To isté platí aj pre oblasť OPT. Ak manažér uplatňuje efektívnu OPT, nielenže sproduktívňuje svoju prácu, ale súčasne predchádza stresu a zvýšenému namáhaniu svojho organizmu.

Každý manažér vo svojej profesii využíva určitú jemu vlastnú OPT. Problém je v tom, do akej miery je efektívna. Preto analýza použíwanej OPT a následná tvorba a uplatnenie efektívnejšej OPT, musí patriť medzi prioritné úlohy každého manažéra. Osobná pracovná technika je úzko zviazaná s manažmentom času. Osobná pracovná technika určitého manažéra je súčasne zásadne ovplyvňovaná celkovou podnikovou kultúrou.

Cieľom príspevku je ukázať možný prístup k tvorbe optimálnej osobnej pracovnej techniky.

PREHLAD LITERATÚRY

Osobné pracovné techniky riadiacich pracovníkov v agrosektore boli už v podmienkach bývalého (plánovacieho) systému predmetom výskumu viacerých autorov. Tlak súčasného ekonomického prostredia na rýchle a podľa možnosti presné rozhodovanie núti manažérov sa zamýšľať nad systémom svojej práce. V predkladanom príspevku sa opierame o poznatky Krügera (1990), Seiwerta (1991), Haslama (1998), Sablika (1997), Schwalbe, Schwalbe (1995), Ochsnera (1987), Jezdinského (1996) atď.

MATERIÁL A METÓDA

Veľkým problémom súčasných vrcholových manažérov je vysporiadať sa s naliehavými operatívnymi úlohami, ktoré im zaberajú mimoriadne veľa času na úkor riešenia dôležitých (strategických) úloh. Okrem účelného

delegovania týchto úloh na podriadených, existuje aj možnosť vykonávať tieto úlohy vhodným (optimálnym) spôsobom. Tomuto optimálnemu spôsobu vykonávania práce môžeme hovoriť vhodná (účelná) osobná pracovná technika.

Vhodná osobná pracovná technika umožňuje:

- zvýšiť osobnú produktivitu tak, že rovnakým vkladom práce sa dosiahne vyšší výkon alebo s menším vkladom práce sa dosiahne pôvodný výkon,
- umožňuje pracovať inteligentnejšie a s väčším sebauspokojením,
- umožňuje vylúčiť nepotrebné práce,
- redukuje stres,
- zväčšuje priestor pre vlastné rozhodovanie o využití svojho pracovného času,
- umožňuje ľahšie dosahovať náročné osobné ciele,
- pomáha zladíť nároky vyplývajúce z funkčného miesta manažéra na jednej strane a jeho súkromného života na strane druhej.

Proces zdokonaľovania manažérskych zručností pri plánovaní a realizácii vlastnej práce sa skladá z dvoch častí, a to:

- z analýzy existujúceho systému (analytická časť),
- z projektovania cieľov, parametrov a ciest ako plánované ciele dosiahnuť (projekčná časť).

Tieto dve časti nemožno od seba však obsahovo oddeľovať, lebo analýza má zmysel iba za predpokladu, že následne bude realizovaná zmena, resp. opačne projektovanie a uplatnenie vhodnej techniky je možné len za predpokladu kritickej analýzy doteraz, používanie pracovnej techniky.

V príspevku predkladáme možné metodické prístupy, ktoré by mohol manažér uplatniť pri zdokonaľovaní osobnej pracovnej techniky. Príspevok má metodologický charakter. Hlavným podnetom pre skúmanie tohto problému bol záujem manažérov prejavovaný počas školení v rámci tzv. vzdelávania dospelých.

Vychádzajúc z celkového cieľa definovaného v úvode, parciálnymi cieľmi príspevku sú:

- predstaviť všeobecný postup – možný model prístupu k riešeniu konkrétnej úlohy manažérom;
- definovať prvky (zložky), kroky (postup), väzby a využitie OPT;
- navrhnúť hlavné identifikačné otázky pre potreby analýzy OPT;
- stručne popísať špeciálne dotazníky s vhodne zvoleným otázkovým poľom pre zachytenie reálne používanej OPT u manažérov v podnikoch;
- naznačiť využitie výsledkov analýzy pri projektovaní zmien OPT u manažérov.

DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY

Účelný model prístupu k riešeniu akejkoľvek manažérskej úlohy

Pri riešení konkrétnej manažérskej úlohy mal by manažér uplatniť myšlienkový model, ktorý uvádzame na obr. 1.

Aby tento model prístupu k riešeniu konkrétnej úlohy mohol manažér trvale uplatňovať, musí dbať na aktualizáciu svojej OPT. Z modelu prístupu k riešeniu konkrétnej úlohy na jednej strane a nevyhnutnosti sebaaktualizácie manažéra v predmetnej oblasti na strane druhej, vychádza nami navrhovaný rámcový systém analýzy a projektovania OPT manažéra.

Zložky, kroky a využitie metódy OPT

Pri tvorbe rámcového systému sme vychádzali z presvedčenia, že zmyslom skúmania OPT je optimalizovať prácu manažéra z hľadiska efektívneho využívania času. Vzhľadom na to, že manažér v živote nevystupuje iba v tejto jedinej (teda manažérskej) roli, ale vo viacerých, umožňuje OPT účelne zaobchádzať s celkovým časom manažéra, teda aj s časom v mimopracovnej dobe.

Najdôležitejšími zložkami OPT v podstate sú:

- vlastné ciele manažéra,
- časové a pracovné plány,
- vhodné zvolené technické prostriedky využívané v práci manažéra a
- účelný systém komunikácie so spolupracovníkmi.

Vychádzame z toho, že práca sama o sebe nie je cieľom človeka. Cieľom je to, čo chce človek svojou prácou dosiahnuť. A tu sa dostávame do teórie ľudských potrieb. U manažéra sa predpokladá, že hlavnou (dominantnou potrebou) je potreba sebarealizácie. Táto globálna potreba môže byť štrukturalizovaná do uceleného množstva subpotrieb a z nich len niektoré sú práve tými, po ktorých manažér túži (potrebuje ich). Preto prv než sa manažér bude zamýšľať nad vhodnou OPT, musí sa venovať upresneniu svojich životných cieľov, ktoré sú odvodené od jeho potrieb. Stanovené ciele dávajú zmysel manažérskym aktivitám, určujú priority v činnosti manažéra a tým zabezpečujú maximálne sústredenie sa úlohy, čo je predpokladom úspechu v manažérskej funkcii.

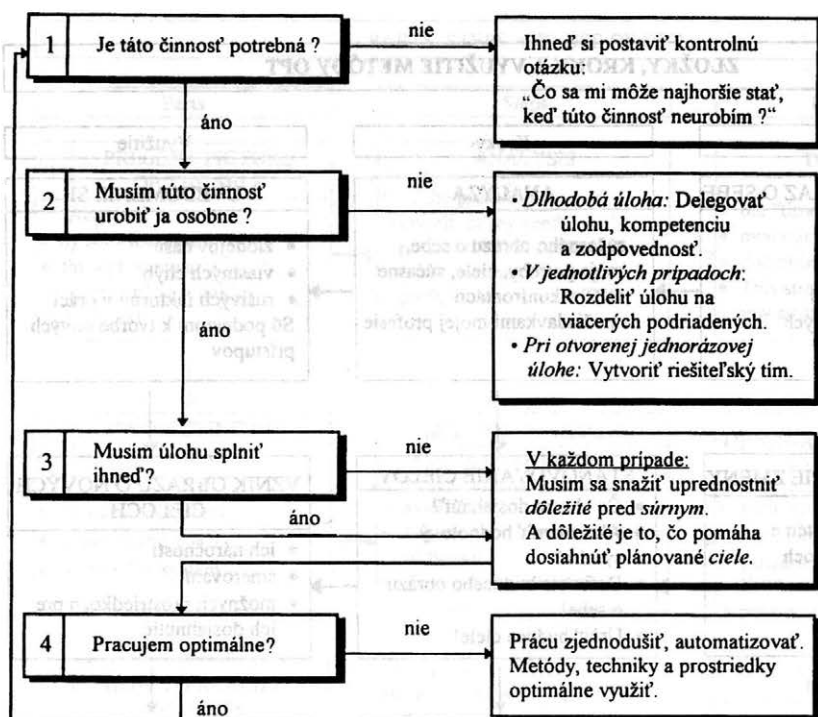
Návrh rámcového systému optimalizácie OPT ukazuje obr. 2.

Požadovaný rozsah príspevku dovoľuje nám venovať sa iba parciálnym otázkam z tých, ktoré sú uvedené na obr. 2. Vychádzajúc z logiky riešenia každého problému, budeme sa v príspevku ďalej venovať iba 1. zložke – teda analýze.

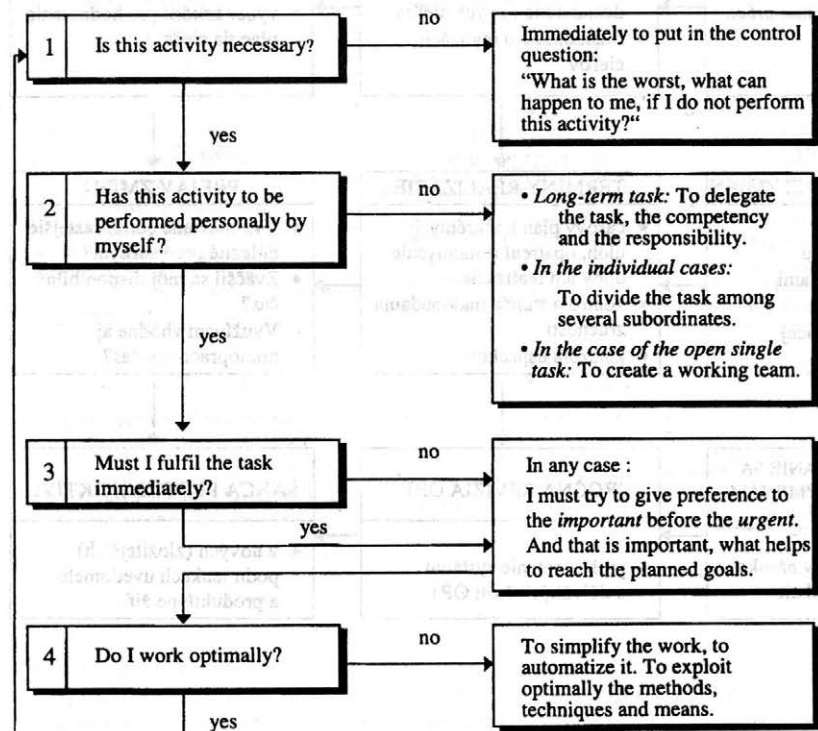
Identifikačné otázky a nástroje pre analýzu používanej OPT manažéra

Identifikačné otázky a nástroje sú metodickým východiskom pre následnú tvorbu osobitných dotazníkov s vhodne zvoleným otázkovým poľom potrebným pre zachytenie reálnej situácie, teda popíše používanej OPT.

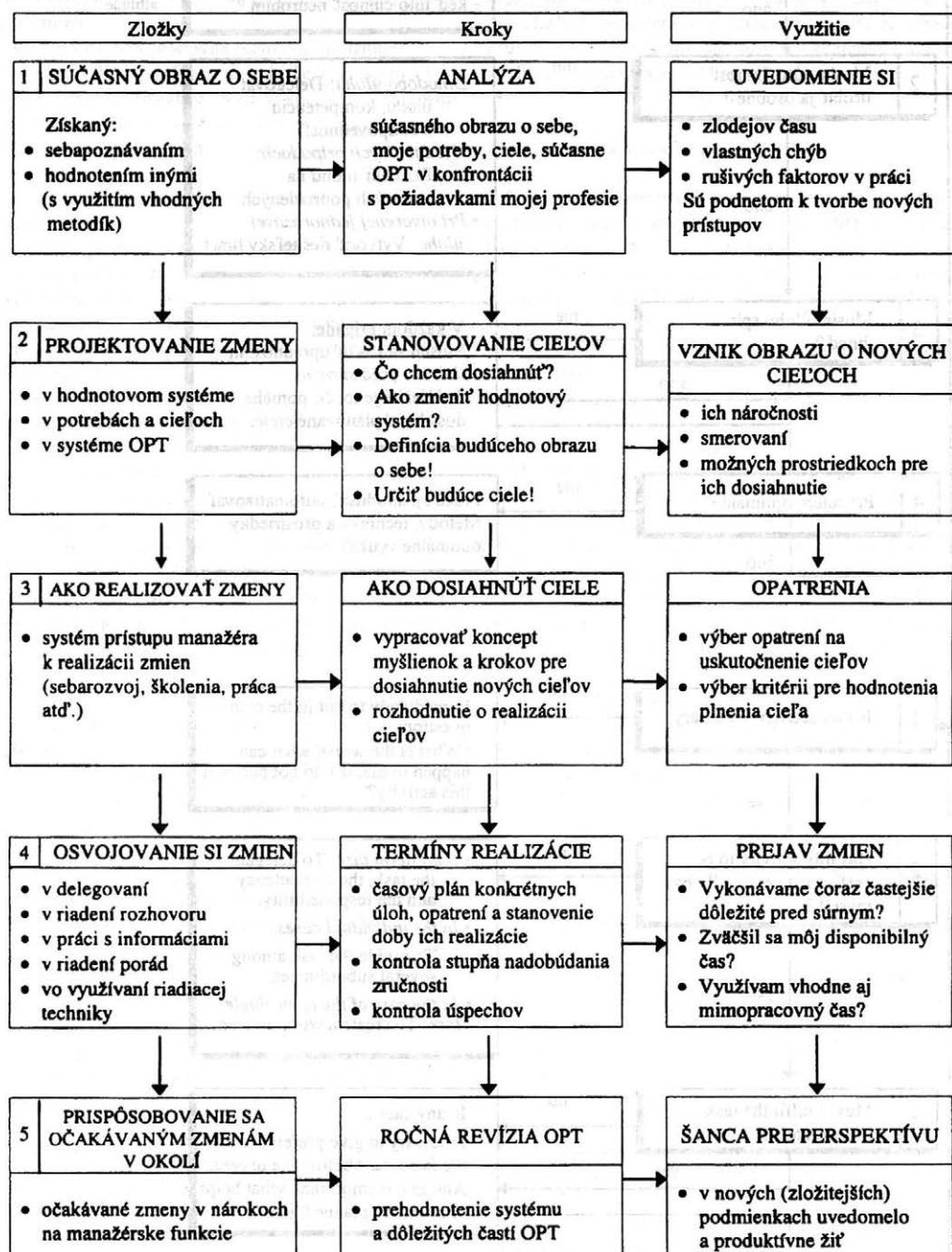
Zatiaľ, čo pre presné zodpovedanie manažéra na identifikačné otázky č. 1 a 2 (obr. 3) nepotrebuje manažér osobitný, dodatočný návod, pri odpovediach na

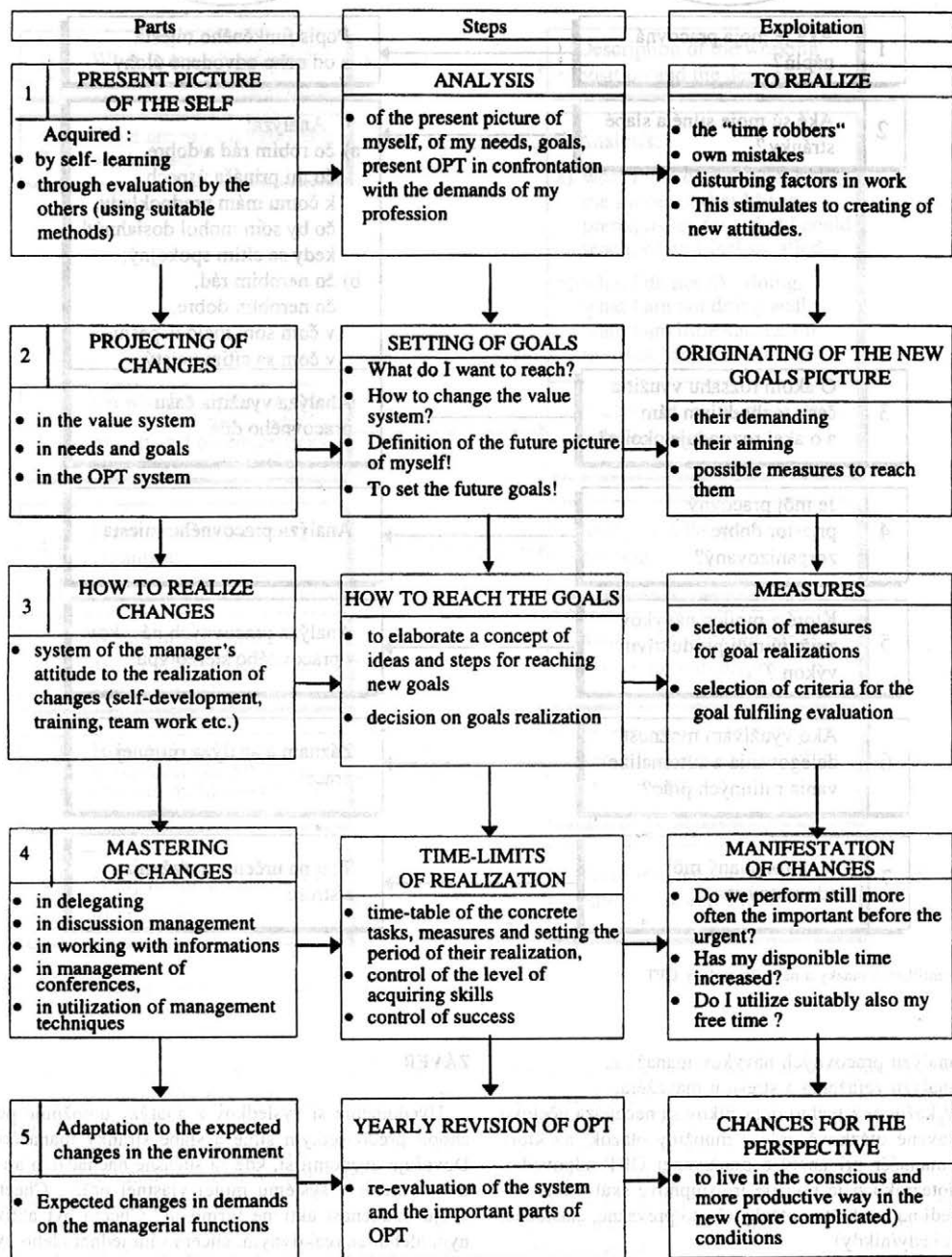
1. Účelný model prístupu k riešeniu konkrétnej úlohy – Useful model of the concrete task solution attitude

ZLOŽKY, KROKY A VYUŽITIE METÓDY OPT

PARTS, STEPS AND USE OF OPT

2. Contents (parts), procedure (steps) and use of OPT

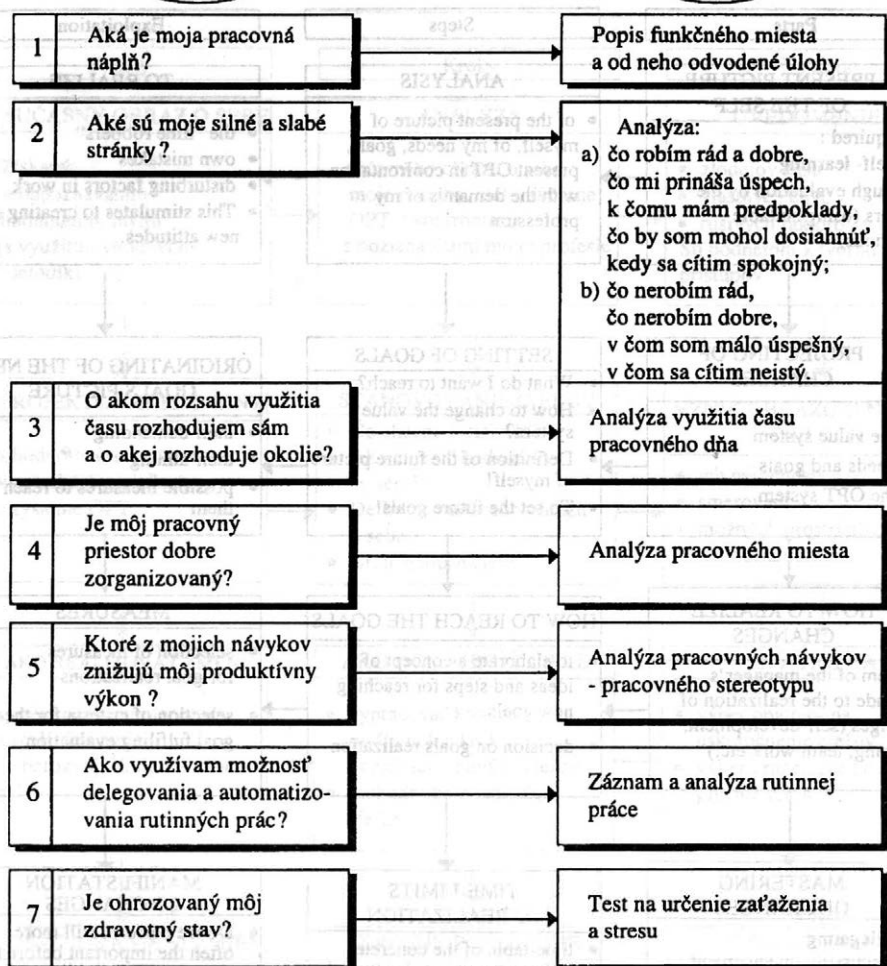
otázky 3–7 je mu potrebné metodicky pomôcť tým, že sa mu poskytnú sprecizovaná séria konkrétnych otázok. Väčšina manažérov pozná metódy, ktoré napomáhajú zaznamenať využitie času pracovnej smeny. Preto

sme sa otázke č. 3 ďalej nevenovali. Pre skúmanie odpovedí na otázky 4–7 boli vytvorené 3 špeciálne dotazníky a to pre:

– analýzu pracovného miesta manažéra,

Otázky:

Nástroje:

3. Identifikačné otázky a nástroje analýzy OPT

- analýzu pracovných návykov manažéra,
- analýzu zaťaženia a stresu u manažéra.

V každom z týchto dotazníkov sa nachádza účelovo postavené otázkové pole z množiny otázok, na ktoré má manažér pri analýze používanej OPT odpovedať. V dotazníkoch je použité trojstupňové škálovanie odpovedí na konkrétne otázky (často/prevažne, čiastočne, málokedy/nikdy).

U 20 podnikových manažérov bola sledovaná vypovedacia schopnosť navrhnutého systému analýzy OPT. Vzory špeciálnych dotazníkov, problémy vypovedacej schopnosti informácií získaných od skupiny manažérov, hlavné nedostatky v používaní OPT a metodické problémy spojené s tvorbou efektívnejšej OPT chceme uverejniť v niektorom ďalšom čísle Zemědělskej ekonomiky.

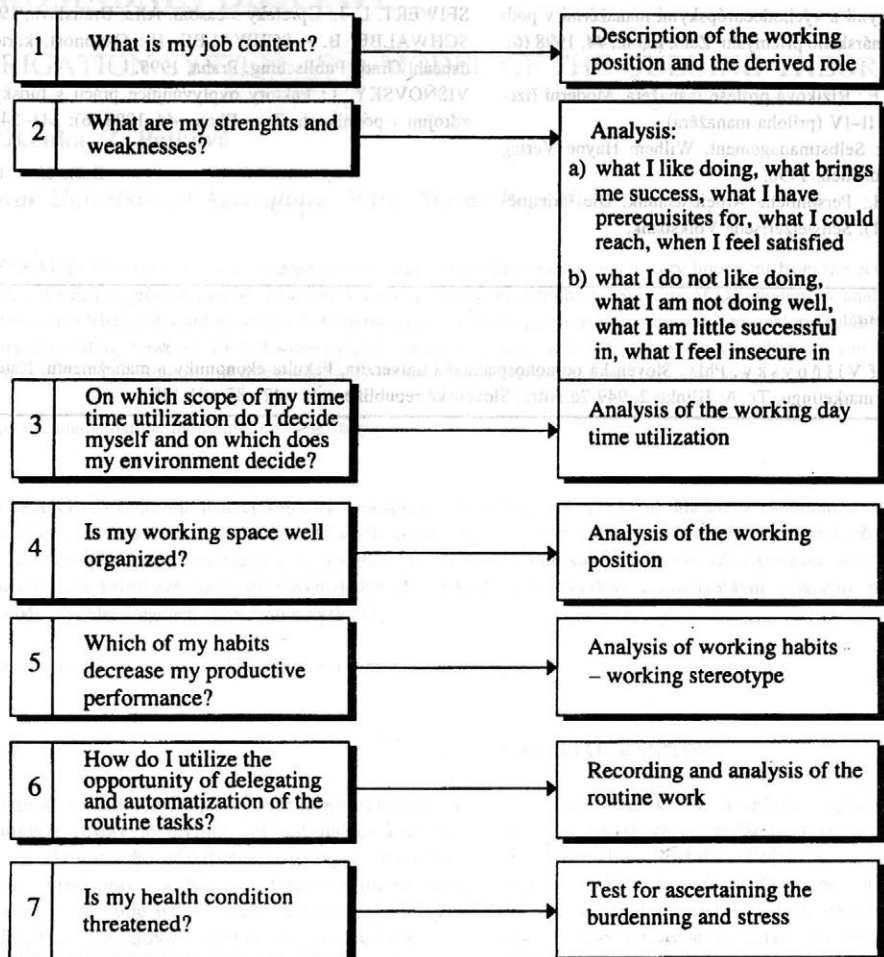
ZÁVER

Uvedenie si výsledkov z analýzy umožňuje pochopiť predovšetkým silné a slabé stránky manažéra. Dovoluje uvedomiť si, kde sa súčasne nachádzam a čo treba zmeniť v systéme mojej vlastnej práce. Chcem svoju budúcnosť aktívne formovať? Chcem byť aktívnym alebo len reaktívnym, chcem sám jednať alebo byť len objektom pôsobenia? Chcem lepšie, produktívnejšie žiť a pracovať? Keď to chcem, musím pristúpiť k vypracovaniu osobného programu rozvoja. A práve spracovávanie plánov osobného rozvoja je slabou stránkou našich manažérov. Takýto plán by mal obsahovať:

- Osobnú filozofiu, ktorá určuje rámcové podmienky pre ciele a stratégie odvodené od životných hodnôt manažéra, ďalej osobné prednosti ako predpoklady

Questions

Tools

3. Identification questions and tools of the OPT analysis

potenciálneho úspechu a nakoniec rozhodujúce oblasti (v zamestnaní ako aj v súkromnom živote), ktorým sa chce venovať.

- Ciele, tak dlhodobé (strategické), ktoré sú kvalitatívne ako aj krátkodobé (taktické ciele), ktoré sú hodnotiteľné a merateľné.

- Stratégie a opatrenia.

Stratégia sú skôr dlhodobé vzory jednania (konania) k dosiahnutiu stanovených cieľov. Opatrenia sú skôr krátkodobé – taktické aktivity s konkrétnymi termínmi, pracovnými postupmi.

Na základe výsledkov z analýzy výsledkov výskumnej vzorky chceme pripraviť výukový program pre posilnenie manažérskych zručností v nasledovných smeroch:

- triedenie, ukladanie a vyhľadávanie informácií,

- vybavenie pracovného miesta technickými prostriedkami riadenia,
- zdokonaľovanie systému komunikácie s návštevmi,
- delegovanie úloh, práv a povinností,
- efektívne vedenie rozhovorov,
- efektívne riadenie porád,
- výkonová krivka a plánovanie činnosti manažéra,
- pozitívne myslenie,
- vyrušovanie pri práci,
- produktívne telefonovanie,
- termínové kalendáre a časové plány,
- časový manažment v práci manažéra.

LITERATÚRA

HASLAM, J.: Rozdiely v schopnostiach a vlastnostiach medzi západoeurópskymi a východoeurópskymi manažérmi v podnikoch potravinárskeho priemyslu. Zem. Ekon., 44, 1998 (6): 245-252.

JEZDINSKÝ, F.: Riziková profese manažera. Moderní řízení, 1996 (9) s. II-IV (příloha manažera).

KRÜGER, G.: Selbstmanagement, Wilhelm Hayne Verlag GmbH KG, München, 1990.

OCHSNER, M.: Persönliche Arbeitstechnik, Die Orientierung, 1987, (91), Schweizerische Volksbank.

SABLIK, J.: Motivačný program ako nástroj manažmentu podnikového vzdelávania. Vydavateľstvo MASM Žilina, 1997.

SEIWERT, L. J.: Opreteky s časom. Alfa, Bratislava, 1991.

SCHWALBE, B. - SCHWALBE, H.: Osobnost, kariéra, úspěch. Grada Publishing, Praha, 1995.

VIŠŇOVSKÝ, J.: Faktory ovplyvňujúce prácu s ľudskými zdrojmi v podnikoch. Zem. Ekon., 44, 1998 (6): 241-244.

Došlo 23. 7. 1998

Kontaktní adresa:

Prof. Ing. Jozef Višňovský, PhD., Slovenská poľnohospodárska univerzita, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Katedra manažmentu a marketingu, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovenská republika, tel.: +421 87 601 138

ZÁVLAHOVÁ SÚSTAVA AKO MODEL TEÓRIE HROMADNEJ OBSLUHY

IRRIGATION SYSTEM AS A MODEL OF THE QUEUING THEORY

I. Okenka, Z. Palková

Slovak University of Agriculture, Nitra, Slovak Republic

ABSTRACT: Optimization of the parameters of large-scale irrigation systems is very important from the economical point of view. Irrigation process can be solved as a queuing theory (QT) problem. Solution of QT models by analytical methods answers some basic questions necessary for determination of the irrigation system capacity. The analytic solution of the model is very demanding, however, even if some simplifications are made. To solve real irrigation systems, we constructed a simulation model of QT. Solution of this model gives optimal parameters of the real irrigation system.

irrigation, mathematical modeling, queuing theory

ABSTRAKT: Určenie optimálnej kapacity veľkoplošných závlahových sústav je dôležité z ekonomického hľadiska. Na závlahovú sústavu možno zo systémového hľadiska pozeráť ako na model teórie hromadnej obsluhy (THO). Riešením modelu THO dostaneme odpoveď na zásadné otázky potrebné na vymedzenie kapacity závlahového systému. Analytické riešenie modelu je však veľmi náročné aj pri istých zjednodušeníach. Z uvedeného dôvodu sme zostavili simulačný model, ktorý pri dostatočne rýchlej simulácii dáva reálne výsledky.

zavlažovanie, matematické modelovanie, teória hromadnej obsluhy

ÚVOD

Jednou z najdôležitejších úloh pri projektovaní závlahových sústav je určenie jej optimálnej kapacity, pretože ekonomická efektívnosť sústavy je vo veľkej miere závislá práve od tohto faktora. Predimenzovaná sústava, ktorá bude uspokojovať požiadavky všetkých plodín, bude vyžadovať veľké investičné náklady a nebude v dostatočnej miere využitá. Poddimenzovaná sústava nebude svojou kapacitou stačiť na uspokojovanie vlahovej potreby rastlín, preto straty vzniknú vplyvom nižších hektárových výnosov.

Riešenie stredno a veľkoplošných závláh nie je možné efektívne riešiť tradičnými metódami, bez použitia exaktného matematického aparátu a výkonnej výpočtovej techniky.

Ak sa na zavlažovanie plodín pozeráme zo systémového hľadiska, celý závlahový systém môžeme rozdeliť na dve časti:

- poľnohospodárske plodiny, ktoré závlahu prijímajú,
- závlahovú sústavu, ktorá závlahu dodáva.

V závlahovej sústave teda závlahový systém a zavlažované plodiny vystupujú vo vzťahu odberateľ-dodávateľ. Vlahová potreba rastlín tu vystupuje ako požiadavka na určitý druh obsluhy (dodanie závlahy). Obsluhujúcou stanicou, ktorá požiadavke vyhovie, čiže závlahu dodá, alebo nevyhovie, závlahu nedodá, je tu závlahový systém.

MATERIÁL A METÓDY

Z tohto hľadiska sa na určenie kapacity závlahovej sústavy (zavlažovania) môžeme pozeráť ako na problém hromadnej obsluhy. Teória hromadnej obsluhy (THO) sa však zaoberá s veľkým počtom modifikácií procesu hromadnej obsluhy. Aj v závlahovej sústave ich môžeme definovať niekoľko, na základe toho aké plodiny sa vyskytujú v oševnom postupe. Môžeme uviesť dva prípady:

- ak sa v oševnom postupe vyskytujú plodiny s rovnakou ekonomickou efektívnosťou, to znamená, že žiadna z nich nie je pri zavlažovaní uprednostňovaná pred inými;
- niektoré plodiny majú vyššiu ekonomickú efektívnosť, to znamená, že pri zavlažovaní sú uprednostnené.

Ďalšie delenie môžeme realizovať aj z iných hľadísk, napr. podľa počtu plodín v oševnom postupe, podľa dĺžky čakania na začiatok dodania závlahy, podľa počtu postrekovačov závlahového systému, atď.

Riešením modelu THO môžeme dostať odpoveď na nasledovné dôležité otázky:

1. Aká je pravdepodobnosť, že v systéme (v rade a v obsluhu) je práve k požiadaviek.
2. Aká je pravdepodobnosť, že v systéme je aspoň jedna požiadavka na dodanie doplnkovej závlahy.
3. Aká je pravdepodobnosť, že v systéme je viac ako n požiadaviek.

4. Aká je pravdepodobnosť, že požiadavka nebude v rade čakať na obsluhu, t.j. že dôjde k okamžitému dodaniu požadovanej závlahovej dávky.
5. Aký bude priemerný počet požiadaviek v systéme.
6. Aká bude priemerná dĺžka radu, teda priemerný počet požiadaviek čakajúce na obsluhu.
7. Aká je priemerná doba strávená požiadavkou v systéme.
8. Aká je priemerná doba strávená požiadavkou v rade.
9. Aká je priemerná doba obsluhy, teda za aký čas sa dodá požadované závlahové množstvo.

Analytické riešenie modelov hromadnej obsluhy je obtiažne aj pri určitých zjednodušeníach. Jedným z nich je, že vstupný prúd sleduje Poissonovo rozdelenie náhodnej veličiny. U závlah však nie je splnená podmienka ordinálnosti prúdu, podľa ktorého v elementárnom časovom úseku má maximálnu pravdepodobnosť zmena počtu požiadaviek o jeden. Zmena počtu požiadaviek o dva a viac má takú malú pravdepodobnosť, že sa prakticky vylučuje. V reálnom oševnom postupe však máme na závlahovej ploche niekoľko plodín rovnakého charakteru (obiloviny, okopaniny atď.), u ktorých vzniká potreba dodania závlahovej dávky v približne rovnakom čase. Je teda veľmi pravdepodobná zmena o niekoľko požiadaviek a naopak zmena o jednu požiadavku je málo pravdepodobná. Použitie binomického rozdelenia náhodnej veličiny pre vstupný prúd požiadaviek by mohlo vyhovovať pre oševné postupy s malým podielom plodín náročných na vlahu alebo vlhšie klíma. Nevýhodou binomického rozdelenia je, že dáva ťažko počítateľné spracovateľné súčtové funkcie. V okolí hodnoty $P = 0,1 - 0,2$ a $P = 0,8 - 0,9$ by bolo možné použiť súčtové funkcie Poissonovho rozdelenia v okolí hodnoty $P = 0,5$ súčtov funkcie Gaussovho rozdelenia. Vyššie uvedené štandardné rozdelenia náhodnej veličiny však viac či menej aproximujú skutočnú charakteristiku vstupného prúdu vlahovej potreby. Z vyššie uvedeného dôvodu je potrebné sa pokúsiť o presnejšiu matematickú formuláciu funkcie náhodnej veličiny vyjadrujúcu potrebu závlahy jednotlivých plodín v konkrétnych agrotechnických a klimatických podmienkach. Najspoľahlivejším spôsobom určenia charakteristík vstupného prúdu je priame pozorovanie, zvlášť v prípadoch, keď nie je možné považovať vstupný prúd požiadaviek za celkom náhodný proces. Tento experimentálne zistený vstupný prúd môže byť nahradený niektorým známym rozdelením náhodnej veličiny alebo sa môže matematicky popísať, ak je nutné ďalšie analytické spracovanie. Nakoľko vyššie uvedené požiadavky nie je možné splniť s požadovanou presnosťou a v reálnom čase, ako najvhodnejšia metóda sa javí matematické modelovanie. Za účelom určenia vstupného prúdu požiadaviek na doplnkovú závlahu bolo vypracovaných niekoľko modelov, ktoré dávajú prijateľné riešenia. Pri takto získanom vstupnom

prúde požiadaviek a určením potrebných charakteristík závlahového zariadenia možno modelovať závlahový proces za účelom určenia optimálnej kapacity sústavy pri danom oševnom postupe. Za účelom riešenia uvedeného problému sme zostrojili dva simulačné modely THO, riešenie ktorých dostatočne rýchlo personálnom počítači dáva v prijateľnom čase alternatívne riešenia pre určenie optimálnych parametrov závlahovej sústavy.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Pri riešení modelov hromadnej obsluhy analytickými metódami sme urobili niekoľko zjednodušujúcich predpokladov. Jedným z nich bolo, že vstupný prúd sleduje Poissonovo rozdelenie náhodnej veličiny. U závlah však nie je splnená podmienka ordinálnosti prúdu, podľa ktorého v elementárnom časovom úseku má maximálnu pravdepodobnosť zmena počtu požiadaviek o jeden. Zmena počtu požiadaviek o dva alebo viac má takú malú pravdepodobnosť, že sa prakticky vylučuje. V reálnom oševnom postupe však máme na závlahovej ploche niekoľko požiadaviek a naopak zmena o jednu je veľmi málo pravdepodobná.

Väčšie predpoklady k aplikácii v závlahách má binomické rozdelenie náhodnej veličiny. Pri použití tohto rozdelenia pre malé hodnoty p je maximálna pravdepodobnosť P_k posunutá smerom k nule. Toto rozdelenie by mohlo vyhovovať pre oševné postupy s malým podielom plodín náročných na vlahu alebo vlhšie klíma. Naopak pre veľké hodnoty p je maximálna pravdepodobnosť pre veľký počet súčasne zavlažených honov.

Toto rozdelenie pravdepodobnosti by mohlo odpovedať plodinám náročným na vlahu (zeleniny) a monokultúry (vinice). Nevýhodou binomického rozdelenia je, že dáva ťažko počítateľné spracovateľné súčtové funkcie. V okolí hodnoty $p = 0,1 - 0,2$ a $p = 0,8 - 0,9$ by bolo možné použiť súčtové funkcie Poissonovho rozdelenia, v okolí hodnoty $p = 0,5$ súčtové funkcie Gaussovho rozdelenia.

Vyššie uvedené štandardné rozdelenia náhodnej veličiny avšak viac či menej aproximujú skutočnú charakteristiku vstupného prúdu vlahovej potreby.

LITERATÚRA

- HENNYEYOVÁ, K.: Optimalizácia využívania závlahových sústav. In: Zborník Medzinárodné vedecké dni '97, Nitra 1997: 270-274.
- PITEL, J. a kol.: Ekonomicko-matematické metódy. Príroda, Bratislava 1988.
- SIMONÍK, J.: Teória hromadnej obsluhy pri riadení závlahového detailu. In: Agromelio 1988. Nitra, VŠP 1988: 276-281.

Došlo 23. 7. 1998

Kontaktná adresa:

Doc. Dr. Ing. Imrich Okenka, CSc., Katedra informatiky, FEM SPU Nitra, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovenská republika, e-mail: okenka@uniag.sk

AKTIVOVANIE TVORIVÉHO POTENCIÁLU FEM V INTEGRAČNÝCH A GLOBALIZAČNÝCH PROCESOCH

Strategickým cieľom Fakulty ekonomiky a manažmentu je pripraviť všestranného ekonóma a manažera s dobrým teoretickým základom z ekonomiky a manažmentu, s požadovanými praktickými, komunikačnými a jazykovými zručnosťami.

Účelovo-cieľená príprava budúcich manažerov smeruje do III. tisícročia, v ktorom očakávame vytvorenie jednotnej Európy s oveľa agresívnejším trhovým prostredím, ale aj globalizáciu vo výrobe potravín a v environmentálnom rozvoji krajín európskeho spoločenstva.

Rešpektujúc uvedenú skutočnosť sme v záujme zvýšenia účinnosti profesionálnej prípravy vytvorili päť študijných odborov s 12 študijnými špecializáciami. Hlavný dôraz sme položili na dobrú jazykovú prípravu študentov, na prácu s databázami a informačnými technológiami, na uplatňovanie flexibilného trojstupňového štúdia a praktickú prípravu v učebno-manuálnych, prevádzkových a diplomových praxiach. Metódy pasívneho prijímania poznatkov sme postupne nahradzovali aktivizačnými metódami výučby, samoštúdiom a individuálnou tvorivou činnosťou.

Globalizačné a integračné tendencie sa stali súčasťou viacerých úloh grantového a inštitucionálneho výskumu, priamo zadaných úloh a projektov medzinárodnej spolupráce. Transfery riešených úloh sú účelovo-cieľené do regionálneho a environmentálneho rozvoja, do rozvoja malého a stredného podnikania v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe.

Strategické vízie riešených výskumných úloh naznačujú budúce postavenie agropotravinárskeho komplexu v európskych trhových štruktúrach. Vypracované scenáre dopadu európskej integrácie na Slovensko zvýrazňujú silné a slabé stránky podnikovo-hospodárskej základne, jej vonkajšieho i vnútorného prostredia. Súčasne naznačujú potencionálne riziká a determinanty podnikovo-hospodárskych kríz.

Osobitnú pozornosť fakulta venuje rozvoju prihraničných regiónov. Táto téma je predmetom viacerých projektov zahraničnej spolupráce v rámci podporných programov PHARE a KRÉDO, spoločných výskumných úloh a družobnej spolupráce. Príkladom sú spoločné projekty rozvoja poľsko-slovenských, slovensko-maďarských a rakúsko-slovenských prihraničných regiónov.

Systémovo-cieľená poradenská činnosť uspokojuje požiadavky spoločenskej praxe. Najrozšírenejšou formou sa stala projekčná a expertízna činnosť, ktorá je účelovo smerovaná na reštrukturalizáciu a revitalizáciu podnikovo-hospodárskej základne, na oživenie peňazných a materiálových tokov a na rozvoj vidieka. Významné miesto v projekčnej činnosti zaujíma tvorba regionálnych rozvojových programov a ochrana životného prostredia. Účast projektových štábov na tvorbe integrovaných podnikateľských štruktúr podporuje globalizačné tendencie. Charakteristickým znakom uvedených štruktúr sú medzipodnikové formy kooperácie, kartelové, koncernové a holdingové zoskupenia podnikateľ-

1. Výkony FEM SPU v Nitre v rokoch 1995–1997

Ukazovateľ	Rok			Spolu
	1995	1996	1997	
1. Knižné publikácie a dočasné učebné texty	55	76	32	163
2. Vedecké a umelecké práce publikované vo vedeckých a odborných časopisoch, v Zborníkoch a katalógoch	322	344	404	1070
3. Realizované metodiky	6	9	1	16
4. Realizované technológie a projekty	6	–	11	17
5. Pridelené granty VEGA	5	7	7	21
6. Medzinárodné výskumné projekty	11	7	4	22
7. Štátne objednávky a úlohy riešené podľa HZ	12	6	2	20
8. Iné projekty a štúdie	26	31	18	75
9. Členstvo v medzinárodných výboroch a umeleckých porotách	6	9	19	34
10. Členstvo v celoštátnych odborových a vedeckých orgánoch	41	41	71	153
11. Počet študijných odborov na inžinierskom, bakalárskom a doktorandskom štúdiu	3	3	5	–
12. Počet študijných špecializácií	7	7	12	–
13. Absolútny počet prihlásených uchádzačov o štúdium	2 552	3 729	4 362	10 643
14. Priemerný počet študentov DŠ a DiŠ, Dok.Š	1 536	1 715	1 891	1 714

ských subjektov. Pomerne záslužná je poradenská či konzultačná činnosť.

Pracovníci fakulty nachádzajú priestor v oblasti právneho, marketingového, fiskálneho a sociálno-ekonomického poradenstva. V tejto súvislosti fakulta účelovo vytvára záujmové a pracovné združenia, vstupuje do zmluvných vzťahov so samosprávnymi orgánmi a podnikateľskými subjektami. Aktivizuje tvorivý potenciál fakulty k trvale udržateľnému rozvoju poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu. Učiteľskí pracovníci sú členmi rezortných komisií, projektových štábov a samosprávnych orgánov v rezorte pôdohospodárstva, sú členmi a korešpondentami viacerých vedeckých spoločností. Výkony FEM SPU v Nitre v rokoch 1995–1997 obsahuje tab. I.

V súčasnej dobe projekčné štáby fakulty intenzívne pracujú na tvorbe funkčných modelov podnikateľských štruktúr, analyzujú účinnosť podporných systémov rozvoja agropotravinárskej výroby, hodnotia rozvoj malého a stredného podnikania, realizujú marketingový prieskum a komoditné štúdie na trhu potravín. Na základe spoločenských objednávok realizujú projekty rozvoja regiónov a miestnych infraštruktúr, navrhujú štandardy a indikátory ekonomického rozvoja regiónov.

V najbližších dvoch rokoch sa bude fakulta podieľať na:

- globalizácii informačných technológií v stredoeurópskom regióne,
- realizácii projektov rozvoja prihraničných regiónov,
- na vytvorení Asociácie ekonomických fakúlt v strednej Európe,
- na rozvoji medzipodnikovej kooperácii a na horizontálnej a vertikálnej integrácii v PPOK,
- na legislatívnych úpravách podmienok podnikateľskej činnosti a prílivu zahraničného kapitálu,
- na plošnom rozširovaní systému biologického hospodárenia na poľnohospodárskej pôde,
- na cieľavedomej príprave budúcich ekonómov a manažérov k zahraničnému agrárnemu obchodu, medzinárodnému právu a financiám,
- na rozvoji multinacionalizácie a medzinárodného agrárneho manažmentu.

Aktivovanie tvorivého potenciálu je súčasťou koncepcie rozvoja fakulty do roku 2000. Z toho dôvodu bude hodnotenie účasti fakulty v globalizačných a integračných procesoch predmetom rokovania na III. Medzinárodných vedeckých dňoch '99 v Nitre.

Prof. Ing. Vladimír Gozora, PhD., prodekan SPU Nitra, Slovenská republika

číslo	ročník	počet študentov	počet učiteľov	počet odborníkov	počet odborníkov
1	1995	10	10	10	10
2	1996	10	10	10	10
3	1997	10	10	10	10
4	1998	10	10	10	10
5	1999	10	10	10	10
6	2000	10	10	10	10
7	2001	10	10	10	10
8	2002	10	10	10	10
9	2003	10	10	10	10
10	2004	10	10	10	10
11	2005	10	10	10	10
12	2006	10	10	10	10
13	2007	10	10	10	10
14	2008	10	10	10	10
15	2009	10	10	10	10
16	2010	10	10	10	10
17	2011	10	10	10	10
18	2012	10	10	10	10
19	2013	10	10	10	10
20	2014	10	10	10	10
21	2015	10	10	10	10
22	2016	10	10	10	10
23	2017	10	10	10	10
24	2018	10	10	10	10
25	2019	10	10	10	10
26	2020	10	10	10	10
27	2021	10	10	10	10
28	2022	10	10	10	10
29	2023	10	10	10	10
30	2024	10	10	10	10
31	2025	10	10	10	10
32	2026	10	10	10	10
33	2027	10	10	10	10
34	2028	10	10	10	10
35	2029	10	10	10	10
36	2030	10	10	10	10
37	2031	10	10	10	10
38	2032	10	10	10	10
39	2033	10	10	10	10
40	2034	10	10	10	10
41	2035	10	10	10	10
42	2036	10	10	10	10
43	2037	10	10	10	10
44	2038	10	10	10	10
45	2039	10	10	10	10
46	2040	10	10	10	10
47	2041	10	10	10	10
48	2042	10	10	10	10
49	2043	10	10	10	10
50	2044	10	10	10	10
51	2045	10	10	10	10
52	2046	10	10	10	10
53	2047	10	10	10	10
54	2048	10	10	10	10
55	2049	10	10	10	10
56	2050	10	10	10	10
57	2051	10	10	10	10
58	2052	10	10	10	10
59	2053	10	10	10	10
60	2054	10	10	10	10
61	2055	10	10	10	10
62	2056	10	10	10	10
63	2057	10	10	10	10
64	2058	10	10	10	10
65	2059	10	10	10	10
66	2060	10	10	10	10
67	2061	10	10	10	10
68	2062	10	10	10	10
69	2063	10	10	10	10
70	2064	10	10	10	10
71	2065	10	10	10	10
72	2066	10	10	10	10
73	2067	10	10	10	10
74	2068	10	10	10	10
75	2069	10	10	10	10
76	2070	10	10	10	10
77	2071	10	10	10	10
78	2072	10	10	10	10
79	2073	10	10	10	10
80	2074	10	10	10	10
81	2075	10	10	10	10
82	2076	10	10	10	10
83	2077	10	10	10	10
84	2078	10	10	10	10
85	2079	10	10	10	10
86	2080	10	10	10	10
87	2081	10	10	10	10
88	2082	10	10	10	10
89	2083	10	10	10	10
90	2084	10	10	10	10
91	2085	10	10	10	10
92	2086	10	10	10	10
93	2087	10	10	10	10
94	2088	10	10	10	10
95	2089	10	10	10	10
96	2090	10	10	10	10
97	2091	10	10	10	10
98	2092	10	10	10	10
99	2093	10	10	10	10
100	2094	10	10	10	10

NIEKTORÉ REMINISCENCIE MEDZINÁRODNÝCH VEDECKÝCH DNÍ '98 V NITRE

V dňoch 27.–29. mája 1998 sa uskutočnili II. Medzinárodné vedecké dni v Nitre, ktorých sa zúčastnilo vyše 450 účastníkov. Na MVD '98 vystúpilo 270 účastníkov, ktorí prezentovali výsledky vedecko-výskumnej činnosti v 7 sekciách. Záujem o Medzinárodné vedecké dni dokumentuje 294 publikovaných príspevkov v 6 zborníkoch a 7 záverečných vystúpení gestorov odborných sekcií, ktoré budú zverejnené v najbližšom čísle časopisu *Acta economica et informatica*.

Z uvedeného počtu bolo 72 príspevkov zo zahraničia, 88 príspevkov slovenských účastníkov mimo našej univerzity a 134 príspevkov domácich účastníkov. Po prvý raz dostalo príležitosť rokovať v samostatnej sekcii MLADÁ VEDA aj 37 mladých vedeckých odborníkov.

Je potešiteľné, že MVD '98 sa zúčastnili hostia z 18 zahraničných univerzít a samostatných fakúlt z Česka, Maďarska, Poľska, Bieloruska, Gruzie, USA a Rakúska, ako aj z 12 univerzitných, vedecko-výskumných a účelových pracovísk zo Slovenska.

Medzinárodné vedecké dni '98 v Nitre posilnili svoju účasťou najvyšší predstavitelia rezortov Ministerstva životného prostredia SR, Ministerstva financií SR, Ministerstva pôdohospodárstva SR, Ministerstva hospodárstva SR, Ministerstva školstva SR a Úradu vlády SR. Medzi hostami boli aj dvaja členovia výboru pre poľnohospodárstvo NR SR.

Zo záverov odborných sekcií vyplývalo, že podnikovo-hospodárska základňa v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe zvýšila svoju výkonnosť a napriek nižšiemu podielu rezortu pôdohospodárstva na hrubom domácom produkte tento naďalej zostáva strategickým rezortom vo výžive národa a v spoločenskom uplatnení vidieckeho obyvateľstva. Vplyv vonkajšieho turbulentného prostredia a vnútropodnikovej prevádzkovej klímy determinovali ekonomickú diferenciáciu podnikateľských subjektov, cenovú disparitu a nerovnomerný rozvoj vidieckych regiónov.

Agrárny manažment vstúpil do kvalitatívne novej etapy. Charakteristickým znakom tejto etapy je oživenie podnikových manažmentov, aktivovanie makroekonomických nástrojov a uplatnenie strategických prístupov k dosiahnutiu trvale udržateľného rozvoja agropotravinárskej výroby. Napriek tomu zaostáva spätná väzba. Informačný systém agrárneho manažmentu zaostáva za požiadavkami doby. Nedostatok informácií bráni efektívnym rozhodnutiam vrcholového manažmentu v pôdohospodárstve.

Podporná funkcia agrárnej a výživovej politiky sa prejavuje v globalizačných tendenciách a integračných procesoch. Úsilie manažmentov po zjednocovaní požia-

daviek zákazníkov, informačných technológií a unifikácií kvalitatívnych štandardov vedie k vzniku voľných združení podnikateľských subjektov, k vertikálnej integrácii zhora a zdola a k vytváraniu početných anorganických podnikateľských združení. Väčšina z nich však nemá organizačno-právny základ.

Uplatňovaním agrárnej a výživovej politiky sa tvoria základy pre udržateľný rozvoj agropotravinárskej výroby. Súčasťou tohto rozvoja bude reštrukturalizácia podnikovej základne, v rámci ktorej bude pokračovať premena družstevnej formy podnikania na obchodné spoločnosti. Potravinárske podniky sa budú selektovať, združovať a budú vytvárať širšie podnikateľské štruktúry. Diverzifikácia poľnohospodárskej výroby v agrárnych podnikoch bude determinovať reštrukturalizáciu podnikov služieb. Agropotravinárske podniky budú v rámci globalizácie zohrávať čoraz rozhodujúcejšiu úlohu v konkurenčnom prostredí. V tejto súvislosti sa bude zvyšovať koncentrácia a výkonnosť obchodných spoločností a podnikov jedného majiteľa.

Napriek všeobecnému zlepšeniu práce a zvýšeniu výkonnosti podnikových manažmentov zaostáva kvalifikačný rast. Z toho dôvodu sa musí celoživotnému vzdelávaniu vedúcich pracovníkov a podnikateľov rezortného okruhu MP SR vrátiť jeho pôvodné postavenie v systéme manažerskej prípravy. A práve v tejto oblasti bude musieť SPU v Nitre v spolupráci s Agroinštitútom v Nitre, Inštitútom obchodu a ďalšími vzdelávacími inštitúciami v sektore služieb uplatniť systém celoživotného vzdelávania a kvalifikačnej prípravy budúcich agromanažérov a ekonómov.

Osobitné miesto v tomto procese bude potrebné venovať zvyšovaniu ekonomického a právneho vedomia vidieckeho obyvateľstva.

Výrazný posun nastal v regionálnom a environmentálnom rozvoji. Uplatňovanie účelovo-cielených projektov rozvoja vybraných regiónov a subregiónov, monitorovanie životného prostredia a podpora rozvoja vidieckych sídiel prináša pozitívne výsledky. Napriek tejto skutočnosti sa ukazuje nevyhnutným vypracovať rozvojové projekty všetkých novoutvorených krajov a vybraných okresov. Medzinárodnú vedeckú spoluprácu treba smerovať na rozvoj prihraničných regiónov. Väčšia účasť našej univerzity sa očakáva pri revitalizácii ekologicky narušených oblastí a ekosystémov, pri zvyšovaní spoločenského vedomia nášho obyvateľstva a pri ekonomizácii životného prostredia.

Napriek uvedenému má Slovensko dostatok zdrojov k širšiemu uplatneniu biologických hospodárstiev, alternatívnych výrobných potravín a k rozvoju cestovného ru-

chu a vidieckeho turizmu. V tejto súvislosti sekcie kládli dôraz na zvýšenie manažérskej úrovne orgánov miestnych samospráv. Naše univerzitné pracoviská tak nepriamo získavajú priestor na účasť v regionálnom a environmentálnom rozvoji Slovenska.

Uvedené zámery sú iba zlomkom záverov odborných sekcií, ktoré budú v plnom rozsahu publikované. Je potešiteľné, že k ich formovaniu prispeli aj mladí vedeckí pracovníci, ktorí budú nositeľmi vedecko-technického pokroku v III. tisícročí.

Prof. Ing. Vladimír Gozora, PhD, odborný garant MVD '98 v Nitre, Slovenská republika

CZECH, SLOVAK, HUNGARIAN, POLISH AND SLOVENIEN AGRICULTURE IN COMPARISON WITH SELECTED EU COUNTRIES – PART VI

Pramen: Czech, Slovak, Hungarian, Polish and Slovenien agriculture in comparison with EU countries, RIAFE Bratislava 1997

ABBREVIATIONS AND SOURCES

*	Eurostat estimate – odhad Eurostatu
**	CEC estimate, Directorate-General for Agriculture – odhad Komise EU, vrchního ředitelství pro zemědělství (DG VI)
*	Former German Democratic Republic included – zahrnuta dřívější NDR
–	nil – není (smysluplné)
0	less than half a unit – menší než polovina (uváděné) jednotky
x	not applicable – není aplikovatelné
:	not available – není k dispozici
.	not fixed – není pevné
..	no prices quoted – nejsou určené ceny
#	uncertain – nejisté
p	provisional – předběžné
r	revised – revidované
s	secret – tajné
–	average – průměr
„1985“	_(1984, 1985, 1986) – průměr z daného roku, roku předcházejícího a následujícího
„1990“	_(1989, 1990, 1991) – průměr z daného roku, roku předcházejícího a následujícího
$\% \text{ TAV (annual rate of change)} = 100 \times \text{Anti-log } * \log (\text{year T} + \text{N/year T}) / \text{N} - 100 = \% \text{ PRR (průměrný relativní růst (za období T, T + N))}$	
CEFTA	Central European Free Trade Agreement – Sřídověvropská dohoda v oblasti volného obchodu
CNB	Czech National Bank – ČNB (Česká národní banka)
CPI	Consumer Price Index – ISC (index spotřebitelských cen)
CSO	Czech Statistic Office – ČSÚ (Český statistický úřad)
CSOP	Central Statistical Office of Poland – Polský statistický úřad
EC	European Commission, Directorate-General for Agriculture – Komise EU, vrchní ředitelství pro zemědělství
ECU	European Currency Unit – měnová jednotka Evropské unie

EEC	European Economic Commission – EHK (Evropská hospodářská komise)
EUR 12	European Union (12 countries) – Evropská unie (12 států)
EUR 15	European Union (15 countries) – Evropská unie (15 států)
EUROSTAT	Statistical Office of the European Communities – Evropské statistické centrum
GDP	Gross Domestic Product – HDP (hrubý domácí produkt)
GVA	Gross Value Added – HPH (hrubá přidaná hodnota)
HCSO	Hungarian Central Statistical Office – Maďarský statistický úřad
NC	National Currency – NM (národní měna)
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development – Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
SORS	Statistical Office of the Republic of Slovenia – Statistický úřad Slovinské republiky
SOSR	Statistical Office of the Slovak Republic – Statistický úřad Slovenské republiky
UAA	utilized agricultural area – užitá zemědělská půda
VAT	Value Added Tax – DPH (daň z přidané hodnoty)

CONTENTS

4.6.1.1.	Area under vines, yield and production of wine and must
4.7.1.1.	Area, yield and production of potatoes seed and soya beans
4.10.1.1.	Area, yield and production of hops
4.10.5.1.	Market price for hops
4.11.5.1.	Producer prices for flax seed
4.3.5.2.	Consumer prices for refined sugar (ECU/Kg)
4.11.1.2.	Area, yield and production of fibre flax
4.13.7.9.	Area, yield and production of dry pulses, feed peas and field beans

4.6.1.1. Area under vines, yield and production of wine and must

	Area					Yield					Production				
	1 000 ha				% TAV 1994/95 1993/94	hl/ha				% TAV 1994/95 1993/94	1 000 hl				% TAV 1994/95 1993/94
	1992/93	1993/94	1994/95	1995/96		1992/93	1993/94	1994/95	1995/96		1992/93	1993/94	1994/95	1995/96	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
EUR 15**	3 608	3 485	3 394		-2.6	53.6	46.2	45.8		-0.7	193 565	160 846	155 495		-3.3
Belgium	0	0	0		x	x	x	:		x	2	2	2		x
Germany	106	106	106		x	127.2	93.6	98.2		4.9	13 482	9 920	10 406		4.9
France (2)	883	877	869		-0.9	71.6	59.4	61.4		3.4	63 256	52 059	53 325		2.4
Italy	917	896	866		-3.3	74.2	69.3	67.9		-2.0	68 086	62 068	58 776		-5.3
Austria**	54	50	49		-2.0	47.9	37.3	54.0		44.8	2 588	1 865	2 647		41.9
United Kingdom	1	1	1		x	27.0	18.0	18.0		x	27	18	18		x
EUR 12	3 554	3 435	3 345		-2.6	53.7	46.3	45.7		-1.3	190 977	158 981	152 848		-3.9
Czech Republic (3)	10	10	11	12	9.1	48.8	52.5	25.4	44.3	74.4	488	525	279	531 (4)	90.3
Slovakia (3)	22	22	23	22	-4.3	25.9	30.6	17.6	28.6	62.5	561	684	404	632	56.4
Hungary (5,6)	107	101	100	100	0.0	34.1	36.6	32.9	41.9	27.4	3 644	3 694	3 289	4 188	27.3
Slovenia (5)	22	22	23	22	-4.3	37.3	42.5	31.7	46.6	47.0	699	807	636	932	46.5

Source: Eurostat

- (1) For 1994/95, area in production
 (2) Area in production
 (3) In CR and SR area, yield and production – years 1993, 1994, 1995, 1996, % TAV 1996/1995
 (4) Estimation
 (5) % TAV 1995/1996
 (6) Includes total yield of vine producing and non-producing plantations, including yields of lands belonging to other cultivation branches

4.7.1.1. Area, yield and production of potatoes

	Area						Yield						Production					
	1 000 ha				% TAV		100 kg/ha				% TAV		1 000 t				% TAV	
	1993	1994	1995	1996	1995 1994	1996 1995	1993	1994	1995	1996	1995 1994	1996 1995	1993	1994	1995	1996	1995 1994	1996 1995
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
EUR 15	:	1 436	1 499		4.4		:	:	298		x		:	:	44 720		x,,	
Belgium	50	52	56		7.7		419	289	352		21.8		2 093	1 504	1 496		-0.5,,	
Denmark	46	38	42		10.5		378	350	343		-2.0		1 741	1 331	1 441		8.3,	
Germany	312	293	315		7.5		393	330	314		-4.8		12 260	9 669	9 898		2.4,	
France	164	167	171		2.4		354	325	342		5.2		5 801	5 434	5 839		7.5,	
Italy	85	88	89		1.1		238	229	238		3.9		2 026	2 013	2 108		4.7,	
Netherlands	166	170	179		5.3		464	417	410		-1.7		7 699	7 088	7 340		3.6,	
Austria	:	30	27		-10.0		:	198	268		35.4		:	594	724		21.9,	
United Kingdom	170	164	171		4.3		419	398	368		-7.5		7 117	6 531	6 297		-3.6,	
EUR 12	1 364	1 334	1 403		5.2		334	305	300		-1.6		45 533	40 635	42 124		3.7,	
Czech Republic	:	77	78	86	1.3	10.3	:	161	171	210	6.2	22.8	:	1 231	1 330	1 800	8.0	35.3
Slovakia	47	41	40	41	-2.4	2.5	182	97	111	190	14.4	71.2	857	399	441	777	10.5	76.2
Hungary (1)	56	57	57	62	0.0	8.8	133	128	158	178	23.4	12.7	1 057	946	1 099	1 308	16.2	19.0
Poland	1 760	1 700	1 520	1 340	-10.6	-11.8	206	136	164	203	20.6	23.8	36 270	23 050	24 960	27 240	8.3	9.1
Slovenia	29	23	23	22	0.0	-4.3	126	173	190	202	9.8	6.3	369	402	447	443	11.2	-0.9

Source: Eurostat

(1) Sowing land and average yield only applies to arable land production, but total yield includes quantities produced in other cultivation branches.

4.10.1.1. Area, yield and production of hops

	Area					Yield					Production				
	ha				% TAV	100 kg/ha				% TAV	t				% TAV
	1993	1994	1995	1996	<u>1995</u> <u>1994</u>	1993	1994	1995	1996	<u>1995</u> <u>1994</u>	1993	1994	1995	1996	<u>1995</u> <u>1994</u>
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
EUR 15	28 895	27 648	27 499		-0.5	18.0	13.4	15.3		14.2	52 035	37 039	42 004		13.4
Belgium	409	384	374		-2.6	14.3	14.6	16.1		10.3	585	562	603		7.3
Germany	23 015	21 930	21 885		-0.2	18.4	13.0	15.6		20.0	42 428	28 434	34 054		19.8
France	670	670	670		0.0	16.0	16.5	16.5		0.0	1 071	1 105	1 104		-0.1
Austria	221	238	244		2.5	15.4	13.3	13.8		3.8	340	316	336		6.3
United Kingdom	3 329	3 157	3 095		-2.0	16.4	14.1	13.2		-6.4	5 460	4 440	4 078		-8.2
EUR 12	28 674	27 410	27 255		-0.6	18.0	13.4	15.3		14.2	51 695	36 723	41 668		13.5
Czech Republic (2)	11 000	10 687	10 115	9 436	-6.7	8.9	8.9	9.8	10.7	9.2	9 000	9 489	9 889	10 125	2.4
Slovakia (2)	1 205	1 209	1 140	993	-12.9	8.3	12.4	8.8	7.6	-13.6	1 080	1 506	1 007	753	25.2
Poland	2 013	2 239	2 259	2 315 (3)	-0.9	11.8	9.7	13.1	12.8 (3)	35.0	2 373	2 170	2 962	2 961 (3)	36.5
Slovenia (2)	2 466	2 292	2 205	2 233	1.3	13.9	14.7	15.9	15.0	-5.7	3 429	3 372	3 507	3 348	-4.5

Source: European Commission, Directorate-General for Agriculture

(1) Since 1993 new varieties

(2) %TAV 1996/1995

(3) Not final data

4.10.5.1. Market price for hops

		Zentner = 50 kg			% TAV	
		1993/94	1994/95	1995/96	1995/96 1994/95	1996 1995
1		2	3	4	5	6
EUR 15 (no contract)	ECU	:	123	140	13.8 ,	
EUR 15 (under contract)	ECU	:	161	197	22.4 ,	
Total	ECU	:	153	186	21.6 ,	
Belgium	BFR	4 685	5 157	5 471	6.1 ,	
Germany	DEM	263	288	350	21.5 ,	
France	FRF	1 549	1 330	1 346	1.2 ,	
Austria	ATS	:	3 867	3 672	-5.0 ,	
United Kingdom	GBP	128	146	192	31.5 ,	
EUR 12 (no contract)	ECU	66	123	140	13.8 ,	
EUR 12 (under contract)	ECU	158	159	196	23.3 ,	
Total	ECU	117	152	186	22.4 ,	
Czech Republic	ECU	214.9 (1)	214.0 (2)	210 (3)	-0.4 (4)	-1.9
Slovakia	ECU	177.8 (1)	157.9 (2)	154.8 (3)	-11.2 (4)	-2.0
Poland (5)	ECU	154 (1)	157 (2)	141 (3)		-3.1
Slovenia	ECU	170.8 (1)	169.3 (2)	164.5 (3)	-0.9 (4)	-2.4

Source: European Commission, Directorate-General for Agriculture

(1) 1994, (2) 1995, (3) 1996, (4) 1995/1994, (5) Producer price

4.11.5.1. Producer prices for flax seed

	ECU/t (1)				% TAV	
	1993/94	1994/95	1995/96	1996/97	1995/96 1994/95	1996/97 1995/96
1	2	3	4	5	6	7
Belgium	126.30	125.76	153.54		22.1,	
Netherlands	162.69	170.87	191.33		12.0,	
Czech Republic	184.08	190.11	213.84	219.24	12.5	2.5
Slovakia	168.10	196.30	209.92	243.72	6.9	30.4
Poland	79.56	82.74	97.38		17.7 (2),	

Source: European Commission, Directorate-General for Agriculture

(1) Calculated on the basis of prices in national currencies, (2) 1996/1995

4.3.5.2. Consumer prices for refined sugar (ECU/Kg)

	1993	1994	1995	1996	% TAV	
					1994 1993	1996 1995
1	2	3	4	5	6	
Belgium	1.15	1.22			6.1	
Germany	1.00	0.99			-1.0	
France	1.12	1.15			2.7	
Italy	0.96	1.00			4.2	
Netherlands	0.87	0.90			3.4	
Austria	:	:			x	
United Kingdom	0.89	0.84			-5.6	
Czech Republic	0.48	0.47	0.62	0.64	-2.1	3.2
Slovakia	0.43	0.47	0.65	0.63	9.3	-2.8
Hungary	0.66	0.67	0.54	0.54	1.5	0.0
Poland	0.46	0.43	0.57	0.65	32.5	14.0
Slovenia	0.61	0.76	0.87	:	24.6	

Source: Eurostat

4.11.1.2. Area, yield and production of fibre flax

	Area						Yield						Production					
	1 000 ha				% TAV		100 kg/ha				% TAV		1 000 t				% TAV	
	1993	1994	1995	1996	1995 1994	1996 1995	1993	1994	1995	1996	1995 1994	1996 1995	1993	1994	1995	1996	1995 1994	1996 1995
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
<i>Flax straw</i>																		
EUR 15	:	:	103.2		x		:	:	:		x		:	:	:		x	
Belgium	8.5	11.2	10.9		-2.7		60.0	57.5	62.5		8.7		51.0	64.4	68.1		5.7	
Denmark	0.2	0.5	0.1		-80.0		60.0	55.0	:		x		1.2	2.7	:		x	
Germany	1.0	1.7	3.3		94.1		60.0	55.0	:		x		6.0	9.3	:		x	
France	36.7	50.0	54.7		9.4		76.0	70.0	60.1		-14.1		278.9	350.0	328.7		-6.1	
Netherlands	3.3	4.5	4.4		-2.2		63.0	65.0	75.0		15.4		20.8	29.2	33.0		13.0	
Austria	:	:	1.4		x		:	:	:		x		:	:	:		x	
United Kingdom	2.2	17.7	16.9		-4.5		:	:	:		x		:	:	:		x	
EUR 12	52.0	89.2	101.8		14.1		68.8	51.4	:		x		357.9	455.6	:		x	
Czech Republic	8.0	10.0	10.0	6.0	0.0	-40.0	33.1	26.9	34.4	31.0	27.9	-9.9	25.0	27.2	34.3	18.3	26.1	-46.0
Slovakia	1.3	1.2	1.1	1.0	-8.3	-9.1	24.4	21.9	29.9	16.1	36.5	-46.2	3.1	2.6	3.3	1.7	26.9	-48.5
Poland	4.0	8.1	14.0	5.6 (1)	1.7	-57.4	24.7	21.7	23.5	23.8 (1)	1.1	1.3	9.9	17.6	32.3	14 (1)	83.4	-56.8
<i>Flax fibre</i>																		
EUR 15	:	:	103.2		x		:	:	:		x		:	:	:		x	
Belgium	8.5	11.2	10.9		-2.7		13.5	12.6	14.0		11.1		11.5	14.1	15.3		8.5	
Denmark	0.2	0.5	0.1		-80.0		13.7	12.0	:		x		0.3	0.6	:		x	
Germany	1.0	1.7	3.3		94.1		14.0	12.0	:		x		1.4	2.0	:		x	
France	36.7	50.0	54.7		9.4		18.8	14.0	16.3		16.4		69.0	70.0	89.2		27.4	
Netherlands	3.3	4.5	4.4		-2.2		11.8	13.0	16.7		28.5		3.9	5.8	7.3		25.9	
Austria	:	:	1.4		x		:	:	:		x		:	:	:		x	
United Kingdom	2.2	17.7	16.9		-4.5		12.5	:	:		x		2.7	:	:		x	
EUR 12	52.0	89.2	101.8		14.1		17.1	:	:		x		88.8	92.5	:		x	
Czech Republic	8.0	10.0	10.0	6.0	0.0	-40.0	7.4	6.4	8.4	7.0	31.2	-16.7	5.9	6.4	8.4	4.2	30.8	-49.8
Slovakia	1.3	1.2	1.1	1.0	-8.3	-9.1	3.8	3.4	4.2	5.6	23.5	33.3	0.5	0.4	0.5	0.6	25.0	20.0
Poland	4.0	8.1	14.0	5.6 (1)	1.7	-57.4	4.1	3.6	3.9	4.0 (1)	8.3	2.5	16.5	29.4	53.9	23.3 (1)	83.4	56.8

Source: European Commission, Directorate-General for Agriculture

(1) Not final data

4.13.7.9. Area, yield and production of dry pulses, feed peas and field beans

	Area						Yield						Production					
	1 000 ha				% TAV		100 kg/ha				% TAV		1 000 t				% TAV	
	1993	1994	1995	1996	1995 1994	1996 1995	1993	1994	1995	1996	1995 1994	1996 1995	1993	1994	1995	1996	1995 1994	1996 1995
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
<i>Dried pulses, total</i>																		
EUR 15	1 451	1 363	1 179		-13.5		x	x	36.7		x		:	:	4 329		x,	
Belgium	9	6	5		-14.5		44.9	44.1	44.8		1.6		38	26	22		-15.4,	
Denmark	123	103	72		-30.1		37.5	37.3	37.5		0.5		462	384	270		-29.7,	
Germany	89	76	120		58.0		32.6	31.9	32.1		0.6		290	242	383		58.3,	
France	753	679	581		-14.4		50.6	50.6	47.9		-5.3		3 811	3 433	2 784		-18.9,	
Italy	93	80	39		-51.0		15.7	16.3	16.4		0.6		146	131	64		-51.1,	
Netherlands	4	4	4		0.0		47.1	46.3	30.0		-35.2		19	19	12		-36.8,	
Austria**	55	49	25		-48.9		24.9	32.8	32.8		0.0		136	160	82		-48.8,	
United Kingdom	244	229	191		-16.3		38.7	33.4	30.9		-7.5		944	765	592		-22.6,	
EUR 12	1 375	1 301	1 138		-12.6		42.2	39.5	37.0		-6.3		5 795	5 140	4 212		-18.1,	
Czech Republic	94	71	60	55	-15.4	-8.3	24.1	23.1	24.1	24.8	4.3	2.9	227	163	144	136	-11.7	-5.6
Slovakia	66	55	50	42	-9.1	-16.0	18.8	29.0	21.7	20.9	-25.2	-3.7	123	160	108	89	-32.5	-17.6
Hungary	93	59	63	58	6.8	-7.9	15.1	23.6	23.7	18.5	0.4	-21.9	146	139	149	107	7.2	-28.2
Poland	217	159	148	147 (2)	6.9	-0.1	18.9	13.6	18.2	18.9 (2)	33.8	78.8	411	215	268	277 (2)	24.6	3.4
<i>Feed peas</i>																		
EUR 15	:	:	893		x		x	x	41.0		x		:	:	3 661		x,	
Belgium	7	4	4		0.0		46.0	46.0	46.0		0.0		32	18	18		0.0,	
Denmark	121	101	70		-30.7		37.5	37.3	37.3		0.0		454	377	263		-30.2,	
Germany	59	45	62		37.6		30.2	33.4	32.8		-1.8		178	151	205		35.8,	
France	737	664	567		-14.6		51.0	50.9	48.2		-5.3		3 758	3 379	2 736		-19.0,	
Italy	9	7	4		-48.6		30.7	33.5	33.5		0.0		29	23	12		-47.8,	
Netherlands	3	3	3		0.0		44.5	45.0	30.0		-33.3		13	14	9		-35.7,	
Austria**	44	39	20		-48.5		24.3	34.4	34.4		0.0		107	134	69		-48.5,	
United Kingdom	81	80	72		-10.4		41.0	34.4	37.7		9.6		332	314	270		-14.0,	
EUR 12	1 029	982	857		-12.7		46.8	44.4	41.5		-6.5		4 814	4 355	3 557		-18.3,	
Czech Republic	82	62	60	47	-2.9	-22.7	24.5	24.2	24.1	25.5	-0.4	5.8	202	149	144	120	-3.4	-16.6
Slovakia	59	46	42	35	-8.7	-16.7	19.3	29.8	22.5	22.3	-24.5	-0.9	110	136	96	79	-29.4	-17.7
Hungary (1)	88	54	57	52	5.6	-8.7	15.8	24.9	25.3	19.3	1.6	-23.7	140	134	143	101	6.7	-29.3
Poland	36	27	25	29 (2)	-7.6	15.6	20.1	19.4	22.5	22.8 (2)	16.0	1.3	73	53	57	67 (2)	7.3	17.5

	Area						Yield						Production					
	1 000 ha				% TAV		100 kg/ha				% TAV		1 000 t				% TAV	
	1993	1994	1995	1996	1995 1994	1996 1995	1993	1994	1995	1996	1995 1994	1996 1995	1993	1994	1995	1996	1995 1994	1996 1995
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Dried pulses, total																		
Field beans																		
EUR 15	:	:	227		x		x	x	24.2		x		:	:	548		x	
Belgium	2	2	1		-46.5		40.0	40.0	40.0		0.0		6	7	4		-42.9	
Denmark	2	2	2		0.0		37.6	36.0	36.0		0.0		8	7	7		0.0	
Germany	30	30	25		-16.3		37.3	29.8	32.8		10.1		112	91	84		-7.7	
France	13	11	11		0.0		36.2	38.3	34.9		-8.9		47	42	38		-9.5	
Italy	81	70	34		-51.4		14.0	14.6	14.6		0.0		113	102	50		-51.0	
Netherlands	1	1	1		0.0		55.0	50.0	30.0		-40.0		6	5	3		-40.0	
Austria**	11	11	5		-53.7		27.2	26.4	26.4		0.0		29	27	13		-51.9	
United Kingdom	163	148	120		-19.5		37.5	30.4	26.9		-11.5		612	451	321		-28.8	
EUR 12	334	295	222		-24.8		29.0	25.6	24.1		-5.9		969	754	535		-29.0	
Czech republic	5.0	0.3	0.3	0.3	0.0	0.0	25.3	7.6	13.2	14.0	73.7	6.1	12.0	0.2	0.4	0.5	100.0	25.0
Slovakia	2.0	1.7	1.4	1.5	-17.6	7.1	13.3	17.4	15.9	15.6	-8.6	-1.9	3.0	3.0	2.2	2.3	-26.7	4.5
Hungary	1	1	1	1	-	-50.1	7.7	8.1	11.9	10.4	46.9	-22.6	0.8	0.8	1.2	0.5	50.0	-58.3
Poland	17	12	23	17 (2)	90.8	-27.3	19.2	10.6	18.9	18.3 (2)	78.3	-3.1	34	13	44	31 (2)	242.0	-30.0

Source: European Commission, Directorate-General for Agriculture

(1) Feed peas and peas for human consumption

(2) Not final data

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

Original scientific papers, short communications, and selectively reviews, that means papers based on the study of technical literature and reviewing recent knowledge in the given field, are published in this journal. Published papers are in Czech, Slovak or English. Each manuscript must contain a short and a longer summary (including the key words).

The author is fully responsible for the originality of his paper, for its subject and formal correctness. The author shall make a written declaration that his paper has not been published in any other information source.

The board of editors of this journal will decide on paper publication, with respect to expert opinions, scientific importance, contribution and quality of the paper.

The paper extent shall not exceed 15 typescript pages, including tables, figures and graphs.

Manuscript layout shall correspond to the State Standard ČSN 88 0220 (quarto, 30 lines per page, 60 strokes per line, double-spaced typescript). A PC diskette should be provided with the paper, written in an editor program, preferably T602, and with graphical documentation. Tables, figures and photos shall be enclosed separately. The text must contain references to all these annexes.

The **title** of the paper shall not exceed 85 strokes. Subtitles of the papers are not allowed either.

Abstract is an information selection of the contents and conclusions of the paper, it is not a mere description of the paper. It must present all substantial information contained in the paper. It shall not exceed 170 words. It shall be written in full sentences, not in form of keynotes, and comprise base numerical data including statistical data. It must contain key words. It should be submitted in English and if possible also in Czech or Slovak.

Introduction has to present the main reasons why the study was conducted, and the circumstances of the studied problems should be described in a very brief form.

Review of literature should be a short section, containing only literary citations with close relation to the treated problem.

Only original method shall be described, in other cases it is sufficient enough to cite the author of the used method and to mention modifications of this method. This section shall also contain a description of experimental material.

In the section **Results** figures and graphs should be used rather than tables for presentation of quantitative values. A statistical analysis of recorded values should be summarized in tables. This section should not contain either theoretical conclusions or deductions, but only factual data should be presented here.

Discussion contains an evaluation of the study, potential shortcomings are discussed, and the results of the study are confronted with previously published results (only those authors whose studies are in closer relation with the published paper should be cited). The sections Results and Discussion may be presented as one section only.

The citations are arranged alphabetically according to the surname of the first author. References in the text to these citations comprise the author's name and year of publication. Only the papers cited in the text of the study shall be included in the list of references. All citations shall be referred to in the text of the paper.

If any abbreviation is used in the paper, it is necessary to mention its full form at least once to avoid misunderstanding. The abbreviations should not be used in the title of the paper nor in the summary.

The author shall give his full name (and the names of other collaborators), academic, scientific and pedagogic titles, full address of his workplace and postal code, telefon and fax number or e-mail.

POKYNY PRO AUTORY

Časopis uveřejňuje původní vědecké práce, krátká sdělení a výběrově i přehledné referáty, tzn. práce, jejichž podkladem je studium literatury a které shrnují nejnovější poznatky v dané oblasti. Práce jsou uveřejňovány v češtině, slovenštině nebo angličtině. Rukopisy musí být doplněny krátkým a rozšířeným souhrnem (včetně klíčových slov).

Autor je plně odpovědný za původnost práce a za její věcnou i formální správnost. K práci musí být přiloženo prohlášení autora o tom, že práce nebyla publikována jinde.

O uveřejnění práce rozhoduje redakční rada časopisu, a to se zřetelem k lektorským posudkům, vědeckému významu a přínosu a kvalitě práce.

Rozsah vědeckých prací nemá přesáhnout 15 stran psaných na stroji včetně tabulek, obrázků a grafů. V práci je nutné používat jednotky odpovídající soustavě měrových jednotek SI (ČSN 01 1300).

Vlastní úprava rukopisu má odpovídat státní normě ČSN 88 0220 (formát A4, 30 řádek na stránku, 60 úhozů na řádku, mezi řádky dvojité mezery), k rukopisu je vhodné přiložit disketu s prací pořízenou na PC v některém textovém editoru, nejlépe v T602, a s grafickou dokumentací. Tabulky, grafy a fotografie se dodávají zvlášť, nepodlepují se. Na všechny přílohy musí být odkazy v textu.

Pokud autor používá v práci zkratky jakéhokoliv druhu, je nutné, aby byly alespoň jednou vysvětleny (vypsány), aby se předešlo omylům. V názvu práce a v souhrnu je vhodné zkratky nepoužívat.

Název práce (titul) nemá přesáhnout 85 úhozů. Jsou vyloučeny podtitulky článků.

Krátký souhrn (Abstract) je informačním výběrem obsahu a závěru článku, nikoliv však jeho pouhým popisem. Musí vyjádřit všechno podstatné, co je obsaženo ve vědecké práci, a má obsahovat základní číselné údaje včetně statistických hodnot. Musí obsahovat klíčová slova. Nemá překročit rozsah 170 slov. Je třeba, aby byl napsán celými větami, nikoliv heslovitě. Je uveřejňován a měl by být dodán ve stejném jazyce jako vědecká práce.

Rozšířený souhrn (Abstract) je uveřejňován v angličtině, měly by v něm být v rozsahu cca 1–2 strojopisných stran komentovány výsledky práce a uvedeny odkazy na tabulky a obrázky, popř. na nejdůležitější literární citace. Je vhodné jej (včetně názvu práce a klíčových slov) dodat v angličtině, popř. v češtině či slovenštině jako podklad pro překlad do angličtiny.

Úvod má obsahovat hlavní důvody, proč byla práce realizována a velmi stručnou formou má být popsán stav studované otázky.

Literární přehled má být krátký, je třeba uvádět pouze citace mající úzký vztah k problému.

Metoda se popisuje pouze tehdy, je-li původní, jinak postačuje citovat autora metody a uvádět jen případné odchylky. Ve stejné kapitole se popisuje také pokusný materiál.

Výsledky – při jejich popisu se k vyjádření kvantitativních hodnot dává přednost grafům před tabulkami. V tabulkách je třeba shrnout statistické hodnocení naměřených hodnot. Tato část by neměla obsahovat teoretické závěry ani dedukce, ale pouze faktické nálezy.

Diskuse obsahuje zhodnocení práce, diskutuje se o možných nedostacích a práce se konfrontuje s výsledky dříve publikovanými (požaduje se citovat jen ty autory, jejichž práce mají k publikované práci bližší vztah). Je přípustné spojení v jednu kapitolu spolu s výsledky.

Literatura musí odpovídat státní normě ČSN 01 0197. Citace se řadí abecedně podle jména prvních autorů. Odkazy na literaturu v textu uvádějí jméno autora a rok vydání. Do seznamu se zařadí jen práce citované v textu. Na práce v seznamu literatury musí být odkaz v textu.

Na zvláštním listě uvádí autor plné jméno (i spoluautorů), akademické, vědecké a pedagogické tituly a podrobnou adresu pracoviště s PSC, číslo telefonu a faxu, popř. e-mail.

CONTENT

Kuzma F.: Goals and results of agricultural policy of the Slovak Republic.....	433
Gozora V.: Implementation of agrar and nutrition policy and other development of agri-food complex in the Slovak Republic.....	437
Podolák A.: Negotiation and structural policy of the Slovak agrar trade.....	445
Bielik P.: Comparison of the agricultural enterprises efficiency between Slovakia and the EU.....	449
Šimo D.: Comparison of the cultivation areas and yields of wheat and maize in the CEFTA and EU countries.....	453
Višňovský J.: Methodological problems of personal managerial working skills creation.....	459
Okenka I., Palková Z.: Irrigation system as a model of the queuing theory.....	467

INFORMATION

Gozora V.: Activation of the FEM creative potential in the integration and globalization processes.....	469
Gozora V.: Few reminiscences of International Science Days '98, Nitra.....	471

SUPPLEMENT

Czech, Slovak, Hungarian, Polish and Slovenien agriculture in comparison with selected EU countries – part VI (in English).....	473
---	-----

OBSAH

Kuzma F.: Ciele a výsledky agrárnej politiky Slovenska.....	433
Gozora V.: Uplatňovanie agrárnej a výživovej politiky a ďalší rozvoj poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu na Slovensku.....	437
Podolák A.: Negociačno-štrukturálna politika a agroobchod SR.....	445
Bielik P.: Komparácia výkonnosti poľnohospodárskych podnikov na slovensku a v krajinách EÚ.....	449
Šimo D.: Komparácia pestovateľských plôch a úrodnosti pšenice a kukurice v krajinách CEFTA a EÚ.....	453
Višňovský J.: Možné prístupy k tvorbe efektívnej osobnej pracovnej techniky manažéra.....	459
Okenka I., Palková Z.: Závlahová sústava ako model teórie hromadnej obsluhy.....	467

INFORMACE

Gozora V.: Aktivovanie tvorivého potenciálu fem v integračných a globalizačných procesoch.....	469
Gozora V.: Niektoré reminiscencie medzinárodných vedeckých dní '98 v Nitre.....	471

PŘÍLOHA

České, slovenské, maďarské, polské a slovinské zemědělství ve srovnání s vybranými státy EU – část VI.....	473
--	-----

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA ● Vydává Česká akademie zemědělských věd – Ústav zemědělských a potravinářských informací ● Redakce: Slezská 7, 120 56 Praha 2, tel.: 02/24 25 79 39, fax: 02/24 25 39 38 ● Sazba: Studio DOMINO – Ing. Jakub Černý, Bří Nejedlých 245, 266 01 Beroun, tel.: 0311/229 59 ● Tisk: ÚZPI Praha ● © Ústav zemědělských a potravinářských informací, Praha 1998